

ภาค ๒ บทที่ ๖ อาณาจักรสยามสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.๑๘๕๓-๒๓๑๐)

บทที่ ๗ อาณาจักรสยามสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ.๒๓๐๐-๒๓๒๕)

ภาพแผ่นดินไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา

ภาพวาดกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

โดย จิตรกรฮอลันดาชื่อโจฮานเนส วิก์บูนส์ (Johannes Vingboons) ที่บริษัทวีโอซีจ้างมา

ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑ์ทรีกส์ เนเธอร์แลนด์ (<http://www.rijksmuseum.nl/assetimage.jsp?id=SK-A-4477>)

แผนที่ประเทศสยาม เมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๕ (ค.ศ. ๑๕๓๒) สมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชหรือก่อน
สมเด็จพระนเรศวรมหาราชประสูติ ๑๑ ปี เขียนโดย จีน รอตซ์ (Jean Rotz) ชาวสกอตแลนด์ แผนที่นี้คล้าย
กลับหัวเพราะใช้ด้านบนชี้เข้าเส้นศูนย์สูตร ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยนั้น โปรดสังเกตบ้านเรือนของชาว
สยามและการแต่งกายของทหารสมัยนั้นในแผนที่

(<http://www.posterlux.ru/collections/gallery/karti-morei-i-oceanov-legendarnie-moreplavately/10105/page/1>)

แผนที่โลก พ.ศ. ๒๑๑๓ (ค.ศ. ๑๕๗๐) สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา โดยนักแผนที่ชาวเฟลมิชชื่อ อับราฮัม โอเทลลิส

(Abraham Ortelius) (<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/2/OrteliusWorldMap1570.jpg/1280px-OrteliusWorldMap1570.jpg>)

แผนที่สยาม สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. ๒๒๒๕ (ค.ศ. ๑๖๘๒)

โดยช่างแผนที่ชาวฝรั่งเศส ชื่อ ฟลาซิด R.P.Placide ที่เดินทางมากับคณะทูต เซอร์วาลีเยร์ เดอ โชมองต์

(<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/8c/1686FrenchMapOfSiam.jpg/711px-1686FrenchMapOfSiam.jpg>)

แผนที่กรุงศรีอยุธยา สมัยพระเพทราชา ค.ศ. ๒๒๓๕ (ค.ศ. ๑๖๕๖)

(http://www.ayutthaya-history.com/Geo_Map_Coronelli.html)

แผนที่กรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๒๖๗ (ค.ศ. ๑๗๒๔) สมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ

(<http://www.aseanworldheritage.com/2011/10/ayutthaya-early-chapter-2.html>)

เศียรพระพุทธรูปที่ถูกหุ้มด้วยรากไม้มาหลายร้อยปี ที่วัดมหาธาตุ อโยธยา

<http://www.theepicengine.com/2012/07/31/southeast-asia-and-the-americas/>

ตู้พระธรรมลายรดน้ำฝีมือพระครูวัดเชิงหวาย ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

<http://www.jitdrathanee.com/Learning/images/khru/lai-rod-nam01.jpg>

พระปรางค์วัดราชบูรณะ อโยธยา สร้างสมัยเจ้าสามพระยา

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wat_Ratchaburana_\(Ayutthaya\).jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wat_Ratchaburana_(Ayutthaya).jpg)

เครื่องทองคำสมัยอยุธยา พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

<http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=1583.0>

กระบวนเรือรับราชทูต สมัยอยุธยา ภาพเขียนโดยจิตรกรฝรั่งเศส

<http://www.siam-property.com/blog/2011/05/thailand-history-2/>

ภาพช้างไทย วาดโดยจิตรกรฝรั่งเศส สมัยรัตนโกสินทร์ที่ 17

http://www.thailanddaddy.com/ayutthaya_kingdom.html

การต่อสู้บนหลังช้าง

<http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/picturesoftheday/7187689/Pictures-of-the-day-8-February-2010.html?image=8>

พระที่นั่งสรรเพชญปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง กรุงศรีอยุธยา สร้างจำลองขึ้นใหม่ที่เมืองโบราณ สมุทรปราการ

<http://www.ec-mall.com/gallery/architecture/temple/18132.html>

ตลาดและบ้านเรือนสมัยอยุธยา สร้างจำลองที่เมืองโบราณ สมุทรปราการ

บทที่ ๖

อาณาจักรสยามสมัยกรุงศรีอยุธยา

(พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐)

ชาวไทยเริ่มตั้งถิ่นฐานบริเวณสุวรรณภูมิ ราว ๕๐๐ ปีมาแล้ว มีเมืองสำคัญหลายเมือง เช่น ละโว้ สุโขทัย อโยธยา สุพรรณภูมิ เชียงแสน เชียงใหม่ นครศรีธรรมราช พ.ศ. ๑๘๕๓ พระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวง เมื่ออาณาจักรขอมและสุโขทัยเริ่มเสื่อมอำนาจลง กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองสำคัญที่มีต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขาย รุ่งเรืองมา ๔๑๗ ปี มีกษัตริย์ปกครอง ๓๓ องค์ ๕ ราชวงศ์ (ไม่นับขุนวรวงศาธิราช) จนกระทั่งพม่าตีกรุงแตกเมื่อพ.ศ. ๒๓๑๐ ทำให้กรุงศรีอยุธยาที่เคยเจริญงดงามกลายเป็นเมืองร้าง เป็นที่อาศัยของ ภู แมงป่องและค้างคาว

แผนที่อาณาจักรอยุธยา เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๕ (ค.ศ. ๑๕๗๕) สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา

(http://www.cartography.henny-savenije.pe.kr/quality/images/map09_jpg.jpg)

๖.๑ เมืองโยธยา ศรีรามเทพนคร

จารึกปราสาทพระขรรค์ ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๓๔) ระบุรายชื่อเมืองสำคัญไว้หลายเมือง แต่ไม่มีชื่อเมืองโยธยาได้เลย แสดงว่าในตอนนั้นโยธยายังมิได้เป็นเมืองสำคัญ

สมัยที่กรุงสุโขทัยเริ่มมีอำนาจ ตั้งแต่พ.ศ. ๑๗๖๒ ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้น มีเมืองโยธยาหรือ ศรีรามเทพนคร รุ่งเรืองอยู่ทางทิศใต้ของกรุงสุโขทัย และลพบุรี และมีแคว้นละโว้ และสุพรรณภูมิอันรุ่งเรืองอยู่แล้ว

พงศาวดารเหนือ ระบุว่า “จุล ศักราช ๔๐๖ (พ.ศ. ๑๕๘๓) เญยพระศพ (พระนางสร้อยดอกหมาก) พระราชทานเพลิง ที่แหลมบางกะจะ สถาปนาเป็นพระอาราม นามว่าวัดพระเจ้านางเชิง” ศิลจารึกวัดศรีชุม จารึกไว้ว่า “สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาธรรมาธิราชเจ้าผู้พิริยคุณลงกาภิรมหาสามีเป็นเจ้า (หลานพ่อขุนผาเมือง) เคยนำกึ่งพระศรีมหาโพธิ์จากนครสิงหล (ลังกา) มาปลูกไว้ในศรีรามเทพนคร เบื้องใต้กรุงสุโขทัย” และ สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาธรรมาธิราชเจ้าผู้พิริยคุณลงกาภิรมหาสามีเป็นเจ้า ทรงให้ความเห็นว่า “อันเมืองโยธยานั้น พวกขอมตั้งขึ้นเมื่อปกครองอยู่ ณ ลพบุรี ... ปรากฏในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่ามีการสร้างพระพุทธรูป พระเจ้าพนัญเชิง (พนางเชิง) เมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๗ คือก่อนพระเจ้าอู่ทองมาสร้างเป็นราชธานีถึง ๒๖ ปี.....”

พระยาโบราณบุรานุรักษ์ (ต่อมาคือพระยาโบราณราชธานินทร์) ให้ความเห็นไว้ในหนังสือตำนานกรุงเก่าว่า “เมืองหนึ่งซึ่งอยู่เหนือจากกรุงเทพมหานครขึ้นไป ที่เรียกกันว่ากรุงเก่าในเวลานี้ ไซ้จะได้เป็นเมืองหลวงของประเทศสยาม จะเพาะแต่ครั้งที่สมเด็จพระรามาธิบดี(อู่ทอง) เสด็จมาสร้างเป็นพระนครขึ้นที่หนองโสนเป็นคราวแรกก็หาไม่ ตามตำราโบราณมีพระราชพงศาวดารเหนือเป็นต้น กล่าวความชัดเจนว่าเมืองนี้ก่อนแต่ศักราช ๓๐๐ ปีขึ้นไป ก็เคยได้เป็นเมืองหลวงของประเทศสยามชื่อว่ากรุงศรีอยุธยา มีกษัตริย์ทรงปกครองสืบต่อมาเป็นหลายพระองค์ แต่ความในพระราชพงศาวดารฉบับนั้น บกพร่องไม่ใคร่จะติดต่อกันได้ ลงท้ายชื่อกรุงศรีอยุธยาสูญหายไปกลายเป็นเมืองเรียกว่า เมืองเสนาราชนคร จึงเห็นว่าจะคงจะเป็นด้วยกรุงศรีอยุธยาเสื่อมถอยลง ”

เมืองโยธยาในในรัฐอุตตรประเทศ อินเดีย

(http://www.cbc.ca/news/background/india/crisis_ayodhya.html, www.parjatakguru.com/uttarpradesh/index.html)

ชื่อเมืองโยธยาของไทยนั้น อาจจะได้มาจากชื่อเมืองโยธยา (Ayodhya) ในรัฐอุตตรประเทศทางเหนือของอินเดีย ซึ่งแปลความหมายได้ว่า “เมืองที่ไร้สงคราม” ชื่อเมืองนี้ปรากฏในวรรณกรรมอินเดียเรื่องรามเกียรติ์ด้วย

โบราณสถานสมัยเมืองโยธยาศรีรามเทพนคร ที่ยังเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน ได้แก่ เจดีย์วัดสามปลื้ม (เจดีย์กลางถนนก่อนข้ามสะพานสู่เกาะเมืองอยุธยา) วัดพนัญเชิง (วัดหลวงพ่อบุ๊) วัดโยธยา (วัดเดิม) วัดธรรมิกราช (มีเศียรพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่มากอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา) วัดมหาธาตุ (เมื่อสมัยอยุธยา มีการสร้างพระปรางค์องค์ใหม่ทับฐานศิลาแลงเดิม แต่พระปรางค์ดังกล่าวพังทลายลงในสมัยรัชกาลที่ ๕) วัดช้าง วัดนางคำ วัดมเหยงคณ์ วัดกุฎีดาว วัดขุนเมืองใจ วัดพลับพลาไชย วัดสุวรรณวาส วัดหน้าพระเมรุ วัดแม่นางปลื้ม

เมื่อพ.ศ. ๒๕๓๑ ผู้เรียบเรียงไปราชการที่อยุธยา พบชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปสลักจากหินทรายขนาดใหญ่ ๒ ชิ้น วางอยู่ที่พื้นในบริเวณวัดมหาธาตุ สอบถามได้ความว่า เคยถูกฝังอยู่ในกำแพงวัดที่พังลงมา เข้าใจว่าเป็นชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำคัญที่สร้างมาก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เพราะสลักด้วยหินทรายแบบเดียวกับพระพุทธรูปหินที่พะเยา ซึ่งสร้างมาก่อนที่จะมีการหล่อพระพุทธรูปด้วยโลหะสำริดสมัยเชียงแสนสุโขทัย หรือพระพุทธรูปปูนปั้นสมัยอยุธยา โดยอาจจะฝังไว้ในกำแพง ตั้งแต่ครั้งสร้างวัดนบพระธาตุสมัยขุนหลวงพะงั่ว พ.ศ. ๑๘๑๓ หรือสมัยซ่อมวัดนบพระธาตุที่ทลายลงมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๘๒-๒๑๘๕) จึงได้ขอให้ผู้อำนวยการสำนักศิลปากร นำไปเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพราะเกรงจะถูกโจรกรรมไป ปัจจุบันชิ้นส่วนพระพุทธรูปดังกล่าวตั้งแสดงอยู่หน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ชิ้นส่วนพระพักตร์พระพุทธรูปโบราณขนาดใหญ่มาก สลักด้วยหินทราย เข้าใจว่าสร้างมาสมัยก่อน
ตั้งกรุงศรีอยุธยา พบที่วัดมหาธาตุอยุธยา ปัจจุบันอยู่ที่หน้าพิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา

วัดมหาธาตุ อยุธยา

ภาพถ่ายสมัย ร.๕ ก่อนที่ปรังคองค์ใหญ่จะพังทลายลงมา ภาพขาวถ่ายพ.ศ. ๒๕๕๑

๖.๒ การก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

ชุมชนบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ได้พัฒนามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ และปรับสภาพเป็น
บ้านเมืองในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยมีรัฐสุพรรณภูมิเป็นศูนย์กลางด้านตะวันตก
(บริเวณ จ.สุพรรณบุรีปัจจุบัน) และ รัฐละโว้เป็นศูนย์กลางด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา (บริเวณจ.
ลพบุรีปัจจุบัน) พวกสุพรรณภูมิและละโว้ร่วมกันสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ใกล้บริเวณ
ที่เคยเป็นเมืองอโยธยาเดิม กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวงและเมืองท่าที่ได้มีการติดต่อกับต่างประเทศอย่าง
กว้างขวาง มีพ่อค้าจากนานาชาติทั่วโลกใช้เรือเดินทะเลมาค้าขาย เมืองสำคัญของอาณาจักรอยุธยา ได้แก่
สุโขทัย ละโว้(ลพบุรี) สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ตะนาวศรี ทวาย นครศรีธรรมราช สงขลา มะละกา จัน

ทพูน (จันทบุรี) กรุงศรีอยุธยาดำรงความเป็นเมืองหลวงของสยามประเทศ เป็นเวลา ๔๑๗ ปี จาก พ.ศ. ๑๘๕๓ ถึง พ.ศ. ๒๓๑๐

ชาวจีนเรียกอยุธยาว่า เสียนโหล(ภาษาจีนกลาง) เซียนโลว หรือเซี่ยมลื้อ (ภาษาแต้จิ๋ว) เพราะคนอยุธยาประกอบด้วยชาวสุพรรณบุรี (เสียน Sian) และชาวละโว้ลพบุรี (โลว Lo) พวกอาหรับและเปอร์เซีย (อิหร่าน) เรียกอยุธยาว่า ซาห์รีนาว (Sarnau หรือ Shahr-i-naw) แปลว่าเมืองเรือ เพราะมีคนอาศัยอยู่ในเรือมาก ฟรา เมาโร นักแผนที่ชาวอิตาลีเรียกอยุธยาว่า ชิแอร์โน (Scierno) ชาวญี่ปุ่นเรียกว่า ชามโร (Shamro) ชาวพม่าเรียกว่า โยเดีย (Yodia) ชาวโปรตุเกสเรียกว่า ยูธยา (Juthya) หรือ โอธียา Odia และชาวยุโรปเรียก ยูเดีย (Judia, Judea หรือ Ivdia)

พ.ศ. ๑๘๕๓ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงเป็นต้นราชวงศ์อู่ทอง ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากทางโยนกเชียงแสน ราชวงศ์ไชยปราการ เชียงราย เคยครองเมืองเทพนคร (มิได้ทรงย้ายมาจากเมืองอู่ทองในสุพรรณบุรี เพราะพบหลักฐานว่าเมืองอู่ทองนั้นเป็นเมืองสมัยทวารวดีที่ร้างมาราว ๓๐๐ ปีก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา) ทรงตั้งเมืองที่ปรากฏชื่อในพระไอยการลักษณะพยาน พ.ศ. ๑๘๕๔ ว่า “กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิลกษณพรัตนราชธานีบุรีรมย์อุดมมหาสถาน” ที่หนองโสน(อ่านว่า สะ-โน) ใกล้เมืองอโยธยาเดิมของแคว้นละโว้ ซึ่งตั้งอยู่ที่ปากคูจาม(ชุมชนของพวกจาม) ตามวันเวลาที่พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ระบุไว้ว่า “ศักราช ๗๑๒ ขาลศก วันเสาร์ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๕ เพลารุ่งแล้ว ๓ นาฬิกา ๕ บาท” เทียบได้กับ เวลา ๐๕.๕๔ น. วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๑๘๕๓ (ค.ศ. ๑๓๕๑ ไม่ใช่ค.ศ. ๑๓๕๐ เพราะสมัยนั้นเปลี่ยนศักราชในวันสงกรานต์ และเวลา ๑ บาทเท่ากับ ๖ นาที) พงศาวดารระบุว่า ขณะที่พราหมณ์ทำพิธี ได้พบหอยสังข์ทักษิณาวัฏ (เวียนขวา) จำนวน ๑ ขอน อยู่ใต้ต้นหมัน ที่หนองโสน (เข้าใจว่าคือบึงพระรามในปัจจุบัน หรือบึงชีขันในอดีต) ดังนั้นตราประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปัจจุบันจึงใช้รูปหอยสังข์ทักษิณาวัฏอยู่ในปราสาทใต้ต้นหมัน และใช้ต้นหมันเป็นต้นไม้ประจำจังหวัด

จำนวนนับของหอยสังข์นั้น นับเป็นขอน ไม่นับเป็นตัว อาจเป็นเพราะชื่อหอยสังข์ในภาษาอินเดียชื่อว่า โชนซ์ (Conch Shell) หอยสังข์ปกติจะมีเกลียวบิดเวียนซ้าย ส่วนหอยชนิดเกลียวเวียนขวานั้นหายากราคาแพง มีชื่อเรียกว่ามหาสังข์ ใช้ในงานของพระเจ้าแผ่นดิน

หอยสังข์ทักษิณาวรรต (ทักษิณาวรรต) เวียนขวา

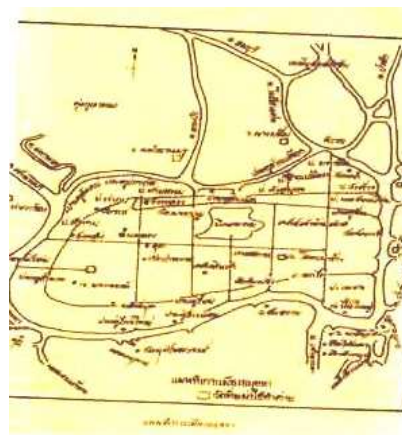
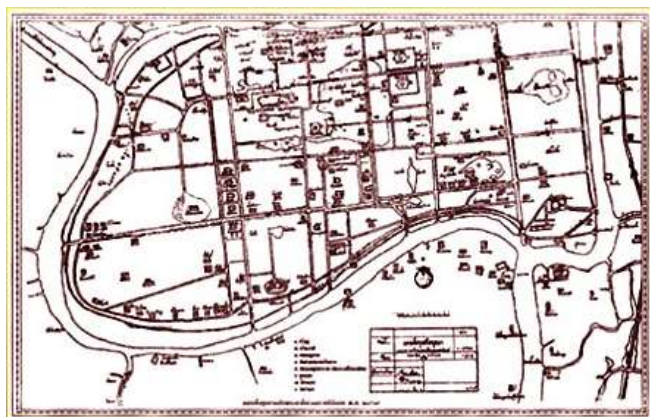
หอยสังข์อุตราวรรต เวียนซ้าย

(<http://www.siamensis.orgwww.siamensis.org/board/8016.html>)

มูลนิธิส่งเสริมการปลูกเสื่อแห่งประเทศไทยปลุกต้นหมัน หน้าวัดพระศรีสรรเพชญ์ อยุธยา ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

กรุงศรีอยุธยามีแม่น้ำไหลผ่าน ๓ สาย คือแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี ทำให้สามารถควบคุมการเดินเรือ และเหมาะแก่การเพาะปลูก ต่อมามีการขุดคูเมืองด้านเหนือเพื่อให้กรุงศรีอยุธยามีคูน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันศัตรู เรียกว่า คูขื่อหน้า พระเจ้าอยู่ทองทรงปฏิสังขรณ์ (ซ่อมแซม) วัดโบราณที่สร้างมาตั้งแต่สมัยเมืองอโยธยา ก่อนตั้งกรุง เช่น วัดอโยธยา (วัดเดิม) วัดพนัญเชิง วัดกุฎีดาว วัดใหญ่ชัยมงคล (วัดพระยาไทย) ทรงสร้างพระปรางค์วัดพุทไธสวรรย์ โดยดัดแปลงมาจากศิลปะขอม

แผนที่กรุงเทพฯ ฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์ พ.ศ. ๒๔๖๕

(<http://www.aru.ac.th/cheq/Family.html>)

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิตเขียนว่า “ท้าวอู่ทอง (Thao U Thong) ทรงสร้างวัด ๓ วัด คือวัดเดิมซึ่งเป็นโรงเรียนสงฆ์ อีกสองวัดคือวัดนบพระธาตุ (Nopphathat) และวัดราชบูรณะ (Ratchaburana) วันวลิตบันทึกว่า “พระเจ้าแผ่นดินจะไม่ทรงเข้าไปในวัดนบพระธาตุเพราะเชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกที่เข้าไปในวัดนบพระธาตุจะสวรรคตในเร็ววัน” ทรงสร้างเมืองนครไชยศรี พิษณุโลก สุโขทัย และกำแพงเพชร ทรงส่งทูตไปเมืองจีนสมัยราชวงศ์หมิง”

พระเจ้าอู่ทองทรงให้ขุนหลวงพะงั่ว(หรือพจั่ว) ไปครองเมืองสุพรรณบุรี ขณะนั้นมีชาวต่างประเทศจากจีน อินเดีย ลังกา ชาว มลายู อาหรับและแขกมัวร์ เข้ามาค้าขาย กรุงศรีอยุธยามีประเทศราช ๑๖ เมือง คือ มะละกา ชวา ตะนาวศรี นครศรีธรรมราช ทวาย เมะตะมะ เมะลัมเลิง สงขลา จันทบูรณ พิษณุโลก สุโขทัย พิจัย สวรรคโลก พิจิตร กำแพงเพชร และนครสวรรค์

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง มีการออกกฎหมายพระไอยการ ๘ ฉบับ ว่าด้วยลักษณะพยาน ลักษณะอาญาหลวง ลักษณะรับฟ้อง ลักษณะลักพา ลักษณะอาญาราชฎ์ ลักษณะโจร ลักษณะเบ็ดเสร็จ และลักษณะฟัวเมีย สำหรับกฎหมายลักษณะโจร นั้น มีบทลงโทษผู้เสกฝืนหรือผู้ที่มิไว้เพื่อขาย และมีบทลงโทษผู้ลักลอก(ทองคำจาก)องค์พระพุทธรูป ลอกล้างพระสถูปเจดีย์ หรือฟัน(ต้น)พระศรีมหาโพธิ์ ถึงขั้นเอาไปฆ่าหรือเมียนด้วยลวดหนั่ง

การปกครองของกรุงศรีอยุธยา ได้อิทธิพลแบบจตุสดมภ์มาจากอาณาจักรขอม กรมเวียงดูแลความสงบ ปราบโจร ตัดสินคดีร้ายแรง กรมวัง ดูแลกิจการพระมหากษัตริย์ กรมคลังดูแลการค้าขายและเก็บภาษี กรมนา ดูแลการประกอบอาชีพและสะสมเสบียงอาหาร

พ.ศ. ๑๘๕๓ พงสาวดารกรุงศรีอยุธยาทราบว่า เกิดโรคห่าระบาดครั้งใหญ่ (สมัยโบราณเรียกโรคระบาดที่ทำให้คนตายมาก ว่าโรคห่าทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นอหิวาตกโรค กาฬโรค หรือไข้ทรพิษ) โรคระบาดสมัยพระเจ้าอู่ทองนั้น อาจจะเป็นกาฬโรค เพราะระหว่าง พ.ศ. ๑๘๕๐-๑๘๕๔ (ค.ศ. ๑๓๔๗-๑๓๕๑) ได้เกิดกาฬโรค หรือ ไข้ดำ (Black Death) ระบาดไปทั่วโลก เริ่มจากบริเวณทะเลทรายโกบีในประเทศจีน โดยพวกพ่อค้าหรือทหารมองโกล อาจนำหนูที่มีหมัดมีเชื้อโรคติดไปไปยังทวีปยุโรป แล้วเรือสินค้าจากเมืองเวนิสนำหนูขยายไปทั่วโลก ทำให้คนตายไปราว ๗๐ ล้านคน

พ.ศ. ๑๘๕๖ พระเจ้าฟ้างุ้ม ตั้งอาณาจักรล้านช้างเป็นอิสระจากขอม

พ.ศ. ๑๘๐๐ พระเจ้าอู่ทองถวายตำแหน่งเวียงเหล็กของพระองค์ ซึ่งอยู่ทางใต้ของเกาะเมืองให้เป็นวัดพุทไธสวรรย์ ทรงสถาปนา วัดป่าแก้ว ทรงใช้เมืองพระประแดงเป็นเมืองหน้าด่าน สำหรับป้องกันข้าศึกจากทางอ่าวไทย

พ.ศ. ๑๘๑๒ พระเจ้าอู่ทอง ทรงให้พระรามศวรซึ่งเป็นโอรสที่ครองเมืองละโว้ (ลพบุรี) และ ขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งครองเมืองสุพรรณบุรี ยกทัพไปตีเมืองเขมร ยึดราชธานีกรุงศรีโยธยapura หรือเมืองพระนครหลวงของกัมพูชาได้ แล้วนำคนกัมพูชาเข้ามาในอยุธยาจำนวนมาก

พ.ศ. ๑๘๑๒ พระเจ้าอู่ทองครองราชย์ ๒๐ ปีก็สวรรคต พระอัฐิบรรจุที่ปรางค์วัดพระราม

ปรางค์วัดพระราม และศรีสุลอยอดปรางค์ที่หักตกลงมา ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑวัดวังจันทร์เกษม

พ.ศ. ๑๕๑๒ พระรามเมศวร โอรสพระเจ้าอู่ทอง ซึ่งเดิมครองเมืองละโว้ ขึ้นครองกรุงศรีอยุธยาอยู่
หนึ่งปี พ.ศ. ๑๕๑๓ ขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งเป็นพระเจ้ากรุงหงสาวดี ทรงยกทัพจากสุพรรณบุรีมาชิงกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระ
พระรามเมศวรทรงสละราชสมบัติให้ขุนหลวงพะงั่วครองกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรม
ราชาธิราชเจ้าที่ ๑ ต้นราชวงศ์สุพรรณภูมิ ส่วนพระรามเมศวรเสด็จฯ กลับไปครองเมืองละโว้ตามเดิม

กรุงศรีอยุธยาภายใต้การปกครองของขุนหลวงพะงั่วมีความเจริญรุ่งเรือง ทรงศรัทธาในพุทธศาสนา
เมื่อพ.ศ. ๑๕๑๗ ทรงสร้างวัดมหาธาตุ ในกรุงศรีอยุธยา โดยสร้างเป็นพระปรางค์แบบลพบุรีสูง ๑ เส้น ๓ วา
(พระปรางค์ใหญ่วัดมหาธาตุนี้ ได้พังลงมาครั้งองค์ สมัยพระเจ้าทรงธรรมซ่อมเสร็จสมัยพระเจ้าปราสาท
ทอง และ พังทลายอีกครั้งสมัยร.๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์)

พ.ศ. ๑๕๑๔ ถึง ๑๕๓๑ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พะงั่ว) ทรงยกทัพไปยึดครองเมืองฝ่าย
เหนือคือ นครพังกา(นครสวรรค์) พิชญ์โลก เชียงใหม่ ลำปางและชางงราว(กำแพงเพชร)

เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พะงั่ว) ประชวรสวรรคตในพ.ศ. ๑๕๓๑ ระหว่างเสด็จฯกลับจาก
เมืองชางงราว สมเด็จพระรามเมศวรโอรสพระเจ้าอู่ทองก็ทรงนำทหารจากเมืองลพบุรีตอนกลางดึก มาชิง
ราชสมบัติคืนจากพระเจ้าทองล้าน (หรือพระเจ้าทองจันทร์) พระชนมายุ ๑๕ พรรษาซึ่งเป็นโอรสของพระ
บรมราชาธิราชที่ ๑ ซึ่งครองราชย์ได้เพียง ๗ วัน

สมเด็จพระรามเมศวรครองราชย์ในกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ อยู่ ๗ ปี (พ.ศ. ๑๕๓๑-๑๕๓๘) ทรงยก
ทัพไปตีกัมพูชาอีกและยึดนครธมได้ พ.ศ. ๑๕๓๘ สมเด็จพระรามเมศวร สวรรคต สมเด็จพระรามราชาธิราช
ราชโอรส ขึ้นครองราชย์อยู่ ๑๕ ปี ถึง พ.ศ. ๑๕๕๒ พระรามราชาฯทรงพิพาทกับแสนบดีผู้คุมกำลังฝ่าย
ทหารซึ่งหนีไปอยู่กับเจ้านครอินทร์ที่สุพรรณบุรีแล้วนำทัพเจ้านครอินทร์จากสุพรรณบุรีกลับมายึดกรุงศรี
อยุธยา ทำให้สิ้นสุดกษัตริย์ราชวงศ์อู่ทองที่ครองกรุงศรีอยุธยา

ในช่วงเวลานี้ ทางด้านเมืองมอญ ภายใต้การปกครองของพระเจ้าราชาธิราช (พ.ศ. ๑๕๓๖-๑๕๖๔) ที่
กรุงหงสาวดี ได้ทำสงครามกับพวกพม่าที่เมืองอังวะในสมัยของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง(พ.ศ.๑๕๔๔-๑๕๖๕)โดย
มีการบันทึกเรื่องราวไว้ในวรรณคดีเรื่องราชาธิราชที่ต่อมามีการแปลเป็นภาษาไทยและนิยมจัดการแสดงอยู่
เนืองๆ

พ.ศ. ๑๕๓๑ มีการส่งสำเภาสยามไปค้าขายกับญี่ปุ่น พ.ศ. ๑๕๓๔ ส่งไปเกาหลี พ.ศ. ๑๕๔๗ มี
หลักฐานจากจีนว่ามีเรือสำเภาสยามมุ่งหน้าไปเกาะริวกิว (ปัจจุบันคือเกาะโอกินาวา) ถูกพายุพัดไปถึงเมือง

ผู้เจียนของจีน บันทึกจีนราชวงศ์หมิงระบุว่า กษัตริย์สยามทรงส่งช้างและเต่าหกขาเป็นเครื่องบรรณาการไปราชสำนักจีน เชื่อกันว่าเจ้านครอินทร์ขณะที่ยังมิได้ทรงครองราชย์ ได้เสด็จไปเมืองจีนด้วยพระองค์เองเมื่อ พ.ศ. ๑๕๒๐ มีการนำช่างชาวจีนมาสอนเทคนิคการผลิตเครื่องเคลือบดินเผา สร้างเตาแม่น้ำน้อยที่ตำบลเชิงกลัด อ.บางระจัน จ.สิงห์บุรี และเตาทุเรียงที่อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย ในปัจจุบันได้พบซากเตาเครื่องปั้นดินเผาโบราณอยู่หลายแห่ง

๖.๓ สมัยสมเด็จพระนครินทราธิราช (เจ้านครอินทร์) พ.ศ. ๑๕๕๒ เจ้านครอินทร์ นัคดา (หลาน) ของขุนหลวงพะงั่ว เจ้าเมืองสุพรรณบุรี ยกทัพจากสุพรรณบุรีมาชิงราชสมบัติจากสมเด็จพระรามาธิบดีราชแห่งราชวงศ์อู่ทอง แล้วขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระนครินทราธิราช ซึ่งบางทีเรียกว่าสมเด็จพระอินทราธิราช แห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิ

พ.ศ. ๑๕๕๗ เจ้าชายปรมเสวร(Parameswara) แห่งราชวงศ์ไศเลนทร์ อพยพจากปาเล็มบังของอาณาจักรศรีวิชัยที่ล่มสลายมาตั้งอาณาจักรใหม่ที่มะละกา เจ้าชายปรมเสวรอภิเษกกับธิดาเจ้าเมืองปาไซ โดยเปลี่ยนศาสนาจากฮินดูเป็นอิสลาม และตั้งตนเป็นสุลต่าน อิซกันดาร์ ชาห์ (Magat Iskandar Shah) ทำให้ประชากรส่วนใหญ่นับถืออิสลามตามไปด้วย

พ.ศ. ๑๕๖๒ ที่กรุงสุโขทัย โอรสพระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสลือไท) ชื่อพระยาบาลเมือง(บรมपाल) และพระยารามราช ที่เมืองสุโขทัยสู้รบชิงเมืองกัน สมเด็จพระนครินทราธิราชทรงใกล้เคียง โดยทรงให้พระยาบาลเมืองครองกรุงสุโขทัย ทรงพระนามว่าพระมหาธรรมราชาที่ ๔ ส่วนพระยารามราชครองเมืองศรีสัชนาลัย พ.ศ. ๒๐๐๖ กรุงสุโขทัยรวมเข้าในอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

พ.ศ. ๑๕๖๒ (ค.ศ. ๑๔๑๙) เอกสารริกีโดโฮอัน ของญี่ปุ่นบันทึกว่าในสมัยสูงลี กษัตริย์ชุนชานแห่งรัฐริวกิว (โอกินาวา) ของญี่ปุ่น ส่งทูตซื้อคากิฮานะมากรุงศรีอยุธยา การค้าระหว่างริวกิวกับอยุธยาเป็นไปอย่างรุ่งเรืองถึง ๑๓๕ ปี จาก พ.ศ. ๑๕๖๘-๒๑๓๓ โดยมีเรือหนึ่งถึงสองลำของริวกิวมาแวะเมืองท่าของสยามทุกปี และมีเรืออยุธยาไปริวกิว ในพ.ศ. ๒๐๒๒, ๒๐๒๓ และ ๒๐๒๔ มีชุมชนญี่ปุ่นอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทางใต้ของกรุงศรีอยุธยาโดยมีชาวญี่ปุ่นอยู่ประมาณ ๑,๐๐๐ คนส่วนหนึ่งเป็นทหารรักษาพระองค์

๖.๔ หลักฐานประวัติศาสตร์อยุธยาจากกรุใต้พระปรางค์วัดราชบูรณะ แต่ก่อนนี้ หลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาตอนต้นหาได้ยากมาก เพราะคนไทยไม่ชอบบันทึกเหตุการณ์ทั่วไปเหมือนพวกจีนหรือฝรั่ง มีแต่พงศาวดารที่จดเรื่องราวในราชสำนัก โดยมักจดลงในสมุดไทยที่ทำด้วยกระดาษข่อย ซึ่ง

เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ไม่คงทนเหมือนศิลาจารึกที่สลักบนหินของอินเดีย สมัยขอม หรือสมัยสุโขทัย เอกสารกระดาษและใบลานอาจถูกทำลายเมื่อเปลี่ยนผู้ปกครองแผ่นดิน สงคราม แผลงหรือความชื้น

เมื่อ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๕ มีการจับกุมคนลักลอบขุดกรุใต้พระปรางค์วัดราชบูรณะ ที่อยุธยา เนื่องจาก มีคนเมาเหล้าที่ตลาดหัวรอ เอามงกุฎทองคำมาสวมศีรษะ นำพระแสงดาบทองคำมาร่ำรำเด่นกับ ลูกตัวเล็ก พอต่ำรุ่งเดินเข้าไปที่วังหน้า ทิ้งโบราณวัตถุทองคำไว้ในห้องผ้าขาวม้า เมื่อเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ไปตรวจสอบที่พระปรางค์วัดราชบูรณะ จึงได้พบกรุสี่เหลี่ยมในพระปรางค์ มีเครื่องราชกกุธภัณฑ์ทองคำ และพระพิมพ์ ทำด้วยโลหะเงินจำนวนมาก

ผู้เรียบเรียงเคยลงไปสำรวจกรุภายในพระปรางค์วัดราชบูรณะด้วยตนเอง โดยปีนขึ้นไปข้างบน พระปรางค์ แล้วลงบันไดเล็กๆ ตรงกลาง เข้าไปภายในกรุสี่เหลี่ยม ที่มีภาพเขียนสีอยู่ภายใน ผู้นำชมเล่าว่า เคยมีพระเครื่องอยู่ในกรุนี้เต็มไปหมด ส่วนเครื่องประดับทองคำที่ถูกขโมยไปนั้นได้คืนมาเพียงบางส่วน จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ภายนอกและภายในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

(ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา)

๖.๕ สมัยเจ้าสามพระยา (พ.ศ. ๑๕๖๗-๑๕๕๑) สมเด็จพระนครินทราธิราชทรงให้โอรสองค์โต คือ เจ้าอ้ายพระยา ครองเมืองสุพรรณบุรี องค์รองคือเจ้ายี่พระยา ครองเมืองแพรกศรีราชา (สุพรรณบุรี) และองค์เล็กคือเจ้าสามพระยาครองเมืองชัยนาทและพิษณุโลก เมื่อสมเด็จพระนครินทราธิราชสวรรคตใน พ.ศ. ๑๕๖๗ เจ้าอ้ายพระยากับเจ้ายี่พระยา ทรงยกทัพต่อสู้ด้วยวิธีชนช้างจนสิ้นพระชนม์ทั้งสององค์ ที่เชิงสะพาน ป่าถ่าน ใกล้วัดราชบูรณะ ในกรุงศรีอยุธยา เจ้าสามพระยาผู้น้อง ซึ่งเดินทางมาช้า ขึ้นครองราชย์เป็น

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ทรงให้ก่อพระเจดีย์สององค์ที่บริเวณเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยาทรงชนช้าง และทรงสร้างวัดราชบูรณะที่ตำบลป่าอ้อ

พ.ศ. ๑๕๗๔ เจ้าสามพระยาทรงส่งทัพไปตีได้เมืองพระนครหลวง (นครธม) ของเขมร ทำให้ไทยมีชัยชนะเหนืออาณาจักรขอมที่เคยมีอิทธิพลยิ่งใหญ่อย่างเด็ดขาด การศึกครั้งนี้ทำให้ถึงวาระสุดท้ายของอาณาจักรขอมโบราณ เมืองหลวงของขอมถูกทำลาย จนต้องย้ายเมืองหลวงไปที่เมืองปาสาณ แล้วย้ายไปพนมเปญ เพื่อให้ไกลจากจุดโจมตีของสยาม เมืองพระนครหลวงถูกทิ้งเป็นเมืองร้าง ผลจากการตีเมืองเขมรทำให้มีการขนเทวรูป รูปสัตว์สำริด เครื่องเงินทองและเพชรนิลจินดา และกวาดต้อนชาวเขมรมายังกรุงศรีอยุธยาจำนวนมาก

เทวรูป ช้างเอราวัณและสิ่งสำริดที่กองทัพของเจ้าสามพระยานำมาจากเขมร

เมื่อพม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตก พม่าได้ขนไปไว้ที่หน้าวิหารพระมหามัณเฑียร กรุงมณฑล

(<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=141740>)

พ.ศ. ๑๕๘๑ เจ้าสามพระยาเสด็จไปนมัสการพระชินราชที่พิษณุโลก (แสดงว่าพระพุทธรูปชินราชได้สร้างมาแล้วในสมัยเจ้าสามพระยา ก่อนสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ)

พ.ศ. ๑๕๘๕ ได้เกิดสงครามระหว่างอยุธยากับอาณาจักรล้านนา ของพระเจ้าติโลกราช(มหาราชเชียงใหม่) ช่วงสมัยเจ้าสามพระยาต่อกับสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คราวหนึ่งกองทัพเชียงใหม่ล้อมเมืองพิษณุโลกไว้แน่นหนา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงล่องเรือหนีทางลำน้ำ่านจากพิษณุโลกกลับอยุธยาได้ตอนเดือนมืด เวลาเที่ยงคืน โดยใช้กลศึกตีฆ้อง กลอง เลียนสัญญาณประจำพระเจ้าติโลกราช ทหารที่ซุ่มเฝ้าระวัง คิดว่า เป็นเรือพระที่นั่งของพระเจ้าติโลกราชจึงไม่ยับยั้ง พระเจ้าติโลกราชทรงพิโรธรับสั่งให้ “ควักลูกตา” ทหารทุกคนที่ซุ่มล้อมลำน้ำ่าน แต่หมื่นด้งนครที่เป็นแม่ทัพขอรับโทษแทนทหาร

โดยขอให้ข้าทูลทูลตาของตนเองแต่เพียงผู้เดียว พระเจ้าติโลกราช ทรงตระหนักถึงความรับผิดชอบของหมื่น
 ดั่งนครจึงทรงระงับการลงโทษทั้งหมด

วรรณคดีลิลิตยวนพ่าย แต่งขึ้นสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรม
 ไตรโลกนาถในสงครามกับอาณาจักรล้านนาของพระเจ้าติโลกราช แห่งเชียงใหม่

พ.ศ. ๑๕๕๑ เจ้าสามพระยา ประชวรสวรรคต ระหว่างที่ทรงยกทัพไปตีเชียงใหม่

๖.๖ ปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๕๕๑-๒๐๓๑) พ.ศ.

๑๕๕๑ พระรามเมศวร โอรสเจ้าสามพระยา ซึ่งมีพระราชมารดาเป็นเจ้าหญิงจากราชวงศ์สุโขทัย และเคย
 ประทับอยู่ที่เมืองพิษณุโลก ขึ้นครองราชย์ที่กรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
 ดังนั้นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงครองทั้งกรุงศรีอยุธยาและกรุงสุโขทัย ทำให้อาณาจักรสุโขทัย
 รวมเข้ากับอาณาจักรอยุธยาตั้งแต่ตอนนั้น

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปฏิรูปการปกครองบ้านเมือง โดยทรงรวมศูนย์อำนาจมาอยู่ที่
 พระมหากษัตริย์ ทรงตราพระราชบัญญัติและกฎหมาย ซึ่งบางอย่างได้ใช้สืบมาตลอดสมัยอยุธยาจนถึง
 สมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงบริหารราชการแบบจตุสดมภ์ คือ เวียง วัง คลัง นา ตั้งกฎ
 มณเฑียรบาล เป็นกฎหมายสำหรับการปกครอง แบ่งออกเป็นสามแผนคือ พระตำรา ว่าด้วยแบบแผนและ
 การพระราชพิธี พระธรรมนูญ ว่าด้วยเรื่องตำแหน่งหน้าที่ราชการ พระราชกำหนด เป็นข้อบังคับใน
 พระราชสำนัก มีการปรับปรุงการปกครองในส่วนภูมิภาค โดยยกเลิกระบบการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ แต่
 เดิมที่แบ่งออกเป็นเมืองลูกหลวง หลานหลวง แล้วจัดระบบการปกครองหัวเมืองใหม่ เป็นหัวเมืองชั้นใน หัว
 เมืองชั้นนอกและหัวเมืองประเทศราช สำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่น นั้นจัดเป็นหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้าน
 ปกครองดูแล ตำบลมีกำนันเป็นหัวหน้า แขวงมีหมื่นแขวงเป็นหัวหน้า ทรงแต่งตั้งตำแหน่งข้าราชการให้มี
 บรรดาศักดิ์คือ ทนาย พัน หมื่น ชุน หลวง พระ พระยา และเจ้าพระยา กำหนดระบบศักดินาเพื่อเป็น
 ค่าตอบแทนการรับราชการ และใช้เป็นเกณฑ์กำหนดการมีที่นา ระบบศักดินานี้ได้ใช้มาจนถึงรัชกาลที่ ๕
 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ซากพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาทที่อยุธยา(ซ้าย)และที่จำลองใหม่ที่เมืองโบราณ สมุทรปราการ (ขวา)

(<http://www.trekkingthai.com/webboard/trip/5180-35.jpg>)

พ.ศ. ๑๕๕๘ มีการส่งกองทัพอยุธยาไปตีเมืองมะละกา เพราะสุลต่านมะละกา อิซกันดาร์ ชาห์ (Iskandar Shah) ตั้งตนเป็นอิสระ และเตรียมรวมอาณาจักรอิสลามบนคาบสมุทรมาลายูเข้าด้วยกัน อยุธยาพยายามจะยึดเอามะละกากลับคืนมาแต่ไม่สำเร็จ

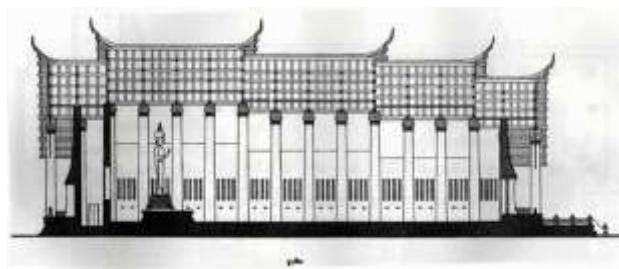
พ.ศ. ๒๐๐๘ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ขณะทรงพระชนมายุ ๓๔ พรรษา ทรงผนวชที่วัดจุฬามณี พินธุโลก โดยมีข้าราชการบวชตามเสด็จ ๒,๓๔๕ คน พระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ทรงส่งทูตนำอัฐบริวารมาถวาย ในรัชกาลนี้มีการสร้างกำแพงป้อมค่ายตามเมืองสำคัญ เช่น พินธุโลก สวรรคโลก กำแพงเพชร และสุโขทัย พ.ศ. ๒๐๑๘ สงครามระหว่างอยุธยากับล้านนาสงบลงโดยทั้งสองฝ่ายขอเป็นไมตรีต่อกัน พ.ศ. ๒๐๓๐ พระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่สวรรคต พ.ศ. ๒๐๓๑ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสวรรคตที่เมืองพินธุโลก

พ.ศ. ๒๐๓๑ โอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถครองราชย์ต่อ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ จนถึง พ.ศ. ๒๐๓๔ ทรงย้ายศูนย์การปกครองจากพินธุโลกกลับมาที่กรุงศรีอยุธยาเดิม

ภาพเจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ ร่างโดย นายองรี มูโด้ สมัย ร. ๕(ซ้าย) และสภาพปัจจุบัน(ขวา)

(<http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=kirahimawari&date=03-01-2006&group=2&gblog=2>)

รูปแบบวัดพระศรีสรรเพชญ์ อยู่รยาก่อนถูกทำลาย สร้างขึ้นใหม่โดยย่อส่วน ที่เมืองจำลอง พัทยา

(<http://www.sophiaportal.com/forums/lofiversion/index.php/t48.html>)

พ.ศ. ๒๐๓๔ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา) พระอนุชาของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ซึ่งเป็นโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอีกองค์หนึ่งครองราชย์ต่อ ทรงสร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์ และ เจดีย์ทรงลังกา ๒ องค์ สำหรับบรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระราชบิดา (องค์ ตะวันออก) และพระบรมราชาธิราชที่ ๓ (องค์กลาง) ส่วนเจดีย์องค์ทิศตะวันตกนั้น สร้างขึ้นภายหลังโดย สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (หน่อพุทธางกูร) เพื่อ บรรจุพระอัฐิของพระชนกคือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา)

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงหล่อพระศรีสรรเพชญ์สูงแปดวา หุ้มองค์พระด้วยทองคำหนักสอง ร้อยแปดสิบหกชั่ง (๑๗๑ กิโลกรัม) พ.ศ. ๒๓๑๐ ตอนกรุงศรีอยุธยาแตก พระศรีสรรเพชญ์ถูกโจรเผาเอา ทองคำจนเหลือแต่โครง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้นำโครงพระศรีสรรเพชญ์ที่ชำรุด มาบรรจุในพระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ดาญาณ วัดพระเชตุพนฯ

เจดีย์ศรีสรรเพชญ์ดาญาณ วัดพระเชตุพน กรุงเทพฯ

(<http://mayaknight07.exteen.com/20071225/entry/page/2>)

พ่อค้าชาวอิตาลีและชาวยุโรปอื่น เช่น การปิเน (Carpine) ได้เดินทางทางบกมายังประเทศจีนตั้งแต่ ก่อนยุคกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี บางคนเดินทางทางบกมาถึงอินเดียแล้วลงเรือต่อมายังบริเวณแหลมทอง เพราะขณะนั้นยังหาทางเดินเรือทะเลจากยุโรปมาอินเดียไม่ได้

พ.ศ. ๒๐๓๕ (ค.ศ. ๑๔๙๒) โคลัมบัส(Christopher Columbus) ชาวอิตาลี ใช้เรือเดินทางจากสเปน ข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกไปถึงเกาะบาฮามาส และเกาะคิวบา ในทวีปอเมริกา

พ.ศ. ๒๐๔๑ คลองลำโรง ที่เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้ปากน้ำกับคลองศิริชะวะระเข้ และคลองทับนาง ไปออกแม่น้ำบางปะกงขึ้นเงิน เรือแล่นไม่สะดวก จึงขุดลอกคลองใหม่

พ.ศ. ๒๐๔๒ (ค.ศ. ๑๔๙๙) วาสโก ดากามา (Vasco de Gama) ชาวโปรตุเกสนำกองเรืออ้อมแหลมกูดโฮปมาถึงอินเดีย เขาเรียกอาณาจักรสยามว่า “ซาร์เนาว์ (Xarnauz)” ตามอย่างพวกเปอร์เซียที่เรียกว่า “ซาริเนาว์ (Shar-i-no)” แปลว่าเมืองใหม่ รายงานโปรตุเกสว่า “อาณาจักรซาร์เนาว์เต็มไปด้วยกำยาน (สำหรับทำรูป) และกฤษณา (ใช้ทำยา) มีอาหารสมบูรณ์ และมีลู่ทางการค้า”

วาสโก ดากามา เป็น ชาวโปรตุเกสที่เดินทางโดยเรืออ้อมแหลมกูดโฮปถึงอินเดียใน พ.ศ. ๒๐๔๒

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vasco_da_Gama.png,

พ.ศ. ๒๐๕๒ (ค.ศ. ๑๕๐๙) ชาวโปรตุเกสเริ่มสำรวจดินแดนตะวันออกไกล ใน คาบสมุทรอินโดจีน พม่า จีน และ ญี่ปุ่น มีรายงานของชาวโปรตุเกส ชื่อ อาราู (Rui de Araujo) ว่า “กษัตริย์มะละกากำลังทำสงครามติดพันกับสยาม กษัตริย์สยามทรงมีอาณาเขตกว้างไกล ครอบครองเมืองท่าหลายแห่ง มีราษฎรจำนวนมาก และมีได้ทรงนับถือศาสนาอิสลาม ระหว่างสยามและมะละกา มีดินแดนของกษัตริย์แห่งปาหัง มะละกาทำสงครามกับอารู ซึ่งตั้งอยู่ที่เกาะสุมาตรา กษัตริย์แห่งอารูเป็นแขกมัวร์ นอกจากนี้มะละกายังขัดแย้งกับชาวด้วย ” พ.ศ. ๒๐๕๔ (ค.ศ. ๑๕๑๑) โปรตุเกสยกทัพเรือ ๑๘ ลำ พร้อมทหาร ๓,๐๐๐ คน จากฐานทัพที่เมืองกัว(Goa)ของอินเดียมาโจมตีเมืองมะละกาไว้ได้ เนื่องจากโปรตุเกสต้องการมะละกาเป็นสถานีการค้าและเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ขณะที่ทหารโปรตุเกสกำลังล้อมมะละกาอยู่นั้น นายพล อัลฟงซู ดืออัลบูแบร์เกอ (Afonso de Albuquerque) ผู้บัญชาการโปรตุเกสประจำมะละกา ได้ส่งทหารชื่อ ดูอาร์เตอเฟร์นันเดส (Duarte Fernandes) เป็นทูตเดินทางมาอยุธยา ด้วยเรือสำเภาของจีน นับเป็นการเริ่มต้นการติดต่อระหว่างอยุธยากับชาติตะวันตกเป็นครั้งแรก ตอนต้นปีพ.ศ. ๒๐๕๕ (ค.ศ. ๑๕๑๒) โปรตุเกสส่งทูตมาอยุธยาอีก นำโดย อันโตนิโอ อาชีอเวโด (Antonio de Miranda de Azevedo) โดยขึ้นเรือที่ตะนาวศรีแล้วเดินทางบกมาถึงกรุงศรีอยุธยา เสนอความช่วยเหลือด้านกำลังติดอาวุธ แก่สยาม และเสนอให้สยามไป

ค้าขายที่มะละกา อาซิโอเวโด เขียนรายงานว่า “สินค้าที่สยามต้องการคือ ปรอท ชาด ผ้ากำมะหยี่ ไหมยกดอก ผ้าอินเดียจากเมืองแคมเบย์.....จะมีเรือสินค้าจากอยุธยา ทวาย และ ภูเก็ต เดินทางมามะละกาทุกปีเพื่อขายผ้าไหม หมดไม้กฤษณา ดีบุก พริกไทย และสินค้าอื่น” ขณะนั้นมีทหารโปรตุเกสระดับล่างหนีทัพมาเป็นพ่อค้า นักเดินเรือ และทหารรับจ้าง ในอยุธยา พ.ศ. ๒๐๖๑ (ค.ศ. ๑๕๑๘) ในสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (สมเด็จพระเชษฐา ซึ่งทรงเป็นโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) ได้มีการทำสนธิสัญญาพระราชไมตรีทางการค้าระหว่างโปรตุเกสกับกรุงศรีอยุธยา นับเป็นสนธิสัญญาฉบับแรกที่กรุงศรีอยุธยาทำกับประเทศตะวันตก มีข้อความสำคัญที่โปรตุเกสขอมาค้าขายที่มะริด นครศรีธรรมราช ไทรบุรี และปัตตานี และอนุญาตให้ชาวสยามไปค้าขายที่มะละกา ขณะนั้นมีชาวโปรตุเกสในอยุธยาราว ๓๐๐ คน ๒๐๖๑ (ค.ศ. ๑๕๑๘) เกิดเหตุขัดแย้งระหว่างสยามกับโปรตุเกส เพราะบริติช ปาตาลิม (Jorge de Brito Patalim) ผู้บัญชาการโปรตุเกสที่มะละกา สั่งให้เผาเมืองเคดาห์ (ไทรบุรี) ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของสยาม

พ.ศ. ๒๐๗๒ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา) สวรรคต หลังครองราชย์ ๓๘ ปี พระอภัยมณีวงศ์ราชโอรส ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (หน่อพุทธางกูร) พ.ศ. ๒๐๗๖ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ สวรรคต พระรัชฎาธิราช ราชโอรส พระชนมายุ ๕ พรรษา ขึ้นเสวยราชสมบัติได้เพียง ๕ เดือน ก็ถูกพระไชยราชายกกำลังจากพิษณุโลกมายึดอำนาจ

ข้อมูลประวัติศาสตร์สยามช่วงหลังจากสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ มีมากขึ้น เพราะชาวโปรตุเกสที่เข้ามาในสยาม เช่น โทเม ปิเรส (Tome Pires) และ เมนเดส ปินโต (Mendes Pinto) ได้เขียนบันทึกไว้เป็นภาษาโปรตุเกส รายงานบางชิ้นได้ค้นพบอีกหลายร้อยปีต่อมา แล้วมีการแปลเป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย

(ข้อมูลจาก มารีญา ฟลอริซ, Maria da Conceicao Flores : ชาวโปรตุเกสและสยามในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖, Os Portugueses e o Siao no seculars XVI แปลโดย มธุรส ศุภผล)

๖.๖.๑ บันทึกของโทเม ปิเรส พ.ศ. ๒๐๕๘ (ค.ศ. ๑๕๑๕) สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา) พ่อค้าโปรตุเกสชื่อ โทเม ปิเรส (Tome Pires) ได้บันทึกเรื่องเกี่ยวกับสยามและปัตตานีไว้เป็นภาษาโปรตุเกส ต่อมา มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ The Suma Oriental of Tome Pires, An Account of the East, from the Red Sea to Japan ,written in Mallaca and India in 1512-1515 ปิเรส เขียนไว้ว่า “สยามมีท่าเรือ ๓ แห่ง ด้านเมืองเปกู (Pegu) ถึงมะละเกาะ (Martaban) คือ ตะนาวศรี (Tenasserim) ภูเก็ต (Juncalom) ตรัง (Trang) และ เคดาห์ (Kedah) ทางด้านปะหังและจามป่านั้น สยามมีท่าเรือ เช่น ปะหัง

(Pahang) ตรังกานุ (Trengganu) กลันตัน (Kelantan) ปัตตานี (Patani) ละคร (Lakon, Lugor) บางสะพาน (Bamcha) เพชรบุรี (Peperim) บางปาสร้อย (Pamgoray) พ่อค้าส่วนมากเป็นคนต่างชาติซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีน พระเจ้าแผ่นดินสยามอยู่ที่เมืองโอเดีย (Odia) ทรงมีชายาถึง ๕๐๐ องค์ มีพวกมัวร์ซึ่งชาวสยามไม่ค่อยชอบอยู่ใกล้ท่าเรือ นอกจากนั้นก็มี พวกอาหรับ เปอร์เซีย เบงกาลี กลิงค์จีน และชาติอื่นๆ ... สินค้าที่ส่งออกมาจากสยาม มีข้าว เกลือ ปลาแห้ง พริก ตะกั่ว ดีบุก ทองแดง เงิน ทองคำ งาช้าง แหวนเพชร หับทิม และ ผ้าสยามราคาสูงสำหรับคนยากจน สินค้าที่มะละกาส่งไปสยามมี ทาสชายหญิง ไม้หอม พริกไทย โลหะเงิน ฟัน ผ้าฝ้าย สลึง น้ำกุหลาบ พรมจากแคมเบย์ จี๊ฟั้ง ฯลฯ สยามไม่ติดต่อการค้าโดยตรงกับมะละกา มา ๒๒ ปี เพราะไม่ลงรอยกับสุลต่านมะละกา เนื่องจากสยามอ้างว่ามะละกาเป็นดินแดนของสยาม แต่มะละกาและปะหังต่อสู้ สยามมีเรือค้าขายกับจีน ๖-๗ ลำต่อปี และค้าขายกับ เมืองซุนดา ปาเล็มบัง กัมพูชา จามปา อินโดจีน พม่า และ กุชราข”

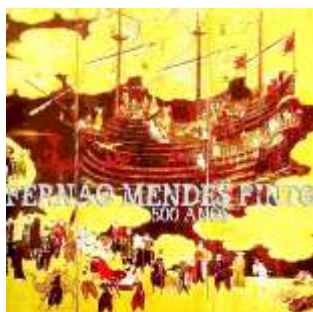
๖.๓ สมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช พ.ศ. ๒๐๓๓ พระไชยราชา โอรสของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ อีกองค์หนึ่ง แต่ประสูติจากพระสนม ทรงยกกำลังจากพิษณุโลกมาอยุธยา ยึดอำนาจจากพระรัชฎาธิราช แล้วขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์ที่ ๑๓ แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระไชยราชาธิราช

เดือน ๑๑ พ.ศ. ๒๐๔๑ กรุงศรีอยุธยาเริ่มทำสงครามกับพม่า เนื่องจากมอญเมืองเชียงกราน (เดียงกรายน์ หรือ อัตรัน ปัจจุบันคือเมืองแอมเฮิสต์ ประเทศพม่า) ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจพม่า พากันหนีมาสยาม พม่าจึงมายึดเมืองเชียงกรานไว้ สมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงให้ยกทัพไปตีเมืองเชียงกราน โดยมีทหารโปรตุเกสราว ๑,๐๐๐ คนไปช่วยรบ นับเป็นการเปิดศึกระหว่างไทยกับพม่า ส่วนพงศาวดารพม่าไม่ได้บันทึกเกี่ยวกับสงครามเชียงกรานไว้

ในรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราชนี้ มีการขุดคลองลัดที่บางกอก ตรงปากคลองบางกอกน้อยถึงปากคลองบางกอกใหญ่ (ต่อมาได้กลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าโรงพยาบาลศิริราชและหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบัน) เกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ในพระนครศรีอยุธยา ไหม้ตั้งแต่ท่ากลาโหมไปถึงท้ายพระราชวังต่อตลาดยอด ลมหอบเอาลูกเพลิง ไปตกลงที่ตะแคงแกงหน้าคู ไข่มุกลามลงไปถึงป่าตอง โรงครามจะไกร เพลิงไหม้อยู่ ๓ วันจึงดับ

พ.ศ. ๒๐๘๑ สมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงยกทัพไปเชียงใหม่เพราะเชียงใหม่กำลังจะไปเข้ากับพม่าซึ่งจะเป็นอันตรายต่อกรุงศรีอยุธยา ในคราวนั้นพระนางจिरประภามหาเทวีผู้ครองนครเชียงใหม่ขออ่อนน้อมเป็นไมตรีเพื่อรักษาเมือง มีชาวโปรตุเกสคนหนึ่ง ชื่อ โดมิงกูส ไซซัส (Domingos De Seixas) ซึ่งเป็นทหารรับจ้างสอนทหารสยามอยู่ถึง ๒๕ ปี (ค.ศ. ๑๕๒๓-๑๕๔๗) บันทึกไว้ว่าตนเองและทหารโปรตุเกสราว ๑๖๐ คน ได้ไปกับกองทัพอยุธยาในสงครามที่เชียงใหม่ เมื่อเสร็จสงคราม สมเด็จพระไชยราชาธิราชพระราชทานที่ดินให้ชาวโปรตุเกสที่ช่วยรบ เพื่อสร้างบ้านและโบสถ์คริสต์ ที่ตำบลบ้านดินเหนือคลองตะเคียน ซึ่งต่อมาเรียกกันว่าบ้านโปรตุเกส

๖. ๗.๑ บันทึกการท่องเที่ยวของเมนเดส ปินโต เมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๐ (ค.ศ. ๑๕๓๗) คือเกือบ ๕๐๐ ปีมาแล้ว สมัยกรุงศรีอยุธยา นักผจญภัยชาวโปรตุเกส อายุ ๒๘ ปี ชื่อ เมนเดส ปินโต (Fernão Mendes Pinto) ได้เดินทางออกจากเมืองลิสบอน ด้วยเรือสินค้าโปรตุเกส เล่นอ้อมแหลมกูดโฮป ผ่านเมืองกัวในอินเดีย ผ่านเกาะสุมาตรา ปัตตานี ผ่านประเทศจามปา ไปจีนและญี่ปุ่น โดยใช้ชีวิตอยู่ในเอเชียถึง ๒๑ ปี พ.ศ. ๒๐๘๕ (ค.ศ. ๑๕๔๓) ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นบันทึกว่า ปินโตไปญี่ปุ่น เพื่อนำปืนยาวอาร์เคอร์บัส หรือ ฮาคิบัส (Harquebus หรือ Arquebus ไทยเรียกปืนคาบจุค) ของโปรตุเกสไปขาย ต่อมาญี่ปุ่นได้ผลิตปืนแบบนี้ขึ้นเองเรียกว่าปืนทานะกะชิม่า (Tanegashima) ปืนญี่ปุ่นชนิดนี้ได้รับการเชื่อกันว่ามีคุณภาพดีเยี่ยม

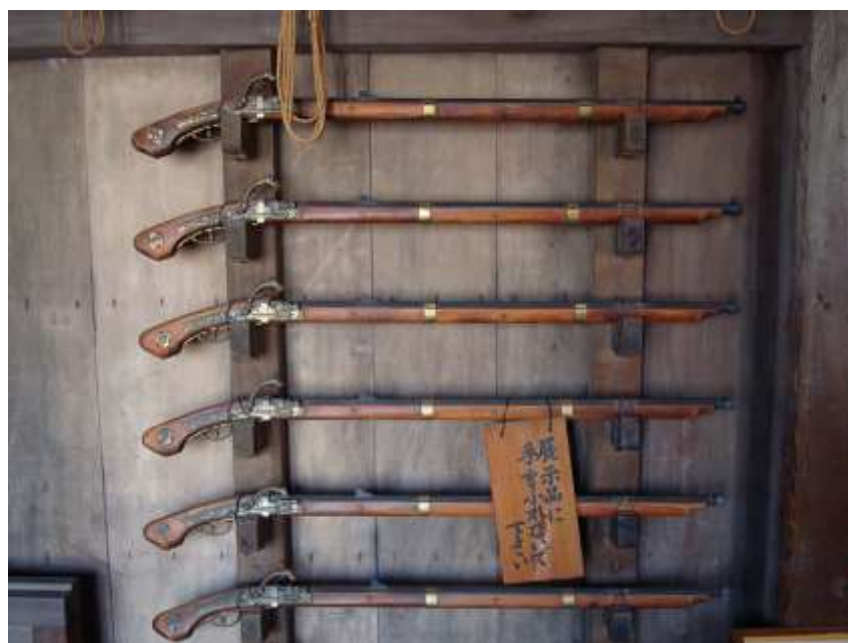

ปินโต พ่อค้านักท่องเที่ยวชาวโปรตุเกส (http://web.lettras.up.pt/utopia/ut_por.htm)

หนังสือของปิ่นโต เล่าเรื่องในเมืองสยามสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยา

http://www.corndancer.com/voxclio/discovery/disc_home.html, <http://www.ayutthayastudy.org/content/view/35/37/>

ปืนคาบชุด ทาเนกะชิม่า ผลิตในญี่ปุ่น ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่ปราสาท อิเมจิ

([http://en.wikipedia.org/wiki/File:Antique_Japanese_\(samurai\)_tanegashima_rack.jpg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:Antique_Japanese_(samurai)_tanegashima_rack.jpg))

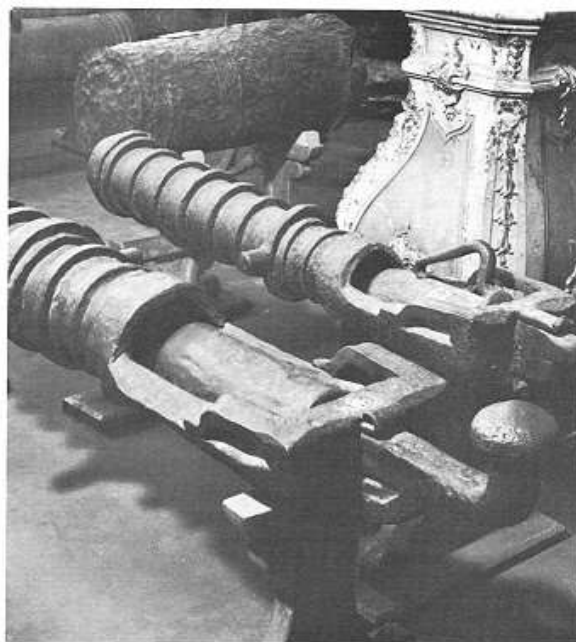
พ.ศ. ๒๐๘๘ (ค.ศ. ๑๕๔๕) ปิ่นโตเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาในสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราช เขาบันทึกไว้ในหนังสือชื่อ “Peregrinação” เป็นภาษาโปรตุเกส(แปลว่าการแสวงบุญ) เมื่อ ค.ศ. ๑๖๑๔ ต่อมาแปลเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ “The Travels of Mendes Pinto” ซึ่งกรมศิลปากรได้แปลเป็นภาษาไทย

พิมพ์ไว้ในเอกสารรวมเรื่องแปลหนังสือ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ ๓ ในหัวข้อ “การท่องเที่ยว การเดินทางและการผจญภัยของ เฟอร์ดินันด์ เมนเดซ ปินโต”

ปินโตบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสยามไว้ว่า “เดินทางทางเรือผ่านเมืองท่าซุนดา(Zunda) มาประเทศสยามใช้เวลาเดินทาง ๒๖ วัน จึงถึงกรุงศรีอยุธยา (Odia) ราชธานีของอาณาจักรโสณ (Sarnau) หรือ สยาม (Siaam)” เขามาถึงปัตตานีเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๓ (ค.ศ. ๑๕๓๐) พบกับชาวโปรตุเกสเกือบ ๓๐๐ คน และพบชาวตะวันออกอื่นๆ คือสยาม จีนและญี่ปุ่น

เอกสารของปินโตและหลักฐานอื่น ระบุว่า “พ.ศ. ๒๐๓๘ (ค.ศ. ๑๕๔๕) สมเด็จพระไชยราชาทรงยกทัพไปเชียงใหม่ (Chimmay) โดยระดมพล ๔๐๐,๐๐๐ คน เป็นคนต่างชาติ ๗๐,๐๐๐ คน มีทหารรับจ้างชาวโปรตุเกส ๑๒๐ คน นำโดย โดมิงกูซ คือ ไซซัส (Domingos de Seixas) ปินโต และคนเติร์กอีกจำนวนหนึ่งได้เป็นทหารรับจ้างไป ในกองทัพอยุธยาซึ่ง ใช้ช้าง ๔,๐๐๐ เชือก ปืนคาบชุดอาร์กิวบัส (Harguebuses) จำนวนมาก เกวียนบรรทุกปืนใหญ่ฟัลโคนेट (Falconet) ๒๐๐ เล่ม เรือ ๓๐๐ ลำ เดินทาง ๕ วันผ่านพิชฌุโลก แต่ระหว่างที่พระองค์ไม่อยู่เป็นเวลา ๖ เดือน นั้น พระชายาของพระองค์(ท้าวศรีสุดาจันทร์) ได้เป็นชู้กับออกขุนชินราช (U Quun Cheniraa) สมเด็จพระไชยราชาเสด็จกลับมายุธยาแล้วสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๘ พระยอดฟ้าราชโอรสครองราชย์ต่อ แต่ก็ถูกวางยาพิษสวรรคตอีก เจ้าแม่ศรีสุดาจันทร์จัดการให้ ออกขุนชินราชขึ้นครองเมืองได้ ๔๒ วัน ก็ถูกออกญาพิชฌุโลกและคณะ สังหารเจ้าแม่และออกขุนชินราชที่วัดแห่งหนึ่ง ออกญาพิชฌุโลกได้เชิญ พระเทียน (Pratien) ซึ่งเป็นอนุชาของกษัตริย์องค์ก่อนขึ้นครองราชย์”

ปินโตบรรยายต่อไปว่า “ขณะนั้น พระเจ้าแผ่นดินพม่า (พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้) ทรงนำทหาร ๘๐๐,๐๐๐ คน มาโจมตีกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีชาวโปรตุเกสนำโดย ดิโอโก เปเรร่า (Diogo Pereira) ช่วยรบอยู่แล้ว แต่กองทัพพม่าก็มีทหารรับจ้างชาวโปรตุเกสมาด้วย เช่นกันจำนวน ๑๘๐ คน ภายใต้การนำของ ดิโอโก อัลเบอการเรีย(Diego Suarez d’Alberqarria) และดิโอโก เมลู (Diogo Soares de Melo) โดยมีทหารมัวร์ เตะ ออร์ก มลายู และอบิสิเนีย (Abissins)ร่วมอยู่ด้วย มีการนำอาวุธหลายอย่างมาใช้ เช่น ปืนมัสเกต (muskets) ปืนคาบชุดอาร์กิวบัส (harquebuses) ปืนคาวาริน ทองเหลือง(brass cavarins) หอกไม้ขึงจุดไฟมีลูกธนู และเครื่องกระทุ้งกำแพงแบบกรีก แต่คราวนั้นพม่าเลิกทัพกลับไป เพราะได้เกิดปฏิกิริยาโดยพวกมอญในเมืองหงสาวดี”

Open-breech cannon (XV-XVI Century) at the Military Museum in Lisbon closely resembles Ninigret cannon. (150)

ปืนใหญ่โปรตุเกสแบบบรรจุกระสุนทางท้ายปืน(*Open-breech cannon*) พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

(<http://www.dightonrock.com/images/150.jpg>)

ปืนใหญ่บรรจุกระสุนท้ายปืน(*Open Breech*) ปากกระบอกเป็นรูปพญานาค เป็นปืนใหญ่รุ่นแรกของสยาม อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ประมาณสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ)

พ.ศ. ๒๐๘๘-๒๔๘๘ เชียงใหม่ไปเข้ากับพม่า สมเด็จพระไชยราชาธิราชจึงทรงยกทัพไป เชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยมีนายเมเนเดส ปินโตและทหารรับจ้างโปรตุเกสไปในกองทัพอยุธยาด้วย ระหว่าง เดินทางกลับสมเด็จพระไชยราชาสวรรคต (ข้อมูลทางฝ่ายล้านนาว่าทรงบาดเจ็บจากการรบ แต่บันทึก ของปินโตว่าทรงถูกลูกธนูยิง)

พ.ศ. ๒๐๘๘ พระยอดฟ้า(พระแก้วฟ้า) โอรสของสมเด็จพระไชยราชา พระชนม์ ๑๑ พรรษาขึ้นครองราชย์ แต่อำนาจในบ้านเมืองตกอยู่กับท้าวศรีสุดาจันทร์ พระราชมารดา(พระสนมเอกของ พระไชยราชาธิราช) ซึ่งสมคบกับขุขัก คือพันบุตรศรีเทพ หรือขุนวรวงศาธิราชวางยาพิษ พระยอดฟ้าจน สวรรคตขณะครองราชย์ได้เพียง ๑๐ เดือน สร้างความโกรธแค้นแก่เหล่าขุนนาง ขุนพิเรนทรเทพ ขุนอินทร เทพ หมื่นราชเสน่หา หลวงศรียศ พระยาพิชัย พระยาสุวรรณคโลก ออกพระทัยน้ำ และออกหลวงราชยุทห จักรร่วมกันกำจัดขุนวรวงศาธิราชและท้าวศรีสุดาจันทร์ที่คลองสระบัว แล้วไปเชิญพระเทียรราชา (เชื้อพระ วงศ์พระไชยราชา) ลาผนวชมาขึ้นครองราชย์

๖.๘ พระเทียรราชาลาผนวชมาครองราชย์เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. ๒๐๘๑ พระเทียร ราชา ขึ้นครองกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงตั้งให้ขุนพิเรนทรเทพเป็นพระ มหาธรรมราชาครองเมืองพิษณุโลก พระราชทานพระวิสุทธิกษัตริ์ พระราชธิดา ให้เป็นชายาของพระมหา ธรรมราชา

พ.ศ. ๒๐๘๑ เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ครองราชย์ได้ ๗ เดือน พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ ของ พม่า ทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยากำลังอ่อนแอ จึงทรงยกทัพราว ๓๐๐,๐๐๐ คนมาโจมตี โดยมีชาวต่างชาติ เช่น โปรตุเกส เฮอร์ก อบิสซิเนีย มัวร์ อะเจ และมลายู มีปืนยาว และปืนใหญ่มาด้วย ขณะนั้น นายทหารอยุธยา คนสำคัญชื่อ พระยาราม ผู้มีความแข็งแรง ได้สู้รบป้องกันมิได้ยอมแพ้ฝ่าย โดยเอาปืนใหญ่ชื่อนารายณ์ สंहาร์ ลงเรือสำเภา ไปยิงค่ายพม่าใกล้พลับพลาพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ที่บ้านป้อม แต่แรงสะท้อนของปืน ใหญ่ได้ถีบท้ายเรือสำเภาจมลง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงช้างไปรบกับพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ที่ทุ่งลุมพลี แต่ช้างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิวิ่งหนีเข้าศึก พระสุริโยทัยพระมเหสี และพระบรมดิศก พระธิดา ซึ่งปลอม องค์กรเป็นชายทรงเข้าไปช่วยขวางทางไว้ พระสุริโยทัยถูกพระเจ้าแปรใช้อาวุธฟัน จนสวรรคตบนคอช้าง พระรามศวร และพระมหินทร์ โอรสสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ยกทัพตามตี แต่ช้างทรงติดหล่มที่อินทร์บุรี และถูกพม่าจับได้ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิต้องทรงส่งช้าง ๒ เชือกไปไถ่พระโอรสทั้งสอง

พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยที่ทุ่งมะขามหย่อง อโยธยา

(<http://www.pakpon.com/Ayuttaya/suriyothai.asp>)

ต่อจากนั้นก็วางศึกหงสาวดีมา ๑๔ ปี เพราะพม่ากับมอญรบกัน กรุงศรีอยุธยาได้ปรับปรุงกำแพงเมืองที่เดิมใช้ดินพูนแล้วปึกไม่ระเนียด เปลี่ยนเป็นกำแพงอิฐปูน เพราะกำแพงดินแบบเดิมไม่สามารถต้านทานแรงปืนใหญ่โปรตุเกสได้ มีการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาที่บางกรวย ยกบ้านตลาดขวัญขึ้นเป็นเมืองนนทบุรี ยกบ้านท่าจีนเป็นเมืองสาครบุรี (สมุทรสาคร) แบ่งเขตเมืองราชบุรีและสุพรรณบุรีตั้งเป็นเมืองนครไชยศรี ตั้งเมืองฉะเชิงเทราและเมืองสระบุรี ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดินี้ มีชาวต่างประเทศใช้เรือมาค้าขาย จากเมืองจีน ฝรั่งเศส อังกฤษ ญี่ปุ่น วิลันดา (ฮอลันดา) และเมืองสุรัต (อินเดีย)

พ.ศ. ๒๐๕๕ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงส่งทัพไปตีเมืองละแวกของกัมพูชา พระยาละแวกยอมอ่อนน้อม ต่อมาพวกญวนมายึดกรุงละแวก กองทัพสยามไปโจมตีแต่พ่ายแพ้กลับมา

พ.ศ. ๒๐๕๓ พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ของพม่าถูกลอบปลงพระชนม์ แม่ทัพบุเรงนองผู้มีสมญาว่าผู้ชนะสิบทิศ พี่เขยพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ หนีไปตั้งรับที่เมืองตองอู พ.ศ. ๒๐๕๖ บุเรงนองขึ้นครองราชย์ เป็นพระเจ้าหงสาวดี ทรงส่งทัพไปตีมอญ และ ยะไข่ได้

พ.ศ. ๒๐๕๕ (ค.ศ. ๑๕๕๒) บาร์รูซ (Joao de Barros) นักประวัติศาสตร์โปรตุเกส ที่เคยมาค้าขายอยู่ที่อินเดีย ได้เขียนเรื่องเกี่ยวกับสยามว่า “สามมหาอำนาจของเอเชีย คือ จีน vijayanagar (Vijayanagar) และอยุธยา อาณาเขตของสยามครอบคลุมถึง ทวาย มะริด ตะนาวศรี ผู้ครองนครของมะละกา บัตตานี กลันตัน และปะหังต้องส่งบรรณาการทุกปีให้แก่กษัตริย์สยาม”

พ.ศ. ๒๐๕๖ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงได้ช้างเผือก ๓ เชือก พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง ส่งพระราชสาส์น มาขอช้างเผือก ๒ เชือก แต่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิไม่พระราชทานให้ และขอกำลังจากสุลต่านปัตตานีมาช่วยป้องกันพระนคร พ.ศ. ๒๐๕๗ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงสละราชสมบัติไปทรงผนวชทรงยกราชสมบัติให้พระมหินทราธิราช แต่เมื่อมีข่าวว่า กองทัพหงสาวดีกำลังจะมาตีกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระมหินทราธิราชทรงขอให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงลาสิกขา เพราะภัยกำลังจะมา ทำให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงกลับมาครองราชย์อีกครั้งหนึ่ง

พ.ศ. ๒๐๕๘ พระนเรศ ซึ่งต่อมาคือสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ประสูติที่พิษณุโลก

พ.ศ. ๒๑๐๓ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง ทรงร่วมสร้างเจดีย์ศรีสองรักที่ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อแสดงความเป็นไมตรีระหว่างกัน

พ.ศ. ๒๑๐๓ (ค.ศ. ๑๕๕๐) โปรตุเกส ถูกสเปนยึดครอง แล้วแยกตัวออกเป็นอิสระเมื่อ ค.ศ. ๑๖๔๐ คนโปรตุเกสส่วนหนึ่งมาสมัครเป็นทหารรับจ้างที่กรุงศรีอยุธยา พม่า และ เขมร บางกลุ่มมาติดต่อค้าขายอาวุธปืนไฟ ก่อสร้าง เป็นแพทย์ หรือเป็นโจรสลัดคอยปล้นสะดมทั่วหน้าในเอเชีย

พ.ศ. ๒๑๐๖ เกิดสงครามช้างเผือก พระเจ้าบุเรงนองทรงยกทัพเข้าล้อมเมืองพิษณุโลก ขณะนั้น ไข่ทรพิษระบด และกองทัพอยุธยายังไม่ขึ้นมาช่วย สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้าเมืองพิษณุโลก ทรงเห็นว่าคงสู้ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องอ่อนน้อมต่อพระเจ้าบุเรงนอง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิต้องขอสงบศึก โดยทรงยอมให้พม่านำพระรามศวรไปเป็นตัวประกันที่เมืองพม่า

พ.ศ. ๒๑๐๖ (ค.ศ. ๑๕๖๓) พระยาตานีศรีสุลต่าน มุซาฟาร์ ชาห์ (Sultan Muzaffar Shah) โอรสสุลต่านอิสไมล์ ชาห์ จากปัตตานี “ยกทัพเรือยาหยับ ๒๐๐ ลำ พร้อมกับไพร่พลที่ชำนาญกริษหนึ่งพันคน และหญิงอีกร้อยคน” มาช่วยอยุธยาสู้กับพม่า พระยาตานีเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาอ่อนแอ จึงยกกำลังบุกเข้าไปในพระราชวัง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ต้องเสด็จฯหนีลงเรือไปเกาะมหาพราหมณ์ แต่พวกทหารอยุธยา รวมกำลังปิดประตูวังสู้ได้สำเร็จ พวกปัตตานีตายไปมาก ที่เหลือลงเรือสำเภานีรอดออกไปได้ บันทึกลงทางปัตตานีรายงานว่า สุลต่านมุซาฟาร์ชาห์สิ้นพระชนม์ระหว่างการรบ พระศพถูกฝังไว้ที่หาดทรายปากแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ไพร่พลที่ตามเสด็จมาไม่ได้กลับปัตตานีแม้แต่คนเดียว

พ.ศ. ๒๑๑๐ ขณะที่พระมหาธรรมราชาและพระนเรศวร เสด็จจากพิษณุโลกไปหงสาวดี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระมหินทรีก็เสด็จจากอยุธยาไปพิษณุโลก รับสมเด็จพระวิสุทธิกษัตริ์ กับ พระโอรส คือพระเอกาทศรถกลับมากรุงศรีอยุธยา เพราะสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไม่พอพระทัยที่ พระมหาธรรมราชาทรงไปเข้ากับทางพม่า

๖.๕ การเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๑๑๑ เดือน ๑๑ พระเจ้าบุเรงนองทรงยกทัพ จากเมืองตองอู มาตีกรุงศรีอยุธยาเพื่อช่วยพระมหาธรรมราชาแห่งเมืองพิษณุโลกที่ขัดแย้งกับกรุงศรีอยุธยา โดยมีทหารรับจ้างโปรตุเกสเป็นทหารปืนใหญ่ ตั้งค่ายล้อมกรุงศรีอยุธยา ๕ เดือน

พ.ศ. ๒๑๑๒ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิประชวรสวรรคต สมเด็จพระมหินทราธิราชครองราชย์ ต่อ พระไชยเชษฐาส่งกองทัพล้านช้างมาช่วยแต่ถูกพม่าตีแตกกลับไป พระเจ้าหงสาวดีส่งสารไปว่าจะ ยอมสงบศึกถ้าส่งตัวพระยารามมาให้ สมเด็จพระมหินทราธิราชทรงส่งพระยารามที่เสียสละตัวเองไปหวัง จะสงบศึก แต่พระเจ้าบุเรงนองทรงเรียกร้องต่อไป ให้พระเจ้าแผ่นดินออกมาถวายบังคม แต่ทหารผู้ใหญ่ของ อยุธยาไม่ยินยอม ขอถวายชีวิตรบพุ่งจนสุดความสามารถ

ครั้งนั้นมีพระยาจักรี ที่พม่าเคยเอาตัวไปจากอยุธยา สมัยสงครามตะเบ็งชะเวตี้ พ.ศ. ๒๐๕๒ มาใน กองทัพพม่าด้วย พระเจ้าหงสาวดีออกอุบายนำพระยาจักรีไปจำขังล่ามโซ่ แล้วแอบปล่อยให้หนีออกมา สมเด็จพระมหินทรีฯไม่ทราบอุบาย จึงทรงให้พระยาจักรีบังคับการป้องกันพระนคร พระยาจักรีผู้ที่ทรยศ ได้สลับเปลี่ยนทหารที่เข้มแข็ง จนกองทัพลอยกำลัง หลังจากล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้เก้าเดือน กองทัพพม่าก็ เอาดินถมสูงเป็นโคกเท่ากำแพงพระนครแล้วเอาปืนใหญ่ขึ้นไปยิง เข้าตีทางวัดโคก วัดกระบือ ที่ตำบลเผาข้าว จดหมายเหตุโหดไว้ว่าเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ เมื่อ วันอาทิตย์ แรม ๑๐ ค่ำเดือน ๕ ปีมะเส็ง จ.ศ. ๕๓๑ เทียบได้กับวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๑๑๒ การเสียกรุงครั้งนี้ทำให้จบสิ้นกษัตริย์ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

เดือน ๑๒ พ.ศ. ๒๑๑๒ พระเจ้าบุเรงนอง ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธรรมราชา ครองกรุงศรี อยุธยาในฐานะประเทศราช พระยาจักรีที่เป็นไส้ศึกถูกพม่าประหารชีวิต พระเจ้าบุเรงนองทรงนำสมเด็จพระ มหินทรีฯ กษัตริย์อยุธยาไปหงสาวดี ระหว่างการเดินทางสมเด็จพระมหินทรีฯ ประชวรสวรรคต พงศาวดารพม่าฉบับ หอแก้ว ระบุว่า เชลยชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนไปพม่าครั้งนั้น มีพวกช่างเงิน ช่างทอง ช่างเหล็ก ช่างไม้ ช่างปูนปั้น ช่างปรุงเครื่องสำอาง ช่างกลึงไม้ ช่างสลักศิลา นางรำ ช่างตัดผม หมอช่าง หมอ ม้า เหลือคนไทยอยู่ในอยุธยาเพียง ๑๐,๐๐๐ คน เชลยไทยจากอยุธยาที่ถูกกวาดต้อนไปพม่า อยู่กันที่บริเวณ

หมู่บ้าน กุกกุยคอน และ มเรดู (Kukkui Kon, Mre Du) ด้านเหนือของเมือง ชเวโบ(Shwebo) ซึ่งอยู่ทางเหนือของเมืองมณฑลเย่ มีชาวโปรตุเกสในสยามคนหนึ่งชื่อแอนโตนิโอ ทอสคานโน (Antonio Toscano) ถูกจับมาเป็นเชลยเมื่อเสียกรุงครั้งที่ ๑ แต่หนีรอดไปเมืองกัวได้เมื่อพ.ศ. ๒๑๒๒

๖.๑๐ ความสัมพันธ์กับต่างประเทศในสมัยอยุธยา กรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองท่าทางทะเลที่สำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวเอเชีย เช่นอิหร่าน อินเดีย จีน และชาวยุโรปเช่นโปรตุเกส สเปน ฮอลันดา ฝรั่งเศส นิยมนำเรือเข้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า สินค้าขาออกที่สำคัญของอยุธยาคือ ข้าว หนังกวาง พริกไทย ดีบุก น้ำตาล ไม้ฝางสำหรับทำสีย้อมผ้า ทองคำ ตะกั่ว ไม้กฤษณา งาช้าง นอแรด ส่วนสินค้าขาเข้าที่สำคัญคือ อาวุธ ดินปืน ผ้าชนิดดี ทองแดง กำมะถัน สารส้ม เครื่องกระเบื้อง และกระจก

๖.๑๐.๑ จีน มีความสัมพันธ์กับไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการส่งทูตไทยไปจีน ๕๕ ครั้ง และทูตจีนมาไทย ๑๕ ครั้ง โดยมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนในแบบรัฐบรรณาการ มีเอกสารจีน พงศาวดารราชวงศ์หมิง หรือหมิงสื่อลู่ ประจำวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๑๕๑๔ ระบุว่า “เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน ๕ ปีที่ ๔ แห่งรัชศกหงหวู่ หลี่จิ้งจิ้น ทูตจีนเดินทางกลับมาจากอาณาจักรเซียนหลัว(กรุงศรีอยุธยา) กษัตริย์แห่งอาณาจักรนั้นทรงพระนามว่า ชานเลี่ยเจาผีหย่า ทรงส่งขุนนางนามว่า เจาเอี้ยนกุหมาน (เจ้าอินทรกุมาร) และคณะมาเฝ้าพร้อมกับหลี่จิ้งจิ้น” เอกสารดังกล่าวเป็นหลักฐานแสดงว่า เจ้านครอินทร์ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของขุนหลวงพะงั่วได้เคยเสด็จไปเมืองจีนแล้ว คนจีนที่มาอยู่ในสยามก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง เป็นพวกกลาโหมเรือ พ่อค้า และโจรสลัด เข้ามาอยู่ที่เมืองท่าต่างๆ เช่นสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ปัตตานี

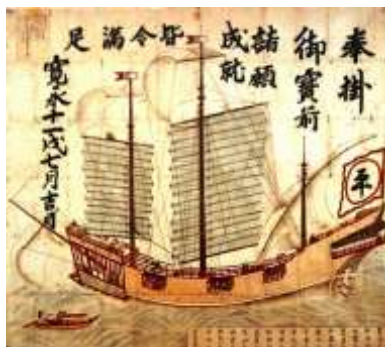
ชาวจีนในกรุงศรีอยุธยามีหลายกลุ่ม ส่วนใหญ่มาจากจีนใต้ คือ กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน กวางสี และไหหลำ ส่วนหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณย่านในใกล้กับย่านสามม้า ศาลเจ้าปู่ท้าวท่ง ปากคลองขุนละครชัย บางส่วนอพยพหนีพวกแมนจูต่างชาติที่เข้ามาปกครองเมื่อสิ้นราชวงศ์หมิง (พ.ศ. ๒๑๕๙ รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) บางส่วนเข้ามาค้าขาย และบางส่วนอพยพหนีความอดอยากในเมืองจีน

๖.๑๐.๒ อินเดีย คนอินเดียได้เข้ามาติดต่อค้าขายกับคนสุวรรณภูมิมาหลายพันปีแล้ว ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า ปรากฏหลักฐานในชาดกเรื่องพระมหาชนก รวมทั้ง ประวัติศาสตร์เรื่องพระโศคนะ และพระอุตระ คนไทยรับวัฒนธรรมศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพุทธ จากอินเดียเข้ามาทาง นครศรีธรรมราช ทางมอญพม่า และทางเขมร ในสมัยกรุงสุโขทัย มีโบราณสถานในศาสนาพราหมณ์

หลายแห่ง เช่น วัดศรีสวาย วัดพระพายหลวง ในสมัยอยุธยา มีเทวสถานโบสถ์พราหมณ์อยู่กลางเมือง บรรพบุรุษชาวพราหมณ์-ฮินดูในประเทศไทยส่วนใหญ่มาจากอินเดียใต้ รัฐปัญจาบ และ อุตตรประเทศ

๖.๑๐.๓ ญี่ปุ่น พ.ศ. ๑๕๒๓ ชาวญี่ปุ่นเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หลักฐานเอกสารญี่ปุ่นระบุว่า พ่อค้าจากกริวกิวประสบความลำบากในการนำถ้วยชามมาขายที่อยุธยา และไม่สะดวกในการซื้อไม้ฝาง เพราะการค้าในอยุธยาถูกรัฐควบคุม

พ.ศ. ๒๑๓๒ มีรายงานของสเปนว่า มีเรือญี่ปุ่นบรรทุกอาวุธมุ่งหน้าไปอยุธยา แต่ถูกลมพัดมาเทียบท่าเมืองมะนิลา ซึ่งขณะนั้นสเปนครอบครองอยู่ พ.ศ. ๒๑๓๕ โชกุน โตโยโตะมิอิเดโยชิ ได้กำหนดการออกไปเปิดช่อง “ตราแดง” อนุญาตการเดินทางเรือแก่พ่อค้าเมืองเกียวโต และนางาซากิ ที่จะส่งสำเภาไปค้าขายกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. ๒๑๔๓ พ่อค้าญี่ปุ่นได้รับอนุญาตให้ตั้งภูมิลำเนาในกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๑๕๑ สมเด็จพระเอกาทศรถทรงส่งคณะทูตไทย ชุดแรกไปญี่ปุ่น

เรือสำเภา “ตราแดง Red Seal Ship” ของญี่ปุ่นที่มาค้าขายถึงกรุงศรีอยุธยา

(<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/af/RedSealShip.JPG>)

บริเวณที่เคยเป็นหมู่บ้านญี่ปุ่นสมัยอยุธยา

(<http://www.thai-tour.com/thai-tour/Central/Ayutthaya/images/large-pic/japanese-village.jpg>)

ชาวญี่ปุ่นที่มาตั้งหลักแหล่งในสยามสมัยอยุธยา นั้น ส่วนหนึ่งเป็นพวกนั้บถิคริสต์ซึ่งหนีจากญี่ปุ่น มาไทย เนื่องจากนโยบายต่อต้านคริสต์ศาสนาอย่างรุนแรงของโชกุนโตกูงาวะ ถึงขั้นฆ่าบาทหลวง และจับได้ ผู้นำนั้บถิคริสต์หลายคนนั้นคน ออกจากญี่ปุ่น ห้ามชาวต่างชาติที่นั้บถิคริสต์เข้าญี่ปุ่น ยกเว้นที่เกาะเดจิม่า เมืองนางาซากิที่อนุญาตให้เรือของฮอลันดาเข้ามาค้าขายได้ และอีกส่วนหนึ่งเป็นทหารแพ้สงคราม พวกที่ เรียกว่า โรนิน ที่สูญเสียเจ้านายพ่ายแพ้จากสงครามเซกิงาฮาร่า พ.ศ. ๒๑๔๓ พวกญี่ปุ่นเหล่านี้โดยสารเรือ ลำเภญี่ปุ่นมาอยุธยา แล้วสมัครเป็นทหารอาสา ชาวญี่ปุ่นคนหนึ่งที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม และสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง คือ นายยามาดา นางามาซะ (Yamada Nagamasa) ซึ่งเคยเป็นคนห้ามเกี้ยวให้ขุนนางญี่ปุ่นสมัยเอโดะ ลงเรือญี่ปุ่นมาถึงกรุง ศรีอยุธยา เมื่อพ.ศ. ๒๑๕๕ (ค.ศ. ๑๖๑๒) ยามาซะได้เป็นหัวหน้าหมู่บ้านญี่ปุ่น แล้วเข้ารับราชการจนได้ เป็นออกญาเสนาภิมุข เจ้ากรมอาสาญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๑๗๒เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๑๕๕ ชาวญี่ปุ่น ๒๘๐ คนในอยุธยาวางแผนยึดอำนาจในอยุธยาแต่ไม่สำเร็จจึงหนีไปเพชรบุรี พ.ศ. ๒๑๖๓ มีชาว ญี่ปุ่นในอยุธยาราว ๑,๐๐๐-๑๕๐๐ คน เป็นทหารอาสาญี่ปุ่นราว ๘๐๐ คน สินค้าที่สยามซื้อจากญี่ปุ่นคือ โลหะเงิน ทองแดง กำมะถัน สารส้ม ส่วนสินค้าที่ญี่ปุ่นซื้อจากสยามคือ หนึ่งกวาง ดิบูก และดินปืน พ.ศ. ๒๑๗๓ หมู่บ้านญี่ปุ่นที่อยุธยาถูกเผาทำลาย พ.ศ. ๒๑๗๕ รัฐบาลญี่ปุ่นสั่งปิดประเทศ ห้ามชาวญี่ปุ่นออกนอก ประเทศ ไม่ติดต่อกับต่างชาติกว่า ๒๐๐ ปี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ของไทย

๖.๑๐.๓ โปรตุเกส สเปน อิตาลี เมื่อราวห้าร้อยปีก่อนนี้นั้น การเดินทางจากยุโรปมาเอเชียต้อง ใช้การเดินทางทางบก ด้วยการเดินเท้า จั๊ม้า หรืออูฐ ผ่านทะเลทรายอาหรับและจีนเท่านั้น ไม่สามารถใช้เรือ ใหญ่มาทางตะวันออกได้เพราะไม่รู้ทาง โปรตุเกสเป็นชาวยุโรปพวกแรกที่พบเส้นทางเดินเรือจากยุโรปอ้อม แหลมกู้ดโฮปมาอินเดีย แล้วเก็บไว้เป็นความลับนับร้อยปี

พ.ศ. ๑๕๗๓ (ค.ศ. ๑๔๓๐) สมัยเจ้าสามพระยา มีพ่อค้าอิตาลี ชื่อ ดิ กอนติ (Niccolo di Conti) เป็นนักเดินทางยุโรปรุ่นบุกเบิกที่มาถึงเอเชีย เขาเดินทางทางบกจากเมืองเวนิส ข้ามทะเลทรายมาที่แบกแดด แล้วลงเรือไปมาที่เมืองแคมเบย์ในอินเดีย ต่อจากนั้นได้ลงเรือของชาวจีนข้ามมหาสมุทรอินเดียไปเกาะสุ มาตรา พ.ศ. ๒๐๐๒ (ค.ศ. ๑๔๕๙) สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีนักเขียนแผนที่อิตาลี คือบาทหลวง ฟรา เมาริ (Fra Mauro) ได้เขียนแผนที่โลกตามบันทึกของดิกอนติ โดยเรียกกรุงศรีอยุธยาในชื่อของ ชิแอร์

โน (Sceno, Scierno) ใกล้เคียงกับเสียงที่ชาวอาหรับเรียกอยุธยาว่า ชาห์รีเนา (Shahr-i- Naw) แปลว่าเมืองเรือ โดยอธิบายว่า เมืองซิแอร์โนนี้ ต้องเดินทางบกเข้าไป ๗ วัน

ชาวโปรตุเกสและเรือกำปั่นซึ่งมาค้าขายที่อยุธยาและญี่ปุ่น สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗

(<http://img.tripatlas.com:8080/media/images/NanbanGroup.JPG>, http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_Japan)

พ.ศ. ๒๐๓๖ (ค.ศ. ๑๔๙๓) พระสันตะปาปาที่กรุงโรม ทรงออกประกาศให้สเปนสำรวจค้นหาดินแดนทางตะวันตก ส่วนโปรตุเกสหาทางตะวันออกของยุโรป เพื่อมิให้ผู้รบแย่งดินแดนกัน

พ.ศ. ๒๐๕๕ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงทำสนธิสัญญาพระราชไมตรีและการค้ากับโปรตุเกส นับว่าโปรตุเกสเป็นชาวยุโรปชาติแรกที่สยามติดต่อด้วย พ.ศ. ๒๐๖๑ (ค.ศ. ๑๕๑๘) มีรายงานของโปรตุเกสว่า กรุงสยามเป็นเมืองยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก คนสยามชอบโหราศาสตร์ มี ช้าง วัว ควาย แร่เงิน และ ทองคำ พ.ศ. ๒๐๖๓ (ค.ศ. ๑๕๒๐) มีรายงานว่ามิชาวโปรตุเกสจำนวนมากอยู่ในสยาม ใช้ทวายและตะนาวศรีเป็นเมืองท่า โดยขายสินค้าพวกปิ่น ทองแดง ชาด เครื่องเทศ น้ำดอกกุหลาบ ผ้ากำมะหยี่จากเมกกะ ผ้าไหมเปอร์เซีย ผ้าฝ้ายจากเมืองแคมเบย์ ชื้อกำยานจากตะนาวศรี ดินุกจากภูเก็ต เสบียงอาหารสำหรับเรือและข้าว สำหรับส่งไปขายที่เมืองจีน พ.ศ. ๒๐๕๖ (ค.ศ. ๑๕๕๓) มีเรือโปรตุเกสนำทหารโปรตุเกส ๓๐๐ คน เข้ามาเป็นทหารรับจ้างของสยาม พ.ศ. ๒๑๑๐ (ค.ศ. ๑๕๖๗) สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ บาทหลวงโปรตุเกสนิกลายโดมินิกันสองรูปจากเมืองกัวที่อินเดีย ชื้อ เยอโรนิโม ดา ครูซ (Friar Jerónimo da Cruz) และ เซบาสติอว ดากันโต (Sebastião da Canto) มาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยา สร้างโบสถ์เซนต์โดมินิก (ซานเปโตร) ที่หมู่บ้านโปรตุเกส (ปัจจุบันอยู่ที่ตำบลลำเภาล่ม ติดแม่น้ำเจ้าพระยา) มีผู้เลื่อมใสราว ๑,๕๐๐ คน มีการสันนิษฐานว่าคำว่า บาทหลวงที่คนไทยเรียกนักบวชคริสตนั้น

มาจากภาษาโปรตุเกสว่า ปาเตร(Padre) คำว่า คริสตัง ซึ่งหมายถึงผู้นับถือศาสนาคริสต์ มาจากภาษาโปรตุเกสว่า คริสตาว(Cristao) และคำว่า เยซู มาจากภาษาโปรตุเกสว่าเยซูอิต(Jesuit)

พ.ศ. ๒๑๔๑ (ค.ศ. ๑๕๙๘) ชาวสเปนเข้ามาในสยามสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พ.ศ. ๒๑๔๓ (ค.ศ. ๑๕๙๐) สเปนกับโปรตุเกสรวมเป็นประเทศเดียวกัน พ.ศ. ๒๑๓๗ (ค.ศ. ๑๕๙๓) ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับสเปนไม่ค่อยราบรื่น เพราะมีคนสเปนสนับสนุนให้กัมพูชาเป็นอิสระจากการเป็นประเทศราชของอยุธยา เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงตีเมืองละแวกได้นั้น จัปเซลยชาวสเปนที่ช่วยเขมรได้หลายคน พ.ศ. ๒๑๖๗ สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เกิดเหตุสเปนยึดเรือสินค้าฮอลันดาที่อยุธยาแต่ถูกบังคับให้คืนเรือ จึงหยุดการติดต่อกันไปราว ๖๐ ปีจนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คนสเปนไม่ได้ตั้งรกรากอยู่ในกรุงศรีอยุธยาจึงไม่มีหลักฐานเหลืออยู่

สถานที่ซึ่งเคยเป็นชุมชนชาวโปรตุเกสสมัยอยุธยา

(<http://www.thai-tour.com/thai-tour/central/Ayutthaya/images/large-pic/portugal-village.jpg>)

๖.๑๐.๖ ฮอลันดา ชาวฮอลันดา หรือดัตช์ จากประเทศฮอลันดา หรือเนเธอร์แลนด์ เป็นชาวยุโรปที่มาถึงกรุงศรีอยุธยาต่อจากโปรตุเกสและสเปน พ.ศ. ๒๑๓๘ ชาวฮอลันดาเริ่มเดินเรือมาทางตะวันออกไกล พ.ศ. ๒๑๔๑ ฮอลันดาส่งทูตชื่อนายคอร์เนลิส สเป็ค เข้ามาในกรุงศรีอยุธยา สมัยสมเด็จพระนเรศวรฯ บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (Dutch East India Company หรือ Vereenigde Oostindische Compagnie เรียกว่า วีไอซี VOC) ได้รับอนุญาตให้ตั้งสถานีการค้าที่อยุธยา บริเวณใกล้หมู่บ้านอังกฤษ และเดินเรือค้าขายสินค้าเช่นหนังงาช้าง เครื่องเทศ และข้าว จากสยามไปถึงญี่ปุ่น โดยใช้เกาะเดสชิม่า (Deshima) และเกาะฮิราโดะ (Hirado) เป็นสถานีการค้า

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พวกฝรั่งเศส พยายามลดอิทธิพลของฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยา แต่ต่อมาในสมัยพระเพทราชา ได้อาศัยพวกฮอลันดา ขับไล่พวกฝรั่งเศสออกไป

ที่ตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ด้านใต้กรุงศรีอยุธยา

เรือกำปั่นฮอลันดาซึ่งมาค้าขายที่กรุงศรีอยุธยา และญี่ปุ่น สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗

(<http://www.swaen.com/img/vocship>, <http://www.cultuurwijzer.nl/cultuurwijzer.nl/cultuurwijzer.nl/i000743.html>,

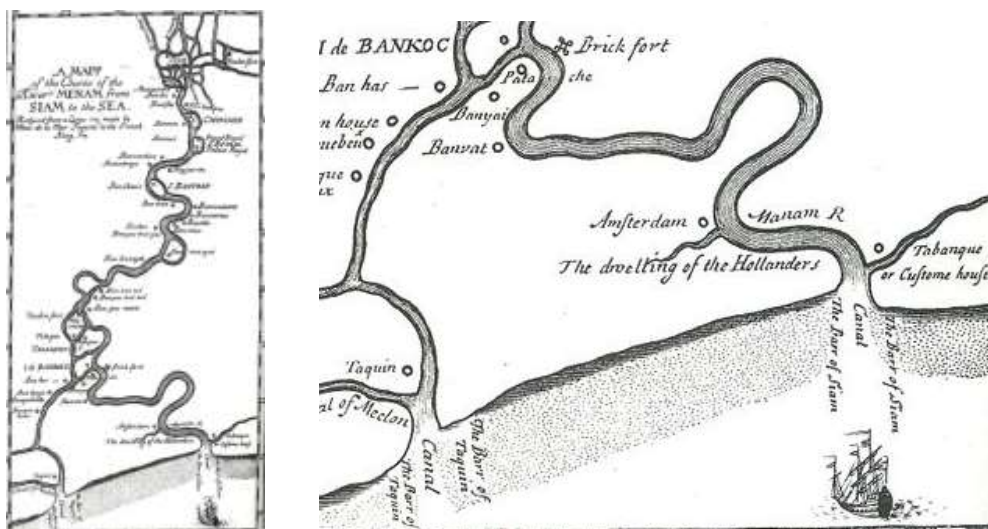
<http://www.japanprobe.com/2009/02/10/pictures-of-foreigners-from-17th18th-century-japan/>)

ภาพเขียน แสดงลักษณะการแต่งกายของคนไทยและคนฮอลันดา ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ราวพ.ศ.
๒๒๕๓ (ค.ศ. ๑๗๑๔) โดยชาวฮอลันดาที่ไปอยู่ในญี่ปุ่น ในหนังสือ 1714 *Guide to the World*
<http://www.japanprobe.com/2009/02/10/pictures-of-foreigners-from-17th18th-century-japan>

บริษัทฮอลันดาได้สร้างคลังสินค้าอีกแห่งหนึ่งไว้ที่ปากคลองบางปลากรด ใกล้ปากน้ำพระประแดง เรียกชื่อว่านิวแอมสเตอร์ดัม (New Amsterdam) หมอแถมเฟอร์ชาวเยอรมันที่เข้ามากรุงศรีอยุธยา เมื่อ สมัยสมเด็จพระเพทราชา บันทึกไว้ว่า “ตกเที่ยงเราก็มายังหมู่บ้านและโรงสินค้าของเนเธอร์แลนด์ ชื่อ อัมสเตอร์ดัม ตั้งอยู่ห่างจากปากแม่น้ำมาเกือบสองลี้ก นายบ้านตำบลนี้ชื่อคอเร เป็นชาวสวีเดนโดยกำเนิด สถานีการค้าของฮอลันดาบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นอาคารขนาดใหญ่ที่สร้างด้วยไม้ไฟ เป็นสถานที่เก็บ สินค้าเตรียมการขนส่ง ด้านนอกอาคารเป็นที่โล่งแจ้ง มีกองไม้ฟางซึ่งเป็นสินค้าส่งออกใช้ย้อมผ้าสีม่วง...”

ผู้เรียบเรียงเคยไปค้นหาที่ตั้งของคลังสินค้านิวแอมสเตอร์ดัม ตามแผนที่และเอกสารโบราณ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ พบว่าน่าจะอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งเหนือของคลองบางปลากรด ติดรั้วโรงงานกระจกไทยอาชาอี โดยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ อาจจะมีการสร้างป้อมอิฐชื่อป้อมคงกระพัน ทับคลังสินค้านิวแอมสเตอร์ดัมที่ถูกเผา และทิ้งไปหลังกรุงศรีอยุธยาแตก พื้นที่ส่วนหนึ่งอาจทลายลงแม่น้ำไป ส่วนที่เหลือเป็นหมู่บ้านคงกระพันชาตรี ที่ในปัจจุบันกลายเป็นชุมชนมีประชาชนอยู่อาศัยหนาแน่น จนหาหลักฐานโบราณเกือบไม่พบ

แผนที่ปากน้ำเจ้าพระยาแสดงที่ตั้งคลังสินค้านิวแอมสเตอร์ดัมของฮอลันดาที่ปากคลองบางปลากรด

(<http://ayutthaya-info.com/gallery2/main.php/v/historicalmaps/AyuMap-10.jpg.html>)

๖.๑๐.๗ อังกฤษ เดนมาร์ก ฝรั่งเศส ชาวอังกฤษเข้ามากรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๕๕ (ค.ศ. ๑๖๑๒) ในสมัยต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม และพระเจ้าเจมส์ที่ ๑ โดยส่งเรือชื่อ โกลบ (Globe) มาจากปัตตานี เพื่อขายสินค้าผ้า พวกเดนมาร์กเข้ามาใน พ.ศ. ๒๑๖๓ (ค.ศ. ๑๖๒๐) สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเช่นกัน

ตู้พระธรรมสมัยอยุธยา ด้านซ้ายเป็นรูปฝรั่งถือดาบ ด้านขวาเป็นรูปชาวอิหร่านเหน็บกริช

(ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ)

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเริ่มขึ้นจากการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ซึ่งฝรั่งเศสในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้สนับสนุนให้มีการส่งคณะผู้สอนศาสนาเดินทางไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในเอเชีย ซึ่งชุดแรกได้มาถึงกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) ต้นรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๕๕-๒๓๐๖ (ค.ศ. ๑๗๑๖-๑๗๖๓) อังกฤษกับฝรั่งเศสทำสงครามเจ็ดปี ฝรั่งเศสแพ้ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๑๕ (ค.ศ. ๑๗๗๒) สหรัฐอเมริกาประกาศอิสรภาพจากการปกครองของอังกฤษ

๖.๑๑ การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยา ราวพ.ศ. ๒๐๖๐ (ค.ศ. ๑๕๑๗) คณะมิชชันนารีชาวโปรตุเกส ชื่อ ดา คอสตา และ ดากันโต นักสอนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกคณะโดมินิกัน เป็นบาทหลวงยุโรปพวกแรกที่เข้ามาในสยามสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา) ต่อมาอีกกว่าหนึ่งร้อยปีใน พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คณะสอนศาสนาชาวฝรั่งเศสคณะแรกจึงเดินทางบคมมาอยุธยา แต่การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ได้สะดุดหยุดลง เมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯ เพราะสมเด็จพระเพทราชาเกรงว่าฝรั่งเศสจะมายึดกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองขึ้น ศาสนาคริสต์ในสยามฟื้นตัวในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีบาทหลวงปาลเลอกัวส์ (Pallegoix) เป็นผู้นำคริสตจักร

โรมันคาทอลิก ส่วนพวกนิกายโปรเตสแตนต์นั้นเพิ่งจะเข้ามาสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมีมิชชันนารีชาว เนเธอร์แลนด์ และอังกฤษ พร้อมกับมิชชันนารีอเมริกัน นิกายแบปติสต์ และเพรสไบทีเรียน เช่น หมอบรัดเล หมอแมคฟาร์แลนด์ และแฮมมิลโกล ต่อมาพวกคริสต์นิกายเซเวนเดย์แอดเวนทิส ได้มาเปิดโรงพยาบาล มิชชัน ที่กรุงเทพฯ

๖.๑๒ สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๓-๒๑๔๘)

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือ พระนเรศ หรือ พระองค์ดำ ทรงเป็นโอรสองค์ใหญ่ของ สมเด็จพระมหาธรรมราชา (ขุนพิเรนทรเทพสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ) กับสมเด็จพระวิสุทธิกษัตริ (ราชธิดาสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ กับ สมเด็จพระสุริโยทัย) ประสูติที่เมืองพิษณุโลกเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๐๕๘ ทรงมีพระเชษฐภคินี(พี่สาว) คือ พระสุพรรณกัลยา(หรือพระสุพรรณกัลยาณี) และพระอนุชา (น้องชาย) คือสมเด็จพระเอกาทศรถ พ.ศ. ๒๑๐๖ พระเจ้าบุเรงนองของพม่ายกทัพมาตีเมืองพิษณุโลก พระมหาธรรมราชาสู้ไม่ได้ ต้องยอมอ่อนน้อม ราวพ.ศ. ๒๑๐๘ พระเจ้าบุเรงนองทรงขอพระนเรศ ไปเป็น ราชบุตรบุญธรรมที่กรุงหงสาวดี (เอกสารหลายฉบับให้ข้อมูลปีที่พระนเรศไปอยู่หงสาวดีไม่ตรงกัน แต่อยู่ ระหว่างพ.ศ. ๒๑๐๖ ถึง ๒๑๑๒) โดยทรงให้อยู่ร่วมกับ มังคยอชวาหรือมังสามเกียด โอรสของมังชัยสิงห์แห่ง กรุงหงสาวดี และพระสังกะตัต(นัดจินหนอง)แห่งเมืองตองอู (ต่อมามังชัยสิงห์ได้เป็นพระเจ้าหน่พบุเรง มังสามเกียดได้เป็นพระมหาอุปราชที่ชนช้างกับสมเด็จพระนเรศวร) พระมหาธรรมราชาทรงส่งพระราช ธิดาองค์ใหญ่ คือ พระสุพรรณกัลยา ไปเป็นชายาของพระเจ้าบุเรงนอง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงไม่พอ พระทัยที่พระมหาธรรมราชาไปเข้าข้างพม่า ดังนั้นเมื่อราวพ.ศ. ๒๑๑๐ ขณะที่พระมหาธรรมราชาเสด็จฯ ไปเมืองพม่าไม่อยู่ที่พิษณุโลก สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และสมเด็จพระมหินทราธิราชก็เสด็จฯไป พิษณุโลก เพื่อทรงรับพระวิสุทธิกษัตริ และพระเอกาทศรถกลับมากรุงศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๑๑๑ พระเจ้าบุเรงนองทรงยกทัพมาตีอยุธยาจนเสียกรุงครั้งที่ ๑ เมื่อพ.ศ. ๒๑๑๒ แล้วทรงนำสมเด็จพระมหินทราธิราชไปเมืองพม่า พ.ศ. ๒๑๑๒ สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้ขึ้นครอง กรุงศรีอยุธยาในฐานะประเทศราชของพม่า ระหว่างพ.ศ. ๒๑๑๒ ถึง พ.ศ. ๒๑๑๖ สมเด็จพระมหาธรรม ราชาได้ทูลพระเจ้าบุเรงนอง ขอพระนเรศ กลับมาช่วยบริหารราชการในกรุงศรีอยุธยา (นักประวัติศาสตร์

บางคน และภาพยนตร์เรื่องสมเด็จพระนเรศวร อ้างว่าพระนเรศวรทรงแอบหนีพระเจ้าบุเรงนองกลับมา พิชญ์โลกซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะต่อมาในพ.ศ. ๒๑๑๗ สมเด็จพระนเรศวรทรงนำทัพไปช่วยพระเจ้าบุเรงนองตีเมืองล้านช้างที่เกิดจลาจลชิงราชสมบัติกันเนื่องจากพระเจ้าไชยเชษฐา ยกทัพไปตีเมืองญวนแล้ว หายสาบสูญไป ทั้งเมื่อพ.ศ. ๒๑๒๔ ยังเสด็จฯ แทนพระราชบิดาไปในพิธีราชาภิเษกของพระเจ้านันทบุเรง อย่างสมพระเกียรติ มีใช้อย่างนักโทษที่หนีมา) พ.ศ. ๒๑๑๔ สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงให้พระนเรศวรครองเมืองพิชญ์โลก ในฐานะพระมหาอุปราช จนเมื่อทรงประกาศอิสรภาพแล้ว จึงมาประทับที่พระราชวัง จันทรเกษม อยู่ชยา

พ.ศ. ๒๑๑๗ พระเจ้าบุเรงนองทรงยกทัพไปตีเมืองล้านช้าง เพราะเมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช สวรรคตแล้ว มีอำมาตย์คนหนึ่งขึ้นครองเมืองโดยมิชอบ สมเด็จพระมหาธรรมราชาและสมเด็จพระนเรศวรทรงยกทัพจากพิชญ์โลกไปช่วยพระเจ้าบุเรงนองด้วย แต่เมื่อเสด็จฯ ถึงหนองบัวลำภู สมเด็จพระนเรศวรประชวรใช้ทรพิษ พระเจ้าบุเรงนองจึงทรงให้ทัพอยุธยากลับมา

พ.ศ. ๒๑๒๑ พระยาละแวกเจ้าเมืองเขมร ยกทัพเรือเข้ามาถึงพระประแดงและธนบุรี แต่ถูกด่านหนักจึงยกทัพกลับไป แล้วส่งพระยาจันจันตุมาตีเมืองเพชรบุรีแต่พระยาจันจันตุกลับมาสวามิภักดิ์กับทางอยุธยา คืนหนึ่งพระยาจันจันตุลอบลงเรือสำเภาหนีไป ขณะนั้นสมเด็จพระนเรศวรเสด็จฯ จากพิชญ์โลกมาที่อยุธยา ได้ทรงลงเรือพายที่ใช้ฝีพายมลายู ตามสำเภาของพระยาจันจันตุไป โดยมีการยิงปืนยาวต่อสู้กัน พอสำเภาได้ลม พระยาจันจันตุจึงหนีกลับไปเขมรได้

พ.ศ. ๒๑๒๔ พระเจ้าบุเรงนองสวรรคต พระมหาอุปราชามังเอียงชัยสิงห์ ราชโอรสครองกรุงหงสาวดี ต่อ ทรงพระนามว่า พระเจ้านันทบุเรง (พม่าเรียกนันทบาฮิน) ทรงแต่งตั้งให้มังสามเกียด (มังกะยอชวา หรือ มังจีชะวา) ราชบุตรเป็นพระมหาอุปราช สมเด็จพระนเรศวรฯ เสด็จแทนพระราชบิดาไปในพิธีราชาภิเษกของพระเจ้านันทบุเรงที่กรุงหงสาวดี พ.ศ. ๒๑๒๕ เมื่อพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงครองราชย์ใหม่นั้น เมือง รุ่และเมืองคังแข็งเมือง สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปช่วยพระมหาอุปราช(มังสามเกียด)และ พระสังขัต (นัดจันหนอง)จนปราบเมืองคังที่อยู่บนภูเขาได้ โดยทรงบุกเข้าโจมตีทางด้านหลังเมือง

๖.๑๒.๑ สมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพ พ.ศ. ๒๑๒๗ เมืองอังวะเป็นกบฏ ต่อพม่า พระเจ้านันทบุเรงจึงทรงยกทัพไปตีเมืองอังวะและทรงให้กรุงศรีอยุธยาไปช่วย โดยสมเด็จพระนเรศวรทรงนำทัพ แต่ระหว่างเดินทางสมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงทราบจากพระยาเกียรติ พระยารามและ

พระมหาเถรคันฉ่อง ซึ่งเป็นพวกมอญที่เมืองแครงว่า พระเจ้านันทบุเรงทรงมีคำสั่งลับให้จับพระองค์ไป ประทุษร้าย สมเด็จพระนเรศวรฯ จึงทรงทำพิธีหลั่งน้ำประกาศอิสรภาพของกรุงศรีอยุธยาว่าจะไม่ขึ้นต่อ พม่าต่อไป ที่เมืองแครง เมื่อวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีวอก ตรงกับวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๑๒๗ รวมเวลาที่กรุงศรีอยุธยาตกอยู่ใต้พม่า ๑๕ ปี แล้วทรงยกทัพเข้าไปหมายจะยึดกรุงหงสาวดี แต่พอทราบว่าพระเจ้า นันทบุเรงทรงมีชัยต่ออังวะ สมเด็จพระนเรศวรก็ทรงกลับอยุธยา(พงสาวดารหลวงของพม่าฉบับหอแก้ว Hmannan Mahayazawindawgyi ให้ข้อมูลว่า กองทัพอยุธยาที่ไปช่วยราชการศึกอังวะ แต่กลับยกตรงมา ทางกรุงหงสาวดี)

ขณะทรงเดินทางกลับ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงต่อสู้กับทัพพม่าซึ่งตามมาที่ฝั่งแม่น้ำสะโตง (Sittong) โดยทรงยิงปืนยาว ๕ คืบ (๒.๒๕ เมตร) ข้ามแม่น้ำสะโตง ถูกสุรกามา แม่ทัพพม่าตกจากคอช้าง ตาย ต่อมาปืนกระบอกนั้นได้ชื่อว่า “พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง” ซึ่งเป็นหนึ่งในเครื่องราชูปโภคมาถึง ปัจจุบัน พระยาเกียรติ พระยารามนำพวกมอญเมืองแครงอพยพตามสมเด็จพระนเรศวรฯ มาอยู่ที่บ้าน ขมิ้น ส่วนพระมหาเถรคันฉ่องมาอยู่ที่วัดมหาธาตุในกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมีการอพยพคนจากหัวเมือง ฝ้ายเหนือมายังเมืองในกลุ่มเจ้าพระยาตองลางเพื่อเตรียมต่อสู้พม่าด้วย

ปืนอาร์คิวบัส (Arquebus) แบบจุดไฟ (Matchlock) สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ไทยเรียกปืนคาบชุด ใส่ดินปืน และกระสุนทางปากกระบอก แล้วเหนียวไกวปืนให้ปลายชนวนจุดติดไฟไว้ที่รังเพลิง

([http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Harquebus_\(PSF\).png](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Harquebus_(PSF).png), <http://cache.daylife.com/imageserve/012uag35vt0up/610x.jpg>, <http://timesnews.net/blogs/jilton/wp-content/uploads/2007/05/matchlock08web.jpg>)

ผู้เรียบเรียงพยายามค้นหาว่า พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตงของสมเด็จพระนเรศวรฯ นั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร โดยค้นข้อมูลเกี่ยวกับปืนยาวโปรตุเกส ยุคคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ พบว่าน่าจะเป็นปืนยาวชนิด (Matchlock) ภาษาไทยเรียกปืนคาบชุด เพราะใช้ “ชุด (Jute แปลว่าเชือกปอ)” ที่ทำด้วยเส้นด้ายใยฝ้ายชุบดินประสิว แล้วจุดไฟที่ปลายเชือกคล้ายจุดธูป เมื่อเหนียวไกวปืน ปลายสายชนวนหรือ “ชุด” ที่ติดไฟจะถูกดึงมาจี้ที่รังเพลิง แล้วจุดระเบิดดินปืนในกระบอกทำให้เกิดแรงดันลูกกระสุนพุ่งออกไป ปืนดังกล่าวมีชื่อเรียกว่าปืนอาร์คิวบัสหรือฮาคิวบัส (arquebus หรือ Harquebus) แปลว่าปืนตะขอ เพราะไกวปืนลักษณะคล้ายห้วงงู ต่อกับตะขอที่ติดกับ “ชุด” ปืนชนิดนี้ เริ่มประดิษฐ์ขึ้นที่สเปน โปรตุเกส และเยอรมัน ราว พ.ศ. ๑๕๕๓ (ค.ศ. ๑๕๑๐) ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๕ ปินโต (Fernão Mendes Pinto) พ่อค้าโปรตุเกส ได้นำปืนแบบนี้ไปเผยแพร่ที่ญี่ปุ่น และใน พ.ศ. ๒๑๑๘ โชกุนโอดะ โนะบุนางะ ได้ให้ช่างตีเหล็กทำการลอกแบบแล้วผลิตปืนชนิดนี้ในญี่ปุ่นเพื่อใช้ในสงครามนาคาชิโนะ ราว ๓,๐๐๐ กระบอก (ปินโตเดินทางจากญี่ปุ่นมาอยุธยาสมัยสมเด็จพระไชยราชา โดยอาจนำปืนคาบชุดของโปรตุเกสหรือญี่ปุ่นเข้ามาขายให้อยูษยาด้วย)

ต่อมาราว พ.ศ. ๒๑๘๓ (ค.ศ. ๑๖๔๐) ซึ่งเป็นเวลากว่า ๖๐ ปีหลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรทรงยิงพระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง คือ หลังจากสมเด็จพระนเรศวรสวรรคต ๓๕ ปี จึงมีการพัฒนาปืนคาบศิลา หรือปืนนกสับ (Flintlock Musket) ในยุโรป โดยใช้หินเหล็กไฟทำให้เกิดสะเก็ดไฟจุดระเบิด และเริ่มใช้ในฝรั่งเศสเป็นชาติแรกช่วง ค.ศ. ๑๖๕๐ แต่กว่าจะผลิตเป็นการค้าได้ ก็อีกราวร้อยปีต่อมา ดังนั้นพระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตงจึงไม่ใช่ปืนคาบศิลา หรือปืนนกสับ แต่เป็นปืนคาบชุดที่ต้องใช้เชือกชนวนจุดไฟมาจี้ที่รังเพลิงในการยิงทุกครั้ง

ปืนคาบศิลา ที่ใช้หินเหล็กไฟเกิดประกายไฟ (Flintlock) เริ่มผลิตราว พ.ศ. ๒๑๘๓ (ค.ศ. ๑๖๔๐)

หลังจากสมเด็จพระนเรศวรสวรรคตแล้ว(<http://www.gardinerhoulgate.co.uk/sales/05-09-2007/lot%200037.jpg>)

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพแล้วไม่นาน พระเจ้าหงสาวดีให้พระยาเชียงใหม่ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปรับศึกที่เมืองวิเศษไชยชาญ ทรงให้พระราชมณูลาดตระเวนไปถึงบางแก้ว ก็ปะทะกับทัพหน้าของเชียงใหม่ สมเด็จพระนเรศวร ทรงให้กองทัพไปชุมนุมที่ป่าจิกป่ากระทุ่ม แล้วให้ข้าหลวงไปสั่งพระราชมณูให้ถอยลงมา ฝ่ายพระราชมณูเห็นว่าพอตู้ได้ จึงไม่ถอย พระองค์ทรงให้ม้าเร็วกลับไปสั่งให้ถอย ถ้าไม่ถอยให้ตัดศีรษะพระราชมณูมาถวาย พระราชมณูจึงถอยทัพ กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ ลำค้ำว่ากองทัพไทยแตกหนี ก็ยกทัพไล่ติดตามมาโดยประมาท จนถึงพื้นที่ที่สมเด็จพระนเรศวรชุมกองทัพหลวงไว้ ก็ทรงยกกองทัพหลวงเข้าตีกลางทัพข้าศึก กองทัพเชียงใหม่ก็แตกพ่ายไปทั้งทัพหน้าและทัพหลวง

สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์เรื่องสมเด็จพระนเรศวรตอนพระแสงดาบคาบค่าย ความว่า “พ.ศ. ๒๑๒๘ ปีจอ พระเจ้าหงสาวดีทรงยกทัพ ผ่านด่านพระเจดีย์สามองค์ เข้าล้อมกรุงศรีอยุธยา ... สมเด็จพระนเรศวรฯ เสด็จออกไปปล้นค่ายทัพหน้าของพระเจ้าหงสาวดี ข้าศึกไม่รู้ตัวแตกพ่ายได้ค่ายนั้น แล้วไล่ฟันแทงข้าศึกเข้าไปจนถึงค่ายหลวง สมเด็จพระนเรศวรทรงลงจากหลังม้าทรงดาบพระแสงดาบ นำทหารขึ้นปีนระเนียดจะเข้าค่ายพระเจ้าหงสาวดี ถูกข้าศึกแทงตกลงมาจึงเข้าไม่ได้.....พระแสงดาบซึ่งสมเด็จพระนเรศวรทรงใช้ในวันนั้น จึงปรากฏนามว่า พระแสงดาบคาบค่าย การที่สมเด็จพระนเรศวรไปปล้นค่ายพระเจ้าหงสาวดีครั้งนั้น เมื่อพระเจ้าหงสาวดีทรงทราบ ได้ตรัสแก่เสนาบดีว่า ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรออกมาทำการเป็นอย่างพลทหารดังนี้ เหมือนกับพินสมณาแลกับเกลื้อ พระนเรศวรทำศึกอาจหาญนัก ถ้าออกมาอีกจะเสียทหารสักเท่าไร จะแลกเอาตัวพระนเรศวรให้อภัยได้...”

พระแสงดาบคาบค่าย (<http://aco.psu.ac.th/400year/sara/ranger.htm>)

ในสงครามพ.ศ. ๒๑๒๘ สมเด็จพระนเรศวรฯได้ทรงม้าใช้พระแสงทวน สังหารทหารพม่าชื่อลัก
 ไวท่ามู ที่ทุ่งลูมพลี (ปัจจุบันสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรไว้) หลังจากล้อมกรุงศรีอยุธยา ๗ เดือน พระ
 เจ้านันทบุเรง ทรงเห็นว่าเชิงศึกเสียเปรียบ จึงถอยทัพกลับไป

๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๑๓๓ สมเด็จพระมหาธรรมราชาสวรรคต สมเด็จพระนเรศวรฯ
 ครองราชย์ต่อ ทรงใช้ชาวโปรตุเกสเป็นทหารปืนใหญ่ ชาวญี่ปุ่นเป็นทหารรักษาพระองค์ ชาวมลายูและชาว
 จามเป็นทหารเรือ ใช้แขกมัวร์ซึ่งเป็นชาวเปอร์เซีย (อิหร่าน) เป็นเจ้ากรมท่าขวา (กรมท่าขวาดูแลพวกฝรั่ง
 และแขก ที่มาจากทางขวาของปากน้ำ ขณะที่กรมท่าซ้ายดูแลพวกจีน-ญี่ปุ่นที่มาจากทางซ้ายของปากน้ำ)

๖.๑๒.๒ สงครามยุทธหัตถี พ.ศ. ๒๑๓๕ พระมหาอุปราชามังสามเกิด ยกทัพพม่า
 มาทางแม่น้ำกะตึ๋ย เข้าด่านพระเจดีย์สามองค์ ผ่านตำบลพนมทวน เมืองกาญจนบุรี แล้วตั้งค่ายที่ตำบล
 ตระพังตรุ ส่วนพระเจ้าแปร และพระดั่งกะทิดเข้าทางด้านแม่ละเมา มีทหารต่างชาติมาในทัพพม่าด้วยเช่น
 พวกแขกมัวร์ ตุรกี และโปรตุเกส สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพออกจากกรุงศรีอยุธยาไปต่อสูัพม่า โดย
 ไม่รอให้พม่าเข้ามาประชิดกำแพงเมือง โดยเสด็จทางเรือไปประทับแรมที่ตำบลมะม่วงหวาน ใกล้ทุ่งป่า
 โมก ซึ่งอยู่ร่วมทางที่ข้าศึกจะยกมาทั้งทางด้านพระเจดีย์สามองค์และทางเมืองเหนือ แล้ว ไปตั้งค่ายหลวงที่
 ตำบลหนองสาหร่ายใกล้ลำน้ำท่าคอย ซึ่งห่างจากค่ายพม่าที่ตระพังตรุ เป็นระยะทางเดินประมาณหนึ่งวัน

ชาวโปรตุเกสชื่อ บูการ์รู (Antonio Bocarro) เขียนเรื่อง Decada 13 da Historia da India (แปลว่าทศวรรษที่ ๑๓ ของประวัติศาสตร์อินเดีย) ว่า “มีทหารโปรตุเกส และญี่ปุ่นที่มีความรู้อาวุธปืน ช่วย สมเด็จพระนเรศวรทำการรบที่หนองสาหร่าย”

ออกญาเสนาภิมุข(ยามาคะ) จี๋ช้างนำทหารอาสาญี่ปุ่น ๕๐๐ คนในกองทัพสมเด็จพระนเรศวรฯ

(<http://www.pakxe.com/home/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=4129&page=3>)

ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๔ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เขียนไว้ว่า ในทัพของสมเด็จพระนเรศวรมี “พระเสนาภิมุข จี๋ช้างพลายเฟื่องภพไตร ถือพลอาสาญี่ปุ่น ๕๐๐”

เมื่อวันจันทร์ เดือนยี่ แรม ๒ ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช ๙๕๔ (แต่เดิมเทียบว่าตรงกับวันที่ ๒๕ มกราคม ต่อมามีการตรวจสอบใหม่พบว่าเป็นวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๑๓๕) ตอนกลางวัน สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงกระทำยุทธหัตถี (ชนช้าง) ชะพระมหาอุปราชา (มังสามเกียด) ซึ่งถูกพระแสงของ้าวของสมเด็จพระนเรศวรฯ ชื่อ “แสนพลพ่าย” พันลั่นพระชนม์บนคอช้าง สมเด็จพระนเรศวรฯทรงให้ก่อพระเจดีย์ไว้ ที่ทรงทำยุทธหัตถี กับพระมหาอุปราชาที่ตำบลตระพังตรุ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกระทำยุทธหัตถี(ชนช้าง)กับพระมหาอุปราชา

(ภาพวาดฝีมือพระยาอนุศาสน์จิตรกรที่วัดสุวรรณคาราม ออยุธยา <http://www.bodin2.ac.th/web/13920/images/0029.jpeg>)

เมื่อเสร็จศึกยุทธหัตถีแล้ว สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงแต่งตั้งพระยาชัยบุรณ์ (พระชัยบุรี เจ้าเมืองชัยบาดาล) เป็นเจ้าเมืองพิษณุโลก พระยาศรีไสยณรงค์ (พระศรีธมมอรรถน์ เจ้าเมืองศรีเทพ) เป็นเจ้าเมืองตะนาวศรี พ.ศ. ๒๑๓๗ (ค.ศ. ๑๕๙๔) สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปตีเมืองละแวกของเขมร เพื่อแก้แค้นที่เขมรมักยกทัพไปเข้าตีกรุงศรีอยุธยาขณะมีศึกกับพม่า โดยขณะนั้นพระยาละแวกมีคนสเปนชื่อบลาส รุยส์ (Blas Ruiz) และคนโปรตุเกสชื่อเวลโลโซ (Diego Veloso) คอยช่วยเหลืออยู่ กองทัพอยุธยายึดเมืองละแวกและจับตัวนายเวลโลโซได้ สมเด็จพระนเรศวรทรงให้นายเวลโลโซเป็นผู้แทนไปขออาวุธจากสเปนที่มะนิลา แต่นายเวลโลโซหนีไปเขมร

ต่อมาไม่ถึงปี พระยาศรีไสยณรงค์ เจ้าเมืองตะนาวศรี ซึ่งเป็นทหารเอกของสมเด็จพระนเรศวรกลับเป็นกบฏ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงเสด็จยกทัพไปล้อมเมืองตะนาวศรี แล้วให้พระยาศรีไสยณรงค์ออกมาเฝ้าโดยทรงระลึกถึงความดีแต่หนหลัง แต่พระยาศรีไสยณรงค์กลับปิดประตูเมืองเตรียมต่อสู้ จึงต้องบุกเข้าจับพระยาศรีไสยณรงค์ได้แล้วนำไปประหาร (สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงดำรัสราชานุญาตทรงตั้งนินยานภายหลังว่า อาจเป็นเพราะพระยาศรีไสยณรงค์น้อยใจ ที่ไม่ได้รับการเลื่อนยศเหมือนพระราชมุนีซึ่งเป็นทหารรุ่นหลัง)

พ.ศ. ๒๑๓๘ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปล้อมหงสาวดี ๔ เดือนตีไม่ได้

พ.ศ. ๒๑๔๑ (ค.ศ. ๑๕๙๘) ได้เกิดการปะทะระหว่างทหารสยามกับสเปน เพราะทูตสเปนได้ลักลอบนำนักโทษโปรตุเกสหนีออกนอกราชอาณาจักร สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงให้เรือมลายู ๔๐ ลำออกติดตามในแม่น้ำเจ้าพระยา เกิดการยิงปืนต่อสู้กัน มีชาวสเปนเสียชีวิต ๕ คน และบาดเจ็บจำนวนมาก เรือสเปนหนีออกทะเลไปได้

พ.ศ. ๒๑๔๒ เดือน ๑๑ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปตีหงสาวดีครั้งที่ ๒ แต่พระเจ้าตองอูและพระเจ้ายะไข่ชิงยกทัพมาที่หงสาวดีก่อน พระเจ้านันทบุเรงทรงทิ้งหงสาวดีหนีไปกับพระเจ้าตองอู แล้วพวกเขาก็บุกเผาหงสาวดีจนพินาศก่อนถอยออกไป เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเสด็จฯไปถึงหงสาวดี ทรงเห็นแต่ซากเมืองร้างที่ถูกไฟไหม้จึงทรงยกทัพตามไปเมืองตองอูที่อยู่ทางเหนือ กองทัพอยุธยาล้อมเมืองตองอูอยู่ ๒ เดือนก็ตีไม่ได้ และถูกพวกเขายกทัพตีกลับหลัง จึงต้องยกทัพกลับ ต่อมาพระเจ้านันทบุเรงสวรรคตเพราะถูกวางยาพิษที่เมืองตองอู พระเจ้าตองอูทรงประกาศตนเป็นผู้สืบบราชสมบัติ

พ.ศ. ๒๑๔๓ (ค.ศ. ๑๖๐๐) ทหารโปรตุเกส ชื่อ ฟิลิป เดอ บริโต (Philip de Brito) เข้ายึดเมืองสิริเยม ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญของพม่า แล้วตั้งตนเป็นเจ้าเมือง ต่อมาบริโตถูกพม่าปราบลงได้

พ.ศ. ๒๑๔๕ (ค.ศ. ๑๖๐๒) ชาวฮอลันดา เริ่มเดินทางมาค้าขายทางมลายูและปัตตานี พ.ศ. ๒๑๔๗ (ค.ศ. ๑๖๐๔) บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (Verenigde Oost-Indische Compagnie หรือ VOC) ส่งนายคอร์เนเลียส สเปกซ์ (Cornelius Specx) มาเฝ้าสมเด็จพระนเรศวรฯ และตั้งสถานการค้าขายที่อยุธยา หวังจะนำผู้การค้ากับจีน แต่ผลที่ได้กลายเป็นการค้ากับญี่ปุ่น โดยฮอลันดาซื้อหนังกวัง หนังปลากระเบน จากอยุธยาไปขายที่เมืองนางาซากิ (หนังกระเบนใช้ทำด้ามดาบซามูไร)

เรือกำปั่นฮอลันดาที่แล่นไปถึงญี่ปุ่นสมัยกรุงศรีอยุธยา

(<http://www.geheugenvannederland.nl/?en/items/KONB11:NEDERLANDS-ZEILSCHIP->

[NEHA/&p=2&i=18&st=The%20Netherlands%20%E2%80%93%20Japan&sc=\(isPartOf%20any%20KONB11\)/](http://www.geheugenvannederland.nl/?en/items/KONB11:NEDERLANDS-ZEILSCHIP-NEHA/&p=2&i=18&st=The%20Netherlands%20%E2%80%93%20Japan&sc=(isPartOf%20any%20KONB11)/)

พ.ศ. ๒๑๔๕ (ค.ศ. ๑๖๐๒) ปลายสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พ่อค้าชาวอิหร่านหรือเปอร์เซีย จากเมืองกุม(Qum) ชื่อ เลอะอะหมัด (Sheikh Ahmad) เดินทางมาอยุธยา ตั้งร้านขายเครื่องหอม ผ้า พรม และเครื่องทอง คนกลุ่มนี้นับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์ หรือนิกายเจ้าเซ็น หรือแขกมะหฺงุ่น (พวกฝรั่ง เรียกรวมพวกแขกจากเปอร์เซียและอาหรับหลายพวกว่าแขกมัวร์) ต่อมาในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เลอะอะหมัดได้รับแต่งตั้งให้เป็นจุฬาราชมนตรี ดูแลชาวมุสลิม และ เป็นเจ้ากรมท่าขวา ดูแลการค้าฝั่งตะวันตก เกี่ยวกับประเทศ โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ ฝรั่งเศส อิหร่าน และ อินเดีย เชื้อสายของเลอะอะหมัดส่วนหนึ่งได้สืบทอดสกุลขุนนาที่ต่อมาเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๑๔๖ สมเด็จพระนเรศวรฯเสด็จฯโดยเรือพระที่นั่งกำปางออกทะเลอ่าวไทย แลพบเพชรบุรี (อุเรือพระที่นั่ง สมัยอยุธยาอยู่ที่ตำบลคูไม้ร้อง ใกล้วัดเชิงท่า)

พ.ศ. ๒๑๔๖ พระเจ้าอังวะตั้งตัวเป็นใหญ่ในพม่า เข้าโจมตีพวกไทใหญ่แสนหวิซึ่งเป็นพวกเดียวกับไทย พ.ศ. ๒๑๔๗ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพผ่านกำแพงเพชร ไปตีกรุงอังวะของพม่า เมื่อเสด็จฯถึง เมืองหาง หรือเมืองหางหลวง ใกล้แม่น้ำสาละวิน ใกล้เมืองฝางและเชียงใหม่ ทรงเป็นฝั้วระลอกที่พระพักตร์ประจวบหน้า (อาจถูกแมลงมีพิษกัดต่อย หรือใช้ทรพิษ) แล้วสวรรคต เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๑๔๘ ขณะทรงมีพระชนมายุ ๕๐ พรรษา

๖.๑๓ สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ.๒๑๔๘-๒๑๕๓) พ.ศ. ๒๑๔๘ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชสวรรคต สมเด็จพระเอกาทศรถ ซึ่งทรงเป็นพระอนุชา ขึ้นครองราชย์

พ.ศ. ๒๑๔๘ (ค.ศ. ๑๖๐๖) พ่อค้าชาวฮอลันดาเข้ามาค้าขาย มีรายงานทางโปรตุเกสว่าสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงมีทหารโปรตุเกสชื่อ ทริสตาโกโลญ (Tristao Golaio) ทำงานเป็นที่ทรงไว้ใจ พ.ศ. ๒๑๕๑ (ค.ศ. ๑๖๐๘) โชกุนอิเอยาสุ (Ieyasu) แห่งญี่ปุ่น ส่งสารมาขอพระราชทานปืนใหญ่และดินปืนชนิดดี ซึ่งญี่ปุ่นต้องการอย่างยิ่ง โดยส่งม้าญี่ปุ่น มาเป็นบรรณาการ พ.ศ. ๒๑๕๑ (ค.ศ. ๑๖๐๘) สมเด็จพระเอกาทศรถทรงส่งคณะทูต ๑๖ คน ไปที่กรุงเฮก ประเทศฮอลแลนด์ (เนเธอร์แลนด์) นับเป็นราชทูตไทยคณะแรกๆ ที่ไปเยือน

ยุโรปอย่างเป็นทางการ โดยนำพระราชสาส์นจารึกบนแผ่นทองคำไปด้วย คณะทูตเข้าเฝ้าพระเจ้ามอริสแห่งราชวงศ์โอเรนจ์ (Maurice of Nassau) ต่อจากนั้นมีการตั้งสถานีการค้าฮอลันดาในอยุธยา

๖.๑๔ สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๕๓-๒๑๗๑) พ.ศ. ๒๑๕๓ สมเด็จพระเอกาทศรถสวรรคต หลังจากครองราชย์ ๕ ปี ราชสมบัติตกแก่พระโอรสคือพระศรีเสาวภาคย์อยู่ไม่ถึงปี พระสงฆ์เชื้อพระพินธุกรรม ได้สืบทอดมารวมมือกับเจ้านครศรีธรรมราช ยกพลบุกเข้าพระราชวัง แล้วยึดอำนาจ ขึ้นครองราชย์เป็น สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม หรือพระบรมราชาที่ ๑ พ.ศ. ๒๑๕๕ (ค.ศ. ๑๖๑๒) พระเจ้าเจมส์ที่ ๑ ของอังกฤษ ส่งพระราชสาส์นมาถึงพระเจ้ากรุงสยาม โดย กัปตันแอนโทนี ฮิบบอน (Anthony Hippon) ใช้เรือกำปั่นชื่อ โกลบ (Globe) นำสินค้าผ้าเดินทางมาขายที่อยุธยา แต่พวกอังกฤษค้าขายผู้พวกโปรตุเกส และฮอลันดาไม่ได้จึงถอนตัวออกไปและกลับมาใหม่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

พ.ศ. ๒๑๕๕ เกิดเหตุร้ายแรงโดยทหารอาสาญี่ปุ่นและพวกพ่อค้าที่อยุธยา ยกกำลังราว ๕๐๐ คน บุกเข้าไปในพระราชวัง จนเกือบจะจับสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมได้ แต่พระสงฆ์วัดประดู่ทรงธรรมพาหนี พระมหาอำมาตย์และพระยาเลออะหมัดรัตนราชเศรษฐี นำกำลังไล่รบ พวกญี่ปุ่นหนีลงเรือที่วัดพันธุเชิง แล่นออกปากน้ำเจ้าพระยาแล้วไปยึดเมืองเพชรบุรีไว้ ทางอยุธยาส่งกองทัพโดยมีพวกฮอลันดาช่วยรบกับญี่ปุ่นที่เพชรบุรี เหตุดังกล่าวเกิดจากพวกญี่ปุ่นที่จงรักภักดีสมเด็จพระเอกาทศรถ และสนับสนุนพระศรีเสาวภาคย์ และไม่พอใจที่ออกญากรมนายไวย ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาทหารญี่ปุ่นถูกระหารชีวิตเพราะถูกกล่าวหาว่าจะก่อกบฏยึดอำนาจ ในปีเดียวกันนี้ ยามาตะ นากามาซะ ได้เดินทางจากญี่ปุ่นมาอยุธยา

ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมนั้น อิทธิพลโปรตุเกสลดลง ฮอลันดาเข้ามาเป็นใหญ่ โดยได้ ตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (VOC-Verenigde Oost-Indische Compagnie หรือ Dutch United East India Company) กรุงศรีอยุธยากลายเป็นเมืองท่า สำหรับเรือสินค้าตะวันตกที่ติดต่อกับจีนและญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๑๗๑(ค.ศ. ๑๖๒๖) บริษัทฮอลันดา สร้างคลังสินค้าที่ปากคลองบางปลากด พระประแดง เรียกชื่อนานิวแอมสเตอร์ดัม (New Amsterdam)

พ.ศ. ๒๑๕๖ พม่ายึดเมืองมะละแหม่งและทวายคืนไป พ.ศ. ๒๑๕๘ พม้าย้ายเมืองหลวงจากอังวะมาที่หงสาวดี ซึ่งเป็นเมืองหลวงเก่าของมอญ พ.ศ. ๒๑๖๐ สยามเสียเชียงใหม่ให้พม่า

พ.ศ. ๒๑๕๘ โปรตุเกสส่งบาทหลวงนิกายฟรานซิสกัน มาเฝ้าฯ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ขวนให้ขับไล่ฮอลันดาออกจากกรุงศรีอยุธยา แต่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงไม่เห็นด้วย พ.ศ. ๒๑๖๐ อยุธยาทำ

สัญญาการค้ากับฮอลันดา ทำให้พ่อค้าโปรตุเกสและอังกฤษไม่พอใจ พ.ศ. ๒๑๖๑ (ค.ศ. ๑๖๑๘) อังกฤษกับฮอลันดาระบกันยุโรป ทำให้คนทั้งสองชาติในสยามกลายเป็นศัตรูกันด้วย

พ.ศ. ๒๑๖๓ (ค.ศ. ๑๖๒๐) พวกเดนมาร์กเข้ามาสยาม โดยนำกองเรือเดินทางมายังเมืองมะริด และตะนาวศรีในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม และนำปืนไฟเข้ามาขาย

พ.ศ. ๒๑๖๓ ตั้งเมืองสมุทรปราการ เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลแทนเมืองพระประแดงเก่าซึ่งตั้งมาครั้งสมัยกรุงละโว้ เมื่อขอมเป็นใหญ่ในสุวรรณภูมิ พ.ศ. ๒๑๖๔ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงส่งทูตนำเครื่องบรรณาการไปเมืองเอโดะ (กรุงโตเกียว) ประเทศญี่ปุ่น โชกุนโตกุกาวะ ได้ส่งมาญี่ปุ่นหลายตัวมาถวาย ๒๑๖๔-๒๑๖๕ คนออกฝิดาชตายมาก พ.ศ. ๒๑๖๕ เขมรตั้งตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา เพราะกำลังทหารสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมไม่เข้มแข็ง อยุธยาส่งกองทัพไปปราบแต่พ่ายแพ้กลับมา พ.ศ. ๒๑๖๕ ฝรั่งเศสใช้กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางเผยแผ่คริสต์ศาสนาในเอเชียได้ และใช้เมืองพอนดิเชอร์รี่ ในอินเดียเป็นสถานีการค้า

พ.ศ. ๒๑๖๗ (ค.ศ. ๑๖๒๔) ขณะนั้นสเปนกับโปรตุเกสรวมประเทศกันและเป็นศัตรูกับฮอลันดา นายเรือสเปน ได้โจมตียึดเรือฮอลันดาที่กรุงศรีอยุธยา กลางแม่น้ำ อยุธยาเจรจาให้สเปนคืนเรือให้ฮอลันดา แต่ไม่สำเร็จจึงใช้ทหารลงเรือเล็กจำนวนมากโจมตีเรือสเปน โดยมีชาวญี่ปุ่นและฮอลันดาช่วยรบ นายชิลบา ถูกฟันคอขาดตกลงไปในน้ำ ชาวสเปนเสียชีวิต ๕ คน อยุธยายึดเรือสเปนไว้ ๒ ลำ เมื่อข่าวไปถึงพวกสเปนที่กรุงมะนิลา จึงยึดเรืออยุธยาลำหนึ่งที่ขนสินค้าจากกวางตุ้งเป็นการตอบโต้ พระเจ้าทรงธรรมทรงส่งทูตไปเจรจากับสเปนที่ฟิลิปปินส์ ยอมชดใช้เงินและคืนเรือสเปนให้ เหตุดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับสเปนและโปรตุเกสตึงเครียดจนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

ปืนใหญ่อัคนิรุท สมัยกรุงศรีอยุธยา ผลิตจากสเปนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๗ สมัยพระเจ้าทรงธรรม
ปัจจุบันอยู่ที่หน้ากระทรวงกลาโหม กรุงเทพฯ (http://w2.thaiwebwizard.com/member/jogandjoy/showdetail.asp?boardid=103)

สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสนพระทัยในพระพุทธศาสนา มาก เสด็จไปนมัสการรอยพระพุทธบาทที่
สระบุรี ชุคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาที่วัดไก่อ่เตี้ย บ้านสามโลก

ธันวาคม พ.ศ. ๒๑๗๑ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสวรรคต ขณะพระชนมายุ ๓๘ พรรษา สมเด็จพระ
เชษฐาธิราช ราชโอรส ขึ้นครองราชย์ ตามการสนับสนุนของออกญาศรีวรวงศ์ แต่ข้าราชการบางคน เห็นว่า
ควรให้ราชสมบัติแก่พระศรีศิลป์ พระอนุชาของพระเจ้าทรงธรรม เหตุการณ์ตอนนั้นวันลิตพ้อคำฮอลันดา
บันทึกไว้ว่า “พระศรีศิลป์ผู้เป็นพระอนุชาของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงต่อต้านพระเชษฐาธิราช และได้
เสด็จหนีไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรีที่มีออกญาเสนาภิมุขเป็นเจ้าเมือง แต่ถูกทหารสยามและญี่ปุ่นจับได้นำไป
ขังไว้ในบ่อน้ำ มีผู้จรรักภักดีต่อพระศรีศิลป์นำโดยออกหลวงมงคล ผู้เก่งกล้าทางคาถาอาคม ได้ขุดบ่อน้ำ
อีกบ่อหนึ่งใกล้ๆ กันแล้วทำอุโมงค์เข้าไปช่วยพระศรีศิลป์ตอนกลางคืน นำศพทาสคนหนึ่งใส่เสื้อผ้าพระศรี
ศิลป์ทิ้งไว้ในบ่อ เมื่อยามมาพบในวันรุ่งขึ้นก็คิดว่าพระศรีศิลป์ทิวคงตไปแล้ว จึงกลบบ่อน้ำแล้วส่งรายงาน
ไปยังกรุงศรีอยุธยา แต่ต่อมาพระศรีศิลป์และออกหลวงมงคลก็ถูกจับประหารชีวิต ”

ปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๑๗๒ สมเด็จพระเชษฐาธิราชส่งทูตไปญี่ปุ่น ประกอบด้วย หลวงสกล
เดช หลวงสวัสดิ์ และขุนโยธามาตย์ ทางญี่ปุ่นส่งมาฝัทำดี ๕ ตัว มาถวาย

ขณะนั้นออกญาศรีวรวงศ์ หรือเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ (ซึ่งต่อมาคือพระเจ้าปราสาททอง) มี
อำนาจมาก วันหนึ่งมารดาของพระยากลาโหมสุริยวงศ์ถึงแก่กรรม ข้าราชการไปงานศพที่วัดไชยวัฒนาราม
จนไม่ค่อยได้ไปเฝ้าพระเชษฐาธิราช ทำให้ไม่พอพระทัย จะทรงให้สอบสวน พระยากลาโหมฯ จึงบุกเข้า
โหมตีพระราชวัง จับพระเชษฐาธิราชไปกำจัด แล้วพระยากลาโหมฯ ก็สถาปนาพระอาทิตย์วงศ์ พระอนุชา
ของสมเด็จพระเชษฐาธิราช พระชนม ๘ พรรษา ขึ้นครองราชย์ได้เพียง ๑๖ วัน พระอาทิตย์วงศ์ก็ถูกกำจัด
โดยพระยากลาโหมฯ เช่นเดียวกับพระเชษฐาธิราช

๖.๑๕ สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๒-๒๑๘๕) สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เป็น
พระญาติกับสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เคยเป็นมหาดเล็กของสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นออกญาศรีวรวงศ์
และเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ ธันวาคม พ.ศ. ๒๑๗๒ เจ้าพระยากลาโหมฯ ยึดอำนาจจากสมเด็จพระ
อาทิตย์วงศ์ แล้วสถาปนาตนขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๒๔ ของกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า

สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โดยมีทหารญี่ปุ่น ราว ๘๐๐ คนสนับสนุน เหตุที่ทรงใช้พระนามว่าปราสาททองนั้น เพราะเมื่อเป็นเจ้าพระยาโกษาธิบดีวิสุทธิวงศ์ได้ขุดพบปราสาททองแบบเขมรหลังหนึ่งฝังอยู่ใต้ดิน ผู้ที่จงรักภักดีกับราชวงศ์เดิมของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระเชษฐาธิราชและพระอาทิตย์วงศ์ ถูกปลดหรือประหารหลายร้อยคน พระเจ้าปราสาททองครองราชย์อยู่ ๒๕ ปี ทรงมีพระโอรสหลายองค์ เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และ เจ้าฟ้าอภัยทศ

พ.ศ. ๒๑๗๒ เมื่อพระเจ้าปราสาททองขึ้นครองราชย์นั้น พระนางอู ผู้ครองเมืองปัตตานี รั้งเกียรยพระเจ้าปราสาททองว่าเป็นสามัญชนที่ซึ่งราชสมบัติมาจากพระอาทิตย์วงศ์อย่างไม่ถูกต้อง จึงไม่ส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองหรือบุหงามาศ (Bunga Mas) มาถวาย พ.ศ. ๒๑๗๗ พระเจ้าปราสาททองทรงส่งกองทัพจากอยุธยาและนครศรีธรรมราชไปตีเมืองปัตตานี โดยมีทหารโปรตุเกส ญี่ปุ่น และมาเลย์ร่วมด้วย แต่ตีเมืองปัตตานีไม่สำเร็จจึงต้องยกทัพกลับ เมื่อพระนางอู สันพระชนม์ เจ้าหญิงหนึ่งขึ้นครองปัตตานีแทน พ.ศ. ๒๑๗๙ (ค.ศ. ๑๖๓๖) พระนางหนึ่งได้ปรึกษากับพวกฮอลันดา แล้วส่งทูตพร้อมดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวายพระเจ้าปราสาททอง สงครามจึงได้ยุติลง

ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง (ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ)

ราณี อีเยา ปีรู อูง กูหนิง แห่งปัตตานี (<http://www.rockmekong.org/media-cov/News2002/queens.htm>)

พ. ศ. ๒๑๑๓ มีการตั้งกรมพระคลังสินค้า จัดสำเภาลงไปค้าขาย จ้างชาวจีนเป็นพนักงาน และเดินเรือ ชาวเปอร์เซียชื่อ เจกอะหมัด ได้เป็นเจ้าพระยาบวรราชนายก

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง มีการสร้างพระราชวังบางปะอิน ช่อมพระปรางค์วัดนบพระธาตุ(วัดมหาธาตุ) ที่ทลายลงในปีที่สามแห่งรัชกาล (สร้างสมัยขุนหลวงพะงั่ว พ.ศ. ๑๕๑๓) ขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาที่ปากเกร็ด สร้างวัดไชยวัฒนารามในบริเวณที่เป็นบ้านเดิมของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สมัยที่เป็นสามัญชน และส่งคนไปจำลองแบบปราสาทหินที่เมืองพระนครของเขมร มาสร้างปราสาทนครหลวงด้วยอิฐ ที่ริมแม่น้ำป่าสัก แต่สร้างยังไม่เสร็จ

วัดไชยวัฒนาราม ออยุธยา สร้างเลียนแบบปราสาทเขมร

(<http://phasathai.212cafe.com/gallery/index.php?showimage=43452>)

สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงไม่ไว้วางใจทหารอยุธยาชุดเดิมที่อาจไม่จงรักภักดี จึงทรงใช้ชนต่างชาติมาเป็นทหาร เช่น อิหร่าน โปรตุเกส ญี่ปุ่น มลายู และฮอลันดา ทรงตั้งออกญาเสนาภิมุขไปเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เพราะเกรงจะก่อกบฏ โดยให้ไปพร้อมกับทหารญี่ปุ่นทั้งหมดราว ๕๐๐ คนที่เคยอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ต่อมาออกญาเสนาภิมุขเป็นแผลที่ขาเนื่องจากการรบที่ปัตตานี แล้วถูกวางยาพิษในผ้าปิดแผล จนถึงแก่อสัญกรรมที่นครศรีธรรมราช พวกญี่ปุ่นสงสัยว่าชาวเมืองเป็นผู้วางยาพิษนายของตน จึงเกิดการสู้รบกับชาวเมืองนครศรีธรรมราช พวกญี่ปุ่นสู้ไม่ได้จึงทิ้งเมืองลงเรือหนีไปเขมร และมีส่วนหนึ่งกลับมาอยุธยา ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๑๓๕ (ค.ศ. ๑๖๓๒) เกิดกรณีพิพาทระหว่างสยามกับญี่ปุ่นที่อยุธยา เพราะสยามไปยึดเรือญี่ปุ่น แล้วพวกญี่ปุ่นก็เตรียมก่อจลาจลเหมือนที่เคยทำสมัยพระเจ้าทรงธรรม หมูบ้านญี่ปุ่นที่อยุธยาถูกเผาตอนกลางคืนและถูกยิงด้วยปืนใหญ่ พวกญี่ปุ่นเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ญี่ปุ่นที่เหลือลงเรือหนีไปกัมพูชา บทบาทของญี่ปุ่นในสยามถูกจำกัดเกือบหมด เหตุดังกล่าวทำให้โชกุนโตกูงาวะแห่งญี่ปุ่นไม่พอใจมาก สั่งให้ตัดสัมพันธ์กับกรุงสยาม ถึงแม้พระเจ้าปราสาททองจะทรงส่งทูตไปเจรจา แต่ทางญี่ปุ่นไม่ยอมรับ และไม่รับรองความเป็นพระเจ้ากรุงสยามของพระเจ้าปราสาททอง

พ.ศ. ๒๑๓๕ (ค.ศ. ๑๖๓๒) สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเชื่อพวกฮอลันดามาก พระเจ้าออเรนจ์ กษัตริย์ฮอลแลนด์ ส่งทูตมาเฝ้า โดยได้รับการต้อนรับอย่างใหญ่ยิ่ง สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงส่งมงกุฎทองคำไปถวาย บริษัทวีโอซีของฮอลันดาได้รับอนุญาตให้สร้างอาคาร ๒ ชั้นด้วยอิฐ ที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาทางใต้ของตัวเมือง

พ.ศ. ๒๑๕๗ (ค.ศ. ๑๖๑๓) โชกุนญี่ปุ่นยุคเอโดะ ไม่พอใจพวกคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่ไปเผยแผ่ศาสนา และการก่อจลาจลของพวกกบฏคริสต์ชิมาบารา (Shimabara Revolt) จึงประกาศต่อต้านพวกคริสต์คาทอลิก ประหารและขับไล่ชาวญี่ปุ่นผู้นับถือคริสต์ออกจากประเทศ ชาวญี่ปุ่นคริสต์บางส่วนหนีมากรุงศรีอยุธยา เวียดนามและประเทศอื่น ต่อมา มีการห้ามชาวญี่ปุ่นเดินทางออกนอกประเทศ ยกเลิกการค้ากับโปรตุเกสและประเทศยุโรปที่นับถือคริสต์ แล้วสั่งปิดประเทศ ไม่ติดต่อกับชนต่างชาติเป็นเวลาถึง ๒๖๔ ปี ยกเว้นพวกฮอลันดา เพราะนับถือคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ แต่ให้ค้าขายได้เฉพาะที่เกาะเดจิม่า (Dejima) และ เมืองฮิราโดะ (Hirado) ที่นางาซากิ

๑๖.๕.๑ จดหมายเหตุของโยส สเตาเติน พ.ศ. ๒๑๓๕ (ค.ศ. ๑๖๓๖) สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง นายโยส สเตาเติน หรือ โยส เซาเติน (Jousts Schouten) ผู้จัดการบริษัทการค้าฮอลันดาในกรุงสยาม เป็นเวลา ๘ ปี ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับสยามสมัยพระเจ้าทรงธรรมและพระเจ้าปราสาททอง เป็นภาษาฮอลันดา ต่อมามีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ใช้ชื่อหนังสือว่า “A True Description of the Mighty Kingdom of Japan and Siam” (กรมศิลปากรได้แปลเป็นภาษาไทย บันทึกในประชุมพงศาวดาร ภาค ๗๖) พ.ศ.๒๑๘๗ (ค.ศ. ๑๖๔๔) โยส สเตาเตินทำความผิดร้ายแรง จึงถูกประหารที่ปัตตาเวีย

โยส สเตาเติน เล่าว่า “ประเทศสยาม มีเมืองสำคัญ คือ อยุธยา พิษณุโลก สวรรคโลก ระแหง (ตาก) สุโขทัย กำแพงเพชร พิชัย พิจิตร ลพบุรี ตองอู เมาะลำเลิง เมาะตะมะ นครศรีธรรมราช พัทลุง ตะนาวศรี บางกอก เพชรบุรี ราชบุรี มะริด พระเจ้าแผ่นดินทรงมีทหารญี่ปุ่น ๔๐๐-๕๐๐ คน ทรง มีทหารมลายู และทหารชาติอื่นด้วย ค.ศ. ๑๖๒๔ พระเจ้าทรงธรรม ได้ทรงส่งกำลังยึดเรือสเปน ที่มี เฟอานาโด ซิลวา (Fernando da Silva) เป็นผู้บังคับการ เพราะสเปนได้ยึดเรือฮอลันดาในน่านน้ำสยาม” สเตาเตินเล่าต่อไปว่า “คนสยามเป็นทหารที่ดีไม่ได้ มักโหดร้ายทารุณกับเชลยศึก มีท่าทางหยิ่งจองหอง แต่เมื่อมีกิจธุระต้องติดต่อกันก็จะสุภาพเรียบร้อย ชอบสนุก หัวอ่อน ขี้ลาด ขี้ระแวง ชอบประจบ ไม่น่าเชื่อถือ หลอกหลวงเก่ง และชอบพูดไม่จริงอย่างที่สุด มีความเย่อหยิ่งจองหองและอวดดีเป็นนิสัย ชายสยามมีนิสัยเกียจคร้าน ไม่ชอบทำงาน งานทั้งหลายพวกหญิงจึงต้องทำ บ้านชาวสยามสร้างด้วยไม้หรือไม้ไผ่ มุงหลังคาด้วยจากหรือกระเบื้อง ยกพื้นบ้านเหนือดิน อาหารปกติจะมีข้าว ปลา และผัก มีการดื่มสุราเมามายในวันหยุด เลี้ยงม้า วัว หมู แพะ ห่าน นกยูง เป็ด ไก่ และนกพิราบ”

“เมื่อ ค.ศ. ๑๖๓๑ บริษัทการค้าฮอลันดา VOC สร้างตึกหุรหุราในอยุธยาประกอบด้วยคลังสินค้า และที่พักอาศัย ขุดคลองแยกจากแม่น้ำเข้ามาในที่ของบริษัท แต่ละปีชาวสยามจะนำกวาวราว ๑๕๐,๐๐๐ ตัว เพื่อส่งหนังไปขายญี่ปุ่น สินค้าออกสำคัญของสยาม คือไม้ฝาง (Sapan Wood) ข้าวสาร ดีบุก หนังปลากระเบน ไม้กฤษณา (Eagle Wood) ตะกั่ว และเกลือสินเธาว์ ส่วนสินค้าเข้า คือผ้าฝ้ายจากอินเดีย ถ้วยชามจากจีน เงินตราของสยามนั้นใช้เงินพดด้วง ทำจากโลหะเงินแท้ และหอยทะเลจากมะนิลาหรือเกาะบอร์เนียว”

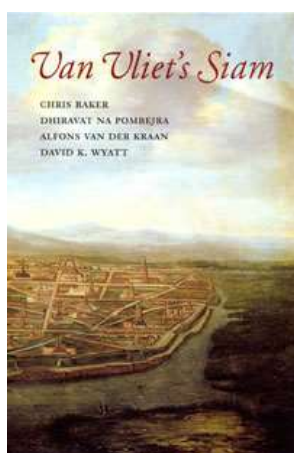
เรือเดินทะเล บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา

(<http://www.sahistory.org.za/pages/governance-projects/organisations/voc/voc.htm>)

๖.๑๕.๒ พระเจ้าปราสาททองทรงลบศักราช เมื่อวันจันทร์ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ (๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๑๕๑) มีโหรทำนายว่าจะเกิดอันตรายร้ายแรง เมื่อจุลศักราชครบสหัสวรรษ ๑,๐๐๐ ปี ในวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๑๕๑ ตรงกับเสาร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีชวด จ.ศ. ๑๐๐๐ (จุลศักราชหรือศักราชน้อย หรือ ศักราชพม่า เป็นการนับศักราชของชาวพุทธบางกลุ่มในพม่า) ดังนั้นพระเจ้าปราสาททองจึงทรงลบศักราช เพื่อเป็นการแก้เคล็ด โดยทรงให้เปลี่ยนจากปีชวดเป็นปีกุน ดังนั้นจึงเท่ากับนับเวลาถอยหลังไปสามปี มีเรื่องเล่าว่าพระเจ้าปราสาททองทรงส่งราชสาส์นไปชวนพม่าให้ลบศักราชด้วยแต่ทางพม่าไม่ยอมทำตาม และเมื่อสิ้นรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็กลับมาใช้จุลศักราชแบบเดิม

๖.๑๕.๓ บันทึกของ วันวลิต หรือฟาน ฟลิต ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๓๕ ถึง ๒๑๘๕ (ค.ศ. ๑๖๓๑ ถึง ๑๖๔๒) ปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมและต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ชาวฮอลันดาชื่อ เยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias van Vliet) ที่คนไทยเรียกว่า วันวลิต ได้มาเป็นผู้จัดการบริษัทวีโอซี แทนนายโยส สเตาเติน เขาพูดและอ่านภาษาไทยได้เพราะมีภรรยาเป็นชาวสยาม วันวลิตบันทึกข้อมูลจากคำบอกเล่าและจดหมายเหตุต่างๆ แล้วบันทึกเหตุการณ์ของกรุงศรีอยุธยาขณะนั้น เพื่อรายงานแก่หัวหน้าที่ปัตตาเวียและอินเดีย ถึงแม้จะมีสิ่งคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง เพราะข้อมูลสมัยนั้นหาและตรวจสอบยากกว่าปัจจุบัน บันทึกของวันวลิต มี ๔ เล่ม เขียนด้วยลายมือเป็นภาษาฮอลันดา ต่อมาเมื่อผู้แปลเอกสารบางชิ้นเป็นภาษาฝรั่งเศสและอังกฤษ เอกสารชุดแรกชื่อ “Picnic Incident” (เหตุเกิดจากการเที่ยว) บันทึกเรื่องราวเมื่อลูกเรือฮอลันดา ๑๒ คน ไปเมาเหล้าอาละวาดบนวัดวรเชษฐไถ่ล้างมหาอุปราช จนเกือบจะถูก

ลงโทษถึงตาย ชุดที่สอง ชื่อ “Description of the Kingdom of Siam” (การพรรณนาเรื่องราวอาณาจักรสยาม) เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๕ (ค.ศ. ๑๖๓๒) ขยายความเอกสารที่โยส สเตาเตนเคยเขียนไว้ก่อน หนังสือนี้ได้แปลภาษาไทยโดยกรมศิลปากรแล้ว ชุดที่สามชื่อ Chronicles of the Ayuthian Dynasty หรือ A Short History of the Kings of Siam (พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต) เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๓ (ค.ศ. ๑๖๔๐) ต้นฉบับลายมือเขียนภาษาฮอลันดาของเอกสารนี้อยู่ที่หอจดหมายเหตุกรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ และมีการแปลเป็นภาษาไทยแล้ว โดย พล.ต.ม.ร.ว.ศุภวัญญ์ เกษมศรี ชุดที่ ๔ ชื่อ The Historical Account of the War of Succession Following the Death of King Pra Interajasia 22nd King of Ayuthian Dynasty หรือ Historic Account of King Prasart Thong (รายงานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสงครามสืบราชสมบัติหลังจากพระอินทราชา พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๒๒ แห่งกรุงศรีอยุธยา หรือรายงานทางประวัติศาสตร์เรื่องพระเจ้าปราสาททอง) เขียน เมื่อพ.ศ. ๒๑๘๓ (ค.ศ. ๑๖๔๐) หนังสือชุดนี้กรมศิลปากรได้แปลเป็นภาษาไทย และพิมพ์ไว้ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๕ ชื่อ “จดหมายเหตุวันวลิตฉบับสมบูรณ์” ต้นฉบับภาษาฮอลันดาของเอกสารนี้ ได้หายไปเกือบสามร้อยปี เพิ่งจะมีการค้นพบที่หอจดหมายเหตุ กรุงเฮก เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๗ (ค.ศ. ๑๙๓๔) โดยคนญี่ปุ่นชื่อ ศาสตราจารย์ เซอิชิ ไอวาโอะ (Seichi Iwao) แห่งมหาวิทยาลัยโตเกียว ไอวาโอะได้แปลเอกสารวันวลิตฉบับภาษาฮอลันดาเป็นภาษาอังกฤษ แล้วมีการจัดพิมพ์จำหน่ายฉบับภาษาอังกฤษ โดย ชิลวอร์มบุ๊ก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ พ.ศ. ๒๕๔๕ (ค.ศ. ๑๖๔๒) วันวลิตเสร็จภารกิจในสยาม พ.ศ. ๒๑๕๐ (ค.ศ. ๑๖๐๗) รับตำแหน่งใหม่เป็นผู้ว่าราชการเมืองมะละกา เอกสารที่วันวลิตเขียนได้รับการตีพิมพ์หลังจากที่เขาถึงแก่กรรมแล้ว นับเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยาที่สำคัญยิ่ง

หนังสือเกี่ยวกับสยามที่วันวลิตเขียนไว้ แปลเป็นภาษาไทยและอังกฤษจากต้นฉบับภาษาฮอลันดา

(<http://www.amazon.co.jp/Vliets-Siam-Christopher-John-Baker/dp/9749575814>)

หนังสือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ ๒๑๘๓ (The Short History of the King of Siam 1640) นั้น เป็นเอกสารเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา ที่เก่าและละเอียดที่สุดเท่าที่จะหาค้นพบมา เมื่อเทียบกับพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ซึ่งพบเมื่อ พ.ศ ๒๔๕๐ และ พงศาวดารฉบับบริติชมิวเซียม ซึ่งเพิ่งค้นพบเมื่อพ.ศ ๒๕๐๑ โดยวันวลิตได้เล่าเรื่องกรุงสยามตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทองทรงสร้างกรุง จนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

วันวลิตรายงานว่า “ยังหาข้อมูลไม่ได้เกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของชาติสยาม ผู้ก่อตั้งประเทศชาติ ผู้สถาปนาพระราชอาณาจักร และพระนามกษัตริย์องค์แรกที่เสวยราชย์ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าจินตนิยาย ถึงแม้บางเรื่องพอมีเหตุผลพอจับความจริงบ้าง เรื่องหนึ่งที่มีเล่าขานคือ เมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีที่แล้วมา โอรสกษัตริย์จีนองค์หนึ่งถูกเนรเทศจากเมืองจีน จึงลงเรือมาขึ้นที่ปัตตานี แล้วสร้างอาณาจักร ชื่อลังคาสูกะ (Langkasuka) ประกอบด้วยเมืองละคร (Ligor) กุย (Kui) และเพชรบุรี (Phetchaburi) อาณาจักรสยามเป็นราชอาณาจักรเก่าแก่ อีกทั้งเป็นชาติที่มีกฎหมายกับดำเนินนโยบายได้ดี ชนสามัญ สุภาพเรียบร้อย มีธรรมาศัย ไผตรีและเที่ยงธรรม”

วันวลิตเขียนว่า “พระเจ้าอู่ทอง (Thao U Thong) ทรงสร้างเมืองหลวงชื่อ ยูชญา หรือ ออยุธยา (Juaia, Ayutthaya) เมื่อวันขึ้น ๕ ค่ำเดือน ๔ ปีขาล ทรงสร้างวัดสำคัญ คือวัดเดิมเป็นโรงเรียนสงฆ์ อีกสองวัดคือวัดนบพระธาตุ (Nopphathat) และวัดราชบูรณะ (Ratchaburana) ซึ่งมีพระปรารภรูปรางและขนาดเท่ากัน พระเจ้าแผ่นดินจะไม่ทรงเข้าไปในวัดนบพระธาตุเพราะมีความเชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกที่เข้าไปในวัดนบพระธาตุจะสวรรคตในเร็ววัน พระนามเต็มของพระเจ้าอู่ทองคือ “สมเด็จพระราชารามธิบดี ศรีสุรินทรบรมจักรพรรดิ เทียรราชารามศวร ธรรมิกราชเจ้า ศรีไอยบรมทิพย์ ศรีภูวนาธิเบศร์บรมบพิตร พระเจ้าอู่ทอง” ทรงสร้างเมืองนครไชยศรี พิษณุโลก สุโขทัย และกำแพงเพชร ทรงแต่งราชทูตไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนสมัยราชวงศ์หมิง และส่งเรือไปค้าขายที่เมืองกวางตุ้ง พระเจ้าอู่ทองสวรรคตเมื่อพระชนมายุ ๕๑ พรรษา ครองราชย์ ๑๕ ปี โอรสพระเจ้าอู่ทองชื่อพระรามศวร (Pae-rhaem mijsoon) ครองราชย์เป็นกษัตริย์สยามองค์ที่ ๒ ได้ ๓ ปี แล้วถูกพระปิตุลาถอดออกจากตำแหน่ง เจ้าขุนหลวงพะงั่ว (Tjaeu Couloangh Phongh Wo-Ae) พระปิตุลาของพระรามศวร ขึ้นเป็นกษัตริย์สยามองค์ที่ ๓ เสวยราชย์อยู่ ๑๕ ปี โดยสยามยุคนี้อิทธิพลเรื่องมาก เมื่อขุนหลวงพะงั่วสวรรคต ขณะพระชนม์ ๕๑ พรรษา พระทองจัน

(Prae Thongh t'Jan) โอรสเจ้าขุนหลวงพะงั่วได้เป็นกษัตริย์องค์ที่ ๔ แต่เสวยราชย์เพียง ๗ วัน ก็ถูกพระราเมศวร อดีตกษัตริย์สยามบุกเข้าโจมตีเวลากลางคืนและสำเร็จโทษ พระราเมศวรขึ้นครองราชย์อีกครั้งเป็นเวลา ๖ ปี โอรสพระราเมศวร คือ พระราม ขึ้นเสวยราชย์ ๓ ปี ต่อจากนั้นพระนครินทร์ โอรสเจ้าขุนหลวงพะงั่วและเป็นพระเชษฐาของพระทองจัน ซึ่งเคยครองเมืองสุพรรณบุรีก็กลับมาครองกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลา ๒๐ ปี โอรสของพระนครินทร์คือ พระบรมราชาธิบดีหรือเจ้าสาม ครองราชย์อีก ๒๐ ปี จากนั้นเป็นสมัยของพระบรมไตรโลกนาถ พระอินทราชา พระเจ้ารามธิบดี พระหน่อพุทธางกูร พระวรวงษ์ธรรมาธิราช พระไชยราชาธิราช พระยอดเจ้า พระขุนชินราช พระเทียรราชา พระมหินทร์ พระมหาธรรมราชา พระนเรศวรราชาธิราช (Prae Naerith Raetisia Thieraij) พระอนุชาธิราชพระราเมศวร (Prae Anoet Tsiae Thieraij Pra Rhae Mij Soon) พระอินทราชา พระองค์เชษฐาธิราช พระองค์อาทิตย์สุรวงศ์ พระองค์ศรีธรรมมาธิราช และกษัตริย์องค์ที่ ๒๖ คือ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ประสูติเมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๔ และครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๓”

วันวลิตเขียนรายงานไว้ว่า “เมื่อ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๑๓๕ สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้ส่งสินค้าสยามไปขายที่ญี่ปุ่น มูลค่า ๖๗,๕๐๕.๑๒ ฟลอรีน ประกอบด้วยหนังกวาง ๑๐๓,๔๕๐ แผ่น หนังปลากระเบน ๑๗,๕๖๐ แผ่น ไม้ฝาง ๓,๖๕๐ หาบ ถั่วเขมร (Cambodia Nuts) ๑,๖๐๐ ถุง เขาควาย ๓,๓๐๐ เขาไม้กฤษณา ๔๐๐ ชั่ง น้ำตาลหม้อ ๑๕๐ หาบ หวาย ๒๐๐ มัด หนังกวางแดงฟอก ๑,๒๐๐ แผ่น วันที่ ๒๒ และ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๑๓๕ ได้ส่งเรือบรรทุกสินค้าไปขายที่ไต้หวัน คือ ไม้ฝาง ๒,๐๐๐ หาบ ตะกั่วของไทย ๓๐๐ หาบ ยางรัก ๓๖ หาบ ไม้กฤษณา ๑๑ หาบ ข้าว ๗ เกวียน ข้าวเปลือก ๓๕ เกวียน ไม้สักขุง ๑๓๒ ท่อน ไม้สักแผ่น ๑๕๐ แผ่น”

ไม้ฝาง ซึ่งเป็นสินค้าออกสำคัญของไทยไปยังจีนและญี่ปุ่นแต่โบราณนั้นมีชื่อภาษาอังกฤษว่า Sapan Wood ได้มาจากต้นฝาง ซึ่งเป็นไม้ยืนต้น แก่นไม้มีสีแดงเข้ม ขึ้นหนาแน่นในป่าทางภาคเหนือ ที่บางปลาสร้อย (ชลบุรี) ในภาคตะวันออก และเทือกเขาในเขตกัมพูชา แก่นไม้ใช้ทำสีย้อมผ้าและสีย้อมอาหารให้มีสีแดงเข้ม หากผสมปูนขาวจะมีสีม่วง สีย้อมผ้าจากฝางจะทนทานไม่ตกง่าย ลำต้นฝางใช้ทำท่อนเรือสำเภา และเครื่องเรือน นอกจากนี้ยังรักษาโรคคุดทะราด แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิตสตรีและบรรเทาอาการร้อนในได้ด้วย

พ.ศ. ๒๑๕๒ (ค.ศ. ๑๖๕๒) เกิดสงครามในยุโรประหว่างอังกฤษกับฮอลันดา (Anglo-Dutch War) หลังจากนั้น ฝรั่งเศสและเยอรมันก็เข้าร่วมกับอังกฤษ สงครามยืดเยื้อหลายสิบปี

พ.ศ. ๒๑๕๕ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองสวรรคต เจ้าฟ้าไชยโอรสองค์ใหญ่ขึ้นครองราชย์ได้ไม่นาน พระศรีสุธรรมราชา อนุชา(น้องชาย)ของพระเจ้าปราสาททองก็ยกกำลังยึดราชสมบัติ แล้วทรงแต่งตั้งให้พระนารายณ์ โอรสองค์เล็กของพระเจ้าปราสาททองเป็นอุปราช แต่ต่อมาพระนารายณ์ก็ทรงยึดอำนาจจากพระศรีสุธรรมราชาที่ครองราชย์ได้เพียง ๒ เดือนเศษ

๖.๑๖ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๕๕-๒๒๓๑)

พ.ศ. ๒๑๕๕ พระนารายณ์ราชโอรสองค์เล็กของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองขึ้นครองราชย์ ขณะพระชนมายุ ๒๕ พรรษา ด้วยการใช้กำลังยึดอำนาจจากสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา พระปิตุลา(อา)ของพระองค์ โดยมีพวกอิหร่านและฝรั่งเข้าช่วยเหลือ ขุนนางเก่าที่เป็นพวกสมเด็จพระเจ้าฟ้าชัยและสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา ถูกปลด หรือประหารจำนวนมาก ทำให้เกือบไม่เหลือคนไทยที่มีตำแหน่งสำคัญ จนต้องใช้คนต่างชาติมาทำราชการ เช่น เบอร์นาปีเจ้าเมืองมะริด (อังกฤษ) ฟอรั้งผู้ควบคุมป้อมบางกอก(ฝรั่งเศส) และเจ้าพระยาวิไชยเณทร์ (กรีก) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ไม่โปรดที่จะประทับที่กรุงศรีอยุธยา ส่วนมากจะประทับอยู่ที่ละโว้(ลพบุรี) จะเสด็จมาอยุธยาเมื่อมีพระราชพิธีสำคัญเท่านั้น อาจเป็นเพราะที่อยุธยา มีพวกที่จงรักภักดีต่อราชวงศ์เก่าอยู่มาก ทรงมีทหารรักษาพระองค์ชาวญี่ปุ่น อิหร่าน ตุรกี และอินเดีย สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีโอรสบุญธรรมคือ พระปีย์ ซึ่งทรงเรียกว่า “อ้ายเตี้ย” และทรงมีราชธิดาหนึ่งองค์

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภาพวาดโดยชาวฝรั่งเศส ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘

(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:French_depiction_of_King_Narai.jpg)

สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทอดพระเนตรจันทร์อุปราคา เมื่อ วันที่ ๑๐/๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘

และ สุริยุปราคา ที่ลพบุรี เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑

(http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%84%E0%B8%9F%E0%B8%A5%E0%B9%8C:King_Narai_-_1685_Lunar_Eclipse.jpg.

<http://thairecent.com/Science/2010/681516/>)

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการแต่งหนังสือภาษาไทย ชื่อจินตามณี โดยพระโหราธิบดี และมีกวีเอกที่สำคัญคือ ศรีปราชญ์ พ.ศ. ๒๒๐๐ โภชาธิบดี เณรอะหมัดถึงแก่กรรม เจ้าพระยาโกษา (เหล็ก) ได้รับแต่งตั้งแทน พ.ศ. ๒๒๐๓ (ค.ศ. ๑๖๖๐) ทูลตั้งทูลขอพระสงฆ์ไทยไปลังกาเพื่อสืบพุทธศาสนา ซึ่งเสียมโถมลง พ.ศ. ๒๒๐๓ สมิงเปอแจ้ง นำพวกมอญ ๕,๐๐๐ คนหนีพม่าจากเมืองเมะตะมะ มาอยู่ที่ บ้านสามโคก เมืองปทุมธานี พระเจ้ากรุงอังวะยกทัพติดตามพวกมอญมาทางเมืองสมิ กองทัพไทยส่ง กองโจรไปตีตัดที่ช่องแคบ ทำให้ทัพพม่าแตกหนีกลับไป

พ.ศ. ๒๒๐๔ ชาวอังกฤษมาค้าขายอีก หลังจากหยุดไปสมัยพระเจ้าทรงธรรม พ.ศ. ๒๑๖๓

พ.ศ. ๒๒๐๕ สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงส่งทัพไปตีเมืองอังวะเพื่อแก้แค้นพม่าที่ยกทัพตามพวก มอญที่หนีเข้ามา ทรงให้เจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) ยกทัพไปตีเมืองทวายและเมะตะมะทางด้านพระเจดีย์ สามองค์ ด้านเขาปูน ด้านสลักพระ แล้วยกอีกทัพหนึ่งผ่านจิตตะกองและแม่น้ำสะโตง ไปตีเมืองหงสาวดี เมืองย่างกุ้ง และล้อมเมืองอังวะไว้ แต่ทัพไทยขาดสนอาหารจึงเลิกทัพกลับมา

เจ้าพระยาโกษาเหล็ก แม่ทัพชั้นเอกในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ เป็นบุตรของขุนนางมอญซึ่ง ติดตามสมเด็จพระนเรศวรเข้ามา กับเจ้าแม่วัดคูสิด (เพราะบ้านอยู่ใกล้วัดคูสิด) พระนมของสมเด็จพระ นารายณ์มหาราช มีน้องชายคือโกษาปานที่เคยเป็นราชทูตไปฝรั่งเศส

ทหารเอกของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอีกคนหนึ่งคือพระยาสิทธิราชเดโช (ยทิป) ซึ่งเป็นมุสลิม เมื่อคราวยกทัพไปล้อมเมืองอังวะ พ.ศ. ๒๒๐๕ พระยาสิทธิราชเดโชชัย ถูกพม่าล้อมจับ ตัวได้ใช้เชือกมัดเอาไว้ แต่ขณะที่ถูกมัดอยู่นั้น ท่านกลับร้ายมนต์คล้ายเชือกที่มัดอยู่จนหลุดออกมา แล้วแหวกล้อมหนีออกมาได้ ในเรื่องนี้ตรงกับพงศาวดารของพม่า ฉบับมหาราชวงศ์ แปลเป็นไทยสมัยร.๕ โดยนายต่อ ว่า ในรัชกาลของพระมหาสิทธิสุธรรมราชาแห่งพม่า ซึ่งตรงกับสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ฯ “ฝ่ายทางเมืองมรแมนนั้นเล่า อำมาตย์อยู่อยุธยา ๒ นายเป็นแม่ทัพถือพลทหารมาเป็นอันมาก ฝ่ายนายทัพนายกองที่รักษาอยู่ที่เมืองมรแมนก็ขับให้พลทหารออกตี กองทัพอยุธยาทัพฝีมือมิได้ก็แตก ขณะนั้นพลทหารพม่าก็จับอำมาตย์แม่ทัพ อยู่อยุธยาไว้ได้ทั้ง ๒ คน แต่อำมาตย์คนหนึ่งหายตัวได้ก็หนีไป ”

พ.ศ. ๒๒๐๖ (ค.ศ. ๑๖๖๓) เกิดเหตุชาวจีนนำกำลังปิดล้อมสถานีการค้าฮอลันดาในอยุธยาจนกระทั่งกองเรือฮอลันดาประกาศปิดอ่าวสยามตั้งแต่วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๐๖ เป็นเวลาราว ๔ เดือน สมเด็จพระนารายณ์ฯ ต้องทรงยอมทำสนธิสัญญากับบริษัทวีไอซี ของฮอลันดา โดยเสียเปรียบหลายประการเช่นลดค่าธรรมเนียม และไม่ให้อ้างลูกเรือชาว จีน ญี่ปุ่น กวางตุ้ง โคชินไชน่า และตั้งเกียในเรือสำเภาของสยาม

พ.ศ. ๒๒๐๘ (ค.ศ. ๑๖๖๕) บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (VOC) ได้จ้างจิตรกรฮอลันดาชื่อ วิก์บูนส์ (Johannes Vinckboons) มาเขียนภาพของกรุงศรีอยุธยาและแผนที่อ่าวสยาม

ภาพเขียนกรุงศรีอยุธยา และอ่าวสยาม ฝีมือจิตรกรฮอลันดาชื่อวิก์บูนส์ (Johannes Vinckboons) พ.ศ. ๒๒๐๕

(<http://www.rijksmuseum.nl/assetimage.jsp?id=SK-A-4477>, <http://www.nationaalarchief.nl/amh/preview/c11297-04.jpg>.)

๖.๖๖.๑ บาทหลวงฝรั่งเศสมาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในสยาม พ.ศ. ๒๒๐๓ (ค.ศ. ๑๖๖๐)

สันตะปาปา ที่กรุงโรม ทรงส่งศาสนทูตชาวฝรั่งเศส มาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในประเทศสยาม ตั้งเกีย

โคชินไชน่า และจีน โดยเดินทางทางบก มาต่อเรือใช้เวลาเดินทางเกือบ ๒ ปี (เพราะเรือของโปรตุเกส และฮอลันดา ไม่ยอมให้ชาวฝรั่งเศสโดยสารเรือจากยุโรปมาด้วย เนื่องจากมีข้อพิพาททำสงครามกัน) บาทหลวง เดอลาม็อต ลอมแบร์ต (Pierre De La Motte Lambert) บาทหลวง ดิดิเยร์ (D'idier) และ บาทหลวงเดอ บัวร์จ (Jean De Bourges) เป็นมิชชันนารีฝรั่งเศส ชุดแรกที่เข้ามาถึงอยุธยา โดยเมื่อ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๐๓ ได้ลงเรือใบสามเสาออกจากฝรั่งเศสที่เมืองมาร์เซย์ ผ่านทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เกาะมอลตา ไปขึ้นบกที่เมืองอาเล็ปโป ของตุรกี ขี่อูฐข้ามทะเลทรายไปเมืองแบกแดด (บาบิโลน) ประเทศ อียิปต์ เดินทางบกต่อไปยังเมืองบาสราประเทศอารเบีย (Basra ปัจจุบันอยู่ในอิรัก) พบกองเรือค้าขายของ ฮอลันดา จากนั้นเดินทางบกถึงเมืองชีรัส (Schiras) ประเทศเปอร์เซีย ไปเมืองอิสปาฮัน เมืองหลวงของ เปอร์เซีย แล้วเดินทางบกต่อไปถึงเมืองโคโมรอน (Comoron) พบคนอังกฤษและฮอลันดาอยู่กันอย่างหรรษา เดินทางบกถึงเมืองสุรัต(Surat) ซึ่งเป็นท่าเรือใหญ่ของอินเดีย เดินทางบกถึงเมืองมาสุลีปัทม (Masulipatam) ของอาณาจักรโมกุล (ปัจจุบันอยู่ในรัฐอันตรประเทศของอินเดียใกล้เมืองมัทราส) ที่เมือง มาสุลีปัทมคณะเผยแผ่ศาสนาลงเรือใบอาหรับข้ามทะเลอันดามันใช้เวลา ๓๓ วัน แล้วลงจากเรือใหญ่ที่เมือง มะริดของสยาม นั่งเรือเล็กต่อไปในแม่น้ำ จนถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง จึงขึ้นเกวียนเทียมวัวหลายวันจนมาถึง กรุงศรีอยุธยา เมื่อ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) รวมใช้เวลาเดินทางเกือบสองปี

เมื่อพ.ศ. ๒๒๐๕ บาทหลวงลอมแบร์ต และบาทหลวง ดิดิเยร์ได้ลงเรือออกทะเล เพื่อจะไปเผยแผ่คริสต์ศาสนาที่เขมรและจีน แต่เรือถูกพายุล่มใกล้ฉันทบุรี จึงกลับอยุธยาทางบก มาพักที่หมู่บ้านชาวญวน คริสตัง ที่บ้านปลาเห็ด(บ้านยอเซฟ) นอกกำแพงเมืองด้านใต้ ข้างคลองขุนละครไชย

ในช่วงใกล้เคียงกัน เมื่อ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๐๔ (ค.ศ. ๑๖๖๑) ศาสนทูตฝรั่งเศสอีกคณะ หนึ่ง นำโดยบาทหลวงปัลลือ (François Pallu) บาทหลวงลาโน (M. Louis Laneau) บาทหลวงเฮงก์ (M.Hainques) บาทหลวงแบรงโด(M.Brindeau)และ นายฟัวซี (M. de Chameson Foissy) ก็ได้ออกเดินทางจากฝรั่งเศสมาสยาม แต่ใช้เส้นทางต่างกว่าคณะของบาทหลวงลอมแบร์ตเล็กน้อย โดยลงเรือใบ จากฝรั่งเศสที่ท่าเมืองมาร์เซย์ ผ่านเมืองอาเล็ปโปของตุรกี ผ่านเมืองแอร์เซอร์รอน เมืองอิสปาฮัน เมืองโคโมรอนในอ่าวเปอร์เซีย ใช้เรือใบออกทะเลไปจนถึงเมืองสุรัตในอินเดีย แล้วเดินขึ้นบกผ่านอาณาจักรโมกุล อาณาจักรกอลกอนดา จนถึงเมืองมาสุลีปัทม ลงเรือข้ามอ่าวเบงกอล แล้วมาถึงเมืองหลวงของ ราชอาณาจักรสยาม เมื่อ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๒๐๖ (ค.ศ.๑๖๖๔ เพราะขณะนั้นใช้วันที่ ๑๖ เมษายนเป็นวัน เปลี่ยนศักราช) พักที่หมู่บ้านญวนบ้านปลาเห็ด พ.ศ. ๒๒๐๘(ค.ศ. ๑๖๖๕) บาทหลวงลาโนสร้างโบสถ์

นักบุญยอแซฟ ที่บ้านปลาเห็ด โบสถ์นักบุญยอแซฟนี้ถูกเผาทำลายตอนเสียกรุง แล้วมีการบูรณะใหม่ในที่เดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ (ค.ศ. ๑๘๙๑)

โบสถ์นักบุญยอแซฟที่อยุธยา สร้างมากกว่า ๓๐๐ ปีแล้ว

http://haab.catholic.or.th/church/churchhaab/st_josephayutthaya.html

บาทหลวง ลอมแบร์ต ได้พบกับบาทหลวงปัลลีโอที่ตามมา แล้วตกลงจะใช้สยามเป็นศูนย์การเผยแผ่ศาสนาในภาคตะวันออก แทนเวียดนามและจีน ตามที่ตั้งใจไว้แต่เดิม ศาสนทูตทั้งสองได้ส่งสารไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ รายงานถึงความสำเร็จในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในกรุงสยาม บาทหลวงปัลลือนั้นพูดภาษาฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส และอิตาลีได้ ทั้งยังเชี่ยวชาญทางภาษาและศาสนาของสยามอย่างลึกซึ้ง โดยศึกษาจากพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญของอยุธยา ท่านได้แต่งตำราไวยากรณ์และพจนานุกรมสยามละตินขึ้น สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงเอาใจพวกฝรั่งเศสโดยทรงหวังให้ด้านพวกฮอลันดา เพราะขณะนั้นฮอลันดากับฝรั่งเศสทำสงครามกันในยุโรป

เมื่อบาทหลวงฝรั่งเศสทั้งสองคณะมาถึงกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๒๐๖ (ค.ศ. ๑๖๖๒) นั้น ได้พบว่าบาทหลวงโปรตุเกส และสเปน จากมะละกา มาเผยแผ่ศาสนาคริสต์อยู่ในอยุธยาแล้วเกือบร้อยปีคือ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๑๐ (ค.ศ. ๑๕๖๗) พวกโปรตุเกสตั้งโบสถ์ชื่อ ซานเปาโล (Sao Paulo) อยู่ในหมู่บ้านโปรตุเกส โดยมีคนนับถือคริสต์ราว ๒,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่เป็นพวกลูกครึ่งโปรตุเกสกับหญิงชาวเอเชีย รวมทั้งพวกญี่ปุ่นและญวนที่ลี้ภัยทางศาสนาจากประเทศของตนด้วย ได้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงโปรตุเกสและสเปนที่อยู่เก่าไม่ยอมรับการปกครองภายใต้บาทหลวงฝรั่งเศสที่เข้ามาใหม่ซึ่งอ้างว่าได้รับอำนาจมาจากพระสันตะปาปาที่กรุงโรม

พ.ศ. ๒๒๑๘-๒๒๔๖ (ค.ศ. ๑๖๗๕-๑๗๐๓) ฝรั่งเศสทำสงครามกับสเปน

๖.๑๖.๒ การทูตระหว่างสยามกับต่างประเทศ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระเจ้ากรุงสยาม ทรงส่งทูตไปเจริญพระราชไมตรีกับต่างประเทศหลายครั้ง คือ พ.ศ. ๒๒๑๑ (ค.ศ. ๑๖๖๘) ส่งทูตสยามไปอิหร่าน พ.ศ. ๒๒๐๗, ๒๒๐๘, ๒๒๑๑, ๒๒๑๕, ๒๒๑๖, ๒๒๒๑ ส่งทูตสยามไปจีน

พ.ศ. ๒๒๒๓ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงให้รวบรวมจดหมายเหตุพระโหราธิบดีที่เขียนไว้แต่ก่อน เหตุการณ์ที่ได้จากหอหนังสือและเหตุการณ์ที่มีในพระราชพงศาวดาร คัดรวมเข้าด้วยกันเป็นแห่งเดียว ให้ระดับศักราชเท่ากัน (เข้าใจว่าเป็นเอกสารในสมุดไทย ที่คัดลอกต่อกันมาฉบับเดียวกับพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติที่เพิ่งพบที่เพชรบุรี สมัยรัชกาลที่ ๖)

๖.๑๖.๓ ออกญาวิไชยเณทร์ เดิมชื่อ กองตองส์ ฟอลคอน (Constance Falcon) เป็นชาวกรีก สัญชาติอังกฤษ นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๘ เป็นลูกเรืออังกฤษเข้ามาค้าขายที่เมืองมะริด ต่อมาเข้ารับราชการ กรมพระคลังสินค้า แล้วได้รับเลื่อนยศจนเป็นเจ้าพระยาวิไชยเณทร์สมุหนายก (หัวหน้าข้าราชการฝ่ายพลเรือน) ของกรุงศรีอยุธยา มีภรรยาเป็นชาวญี่ปุ่นลูกครึ่งแขกเบงกอล ชื่อ มารี กีมาร์ (Marie Gimard) ที่คนไทยเรียกท้าวทองกีบม้า ฟอลคอนสนิทสนมกับพวกฝรั่งเศส ขุนหลวงสรศักดิ์ (ต่อมาเป็นพระเจ้าเสือ) เคยขกปากเจ้าพระยาวิไชยเณทร์จนฟันหักสองซี่ เพราะขัดเคืองเรื่องศาสนา แต่รอดการถูกลงโทษเพราะเจ้าแม่วัดดุสิต (มารดาเจ้าพระยาโกษาเหล็กและโกษาปาน) ซึ่งเคยเป็นแม่หมนมสมเด็จพระนารายณ์ฯ ช่วยขอพระราชทานอภัยโทษให้

ฟอลคอนหรือออกญาวิไชยเณทร์ (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Constantin_Phaulkon.jpg)

๖.๑๖.๔ ราชทูตไทยไปยุโรป พ.ศ. ๒๒๒๔ (ค.ศ. ๑๖๖๓) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงส่ง พระพิทักษ์ราชไมตรี เป็นราชทูต เดินทางโดยเรือฝรั่งเศส ชื่อโซเลย์ ดอเรียน (Le Soleil d'Orient) ไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่ฝรั่งเศส และพระสันตะปาปาที่กรุงโรม นำบรรณาการไป คือ ลูกช้าง ๒ ตัว ลูกกระพรวน ๒ ตัว และไม้สัก เรือคณะทูตอับปาง ใกล้เกาะมาดากัสการ์ ทวีปแอฟริกา คณะทูตเสียชีวิตหมด

พ.ศ. ๒๒๒๖ (ค.ศ. ๑๖๘๔) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงส่งขุนพิชัยวาทิต กับขุนพิชิตไมตรี ไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส และสืบหาคณะทูตไปฝรั่งเศสชุดแรกที่หายไป คณะทูตชุดที่สองนี้ กลับมาสยามใน พ.ศ. ๒๒๒๘ พร้อมกับราชทูตฝรั่งเศส เดอ โชมองต์

พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๕) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงส่งทูตชุดนำโดยออกขุนชำนาญ (Occun Chaman) กับคนสยามรวมสิบคน ไปเมืองลิสบอน ประเทศโปรตุเกส โดยเรือรบโปรตุเกสซึ่งอับปางที่แหลมแดส์ เอยกีส์ (Des Aiguilles) ใกล้แหลมเดอบอนน์-แอสเปรังซ์ (แหลมกู๊ดโฮป) คนจมน้ำตายไป ๘ คน ขุนชำนาญและคณะว่ายน้ำขึ้นฝั่งได้ เดินทางในแอฟริกาอยู่ ๓๑ วัน จึงพบคนป่าโอดังโดผิดำ ซึ่งนำไปหาชาวฮอลันดาที่แหลมกู๊ดโฮป แล้วอาศัยเรือฮอลันดามาปัตตาเวีย ลงเรือไปกลับมาสยาม (เรื่องนี้นับบันทึกในจดหมายเหตุเดินทางครั้งที่ ๒ ของบาทหลวงดาซาร์ด)

พ.ศ. ๒๒๒๘ มีการแต่งตั้งชาวฝรั่งเศสเป็นเจ้าเมืองกลาง (ภูเก็ต) และบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส ได้สิทธิซื้อที่ดินที่เกาะกลางแต่ผู้เดียว

๖.๑๖.๕ เดอ โชมองต์ ราชทูตฝรั่งเศสมาสยาม ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ชื่อเชอร์วาลีเยร์ เดอ โชมองต์ (Chevalier de Chaumont) ออกเดินทางจากท่าเรือเมืองเบรสต์ ด้วยเรือรบชื่อ ลัวโซ (L'Oyseau) และเรือ ลา มาลีญ ผู้ร่วมเดินทางมีทหารชื่อ ฟอว์บิง (Claude de Forbin) โบเรอการ์ด (Chevalier de Beauregard) พร้อมกับทหารฝรั่งเศสกว่า ๖๐๐ คน และมีบาทหลวงคริสต์ คณะเยซุอิต ชาวฝรั่งเศส ๖ รูปเดินทางมาด้วย คือ บาทหลวงเดอซัวลี (François - Timoléon, abbé de Choisy) บาทหลวงดาซาร์ด (Guy Tachard) บาทหลวงฟองเตอเนย์ (Jean de Fontanay) บาทหลวงเดอคอมต์ (Louis de Comte) บาทหลวง เกร็บียงงต์ (Jean- François Gerbillion) บาทหลวงบูเวต์ (Joachim Bouvet) บาทหลวงวิสเดอลู (Claude de Visdelou) และนายนิโกลัส แซร์แวงส (Nicolas Gervaise) เรือผ่านแหลมกู๊ดโฮป จอดเรือซื้ออาหารที่ป้อมฮอลันดา แล้วแล่นเรือตัดมหาสมุทร

อินเดีย เข้าช่องแคบซุนดา แวะปัตตาเวียซึ่งเป็นเมืองขึ้นของฮอลันดา แล้วถึงปากแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๘ รวมใช้เวลาเดินทางจากฝรั่งเศสกว่า ๖ เดือน

ฟอร์บั้ง บันทึกเหตุการณ์ตอนเรือเข้าปากแม่น้ำเจ้าพระยาไว้ว่า “เห็นบ้านคนสยามริมแม่น้ำเจ้าพระยาทำด้วยไม้ไผ่ขัดตะ มุงหลังคาด้วยใบจาก มีชุมและกั๊ดเจ็บมาก แต่เนื่องจากเรือรบฝรั่งเศสกินน้ำลึกติดสันดอนปากแม่น้ำ จึงเข้าไปในแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ได้ มีการส่งเรือมารับคณะราชทูตไปกรุงศรีอยุธยาใช้เวลา ๑๕ วัน โดยปลูกศาลาไม้ไผ่หุ้มด้วยผ้าเป็นที่พักตามทาง และจัดเรือพระราชพิธีอันสวยงามใช้ฝีพายกว่าร้อยคนมารับพระราชสาส์น ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ”

เซอร์วาเลียร์ เดอ โชมองต์ ราชทูตฝรั่งเศส ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ฯ ที่กรุงศรีอยุธยา เพื่อถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีการเขียนรูปคณะราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้านี้ โดยมีเจ้าพระยาวิไชยเณทร์ (พลคอน) ร่วมหมอบเฝ้าอยู่ เดอ โชมองต์ เดินทางกลับฝรั่งเศสในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๖) พร้อมกับคณะทูตไทย นำโดยเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) หรือโกษาปาน ส่วนฟอร์บั้งนั้นได้รับคำชวนจากพลคอน ให้อยู่รับราชการในกรุงสยาม จนได้เป็นออกพระศักดิ์สงคราม ทำหน้าที่ควบคุมป้อมบางกอก มีผู้รับใช้สามสิบคนและช้างสองเชือก

เดอ โชมองต์ทูตฝรั่งเศส เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ ที่อยุธยา พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕)

(<http://reference.findtarget.com/search/Phuket%20Province/>, <http://www.mfa.go.th/internet/staticpage/dip11.gif>)

๖.๑๖.๖ บันทึกของบาทหลวงฝรั่งเศสเกี่ยวกับสยาม พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕)

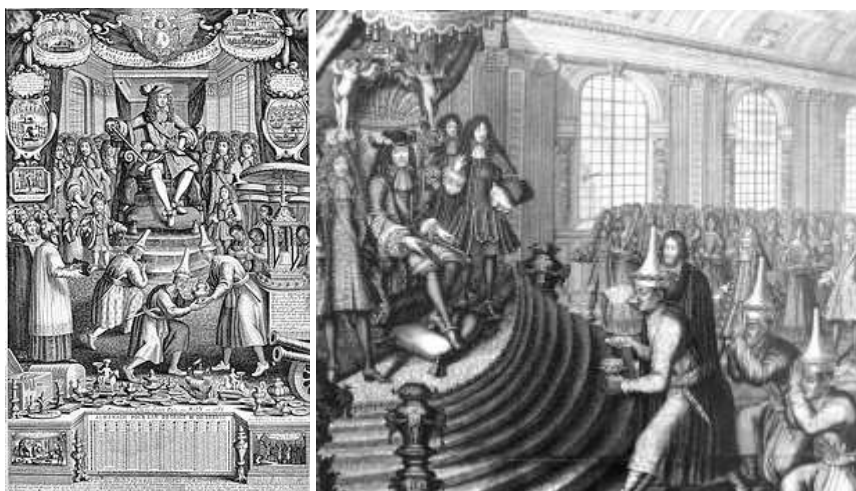
บาทหลวงเดอชัวลี (François-Timoléon de Choisy) หนึ่งในคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ที่เดินทางมาสยาม

ร่วมกับคณะทูต เดอ โชมองต์ ตามพระราชโองการของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส) ได้เขียนบันทึกการเดินทาง ชื่อ “Journal en Suite du Voyage de Siam” ซึ่งกรมศิลปากรได้แปลใช้ชื่อว่า “การเดินทางสู่ประเทศสยาม” พิมพ์อยู่ในเอกสาร “รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ชุดที่ ๒” ข้อความตอนหนึ่งว่า “ข้าราชการสยามหลายคนพูดภาษาโปรตุเกสได้ เพราะเป็นภาษากลางที่ใช้ทั่วไปในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถึงอินเดีย”

นายนิโคลัส แชร์แวนส ที่เดินทางมากับทูตเดอโชมองต์ ได้อยู่ในกรุงสยามถึง ๔ ปี เขาเขียนบันทึกซึ่งแปลเป็นภาษาไทยแล้วชื่อว่า “ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ และการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม” เขาเล่าว่า “คนในเมืองสยามเป็นคนต่างด้าวราวหนึ่งในสาม ส่วนหนึ่งมีเชื้อสายลาว มอญ เขมร มลายู อาม นอกจากนี้ยังมีพวกแขกมัวร์ อาหรับ จีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส อังกฤษอาชีพอัคคัตที่สุดในสยาม คือ ช่างตัดเสื้อ เพราะพลเมืองสามัญของสยามนั้นเขาไม่ใส่เสื้อกัน....ไม่เคยกินอะไรที่อร่อยกว่ามังคุด” แชร์แวนสเล่าเรื่องเกี่ยวกับปัตตานีว่า “ประชาชนปัตตานีเบื่อบ้านที่เจ้าเมืองบีบคั้น จึงโค่นเจ้าเมือง แล้วสถาปนาเจ้าหญิงองค์หนึ่งเป็นนางพระยา แต่มิได้มอบอำนาจสิทธิขาด พวกเขาเลือกผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นบริหารราชการ โดยพระนางไม่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง ”

๖.๖๖.๗ ทูตเปอร์เซียมาสยาม พ.ศ.๒๒๒๘ พระเจ้าฮาตุไลมานที่ ๑ (Suleiman I) แห่งเปอร์เซีย(อิหร่าน) ส่งราชทูตชื่อ มุฮัมมัด ฮุเซ็น เบก(Muhammad Hussain Beg) เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อตอบแทนพระราชไมตรีที่ทรงส่ง หัจญ์สุเลิมนำพระราชสาส์นไปถวายที่นครอิสฟาฮาน มีการเขียนบันทึกการเดินทางภาษาเปอร์เซีย เรียกว่า สะฟีนะ-อิ-สุลัยมาน แปลเป็นภาษาอังกฤษชื่อ From Isfahan to Ayutthaya และแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ “ตำราอักษรีย์สุลัยมาน” โดยดิเรก กุลศิริสวัสดิ์ ความตอนหนึ่งว่า “ในศตวรรษที่ ๑๗ มีชาวเปอร์เซียหลายพันคน มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่กรุงสยาม บางคนได้เป็นเสนาบดีคลัง ราชทูตออกจากท่าเรือบันดาร์อาบาส เมื่อ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) ผ่านเมืองท่าตามัสคัตในโอมาน มัทราสในอินเดีย มะริด ตะนาวศรี เมืองญะลัง เพชรบุรี อยุธยา ลพบุรี” เอกสารดังกล่าวเรียกอยุธยาว่า “ชาห์รินาว (Shahr-i-Nau) แปลว่า เมืองเรือ หรือนาวานคร” เพราะมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย ประชาชนนิยมการเดินทาง ค้าขาย และพักอาศัยอยู่ในเรือกันมาก พวกเปอร์เซียเรียกชาวตะวันตกผิวขาวว่า “แฟรงค์” ซึ่งอาจเป็นที่มาของคำที่คนไทยเรียกว่า “ฝรั่ง” คณะทูตเปอร์เซียเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระนารายณ์ฯที่ลพบุรี คณะทูตกลับถึงเปอร์เซียเมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๘

๖.๖.๖ โงษาป่านไปฝรั่งเศส ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๕ คณะราชทูตสยามชุดที่ ๓ จำนวน ๔๐ คน นำโดยพระวิสุทธิสุนทร (โกษาปาน) ออกเดินทางไปฝรั่งเศส กับราชทูต เดอ โชมองต์ที่เดินทางกลับ และส่งนักเรียนไทย ๑๒ คน เข้าโรงเรียนหลุยส์เลอกรังอันมีชื่อเสียง เพื่อเรียนวิชาทำน้ำพุ วิชาก่อสร้างและวิชาช่างเงินช่างทอง โดยมีรายชื่อ คือ พี (Pierre Emmanuel) เพ็ชร (Jean Baptiste Olite) อ่วม (Paul Artus) ชื่น (Louis) ไก่ ซึ่งเป็นช่างทอง (Francois Xavier) มี (Henri Oliver) ด่วนซึ่งเป็นช่างก่อสร้าง (Philippe) ลัก (Francosi) เทียน (Thomas) และวูม (Nicolas) คณะทูตสยามถึงเมืองเบรสต์ เมื่อ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๒๕ ต่อมามีการตั้งชื่อถนนสำคัญของเมืองเบรสต์ว่า ถนนสยาม (Rue de Siam) เพื่อเป็นที่ระลึกที่ทูตสยามมาฝรั่งเศสครั้งนั้น คณะทูตเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่พระราชวังแวร์ซายส์ เมื่อ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๕ โดยถวายของขวัญ ซึ่งมีปืนใหญ่คู่ด้วยเงิน ๒ กระบอก ต่อมาอีกกว่าร้อยปี ผู้ร่วมปฏิวัติฝรั่งเศสได้นำปืนใหญ่สยามไปใช้ในการทำลายคุกบาสตีย์ ใน พ.ศ. ๒๓๓๒ คณะทูตสยามเดินทางกลับถึงกรุงศรีอยุธยา พร้อมกับราชทูตฝรั่งเศสอีกคนหนึ่งชื่อลาตูแบร์

ราชทูตสยามเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๕ เห็นเครื่องบรรณาการมีปืนใหญ่ ๒ กระบอก

(th.wikipedia.org/wiki/ราชทูตสยามไปฝรั่งเศส / (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ปืนใหญ่สองกระบอกที่ใช้ยิงทำลายคุกบาตีย์ ซึ่งทางฝรั่งเศสว่าได้มาจากพระเจ้าแผ่นดินสยาม

<https://mgroonline.com/onlinection/detail/9650000050347>

พระวิสุทธิสุนทรหรือ โกษาปาน ที่เป็นราชทูตไปฝรั่งเศสนี้ เป็นบุตรของขุนนางมอญ ที่ติดตามสมเด็จพระนเรศวรมาจากเมืองแครงตอนประกาศอิสรภาพ มีพี่ชายคือ เจ้าพระยาโกษาเหล็ก แม่ทัพของสมเด็จพระนารายณ์ โกษาปานเป็นบิดาของเจ้าพระยาวรวงศาธิราช(ขุนทอง) และเป็นปู่ของพระยาราชนิกุล (ทองคำ) ที่เป็นบิดาของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก คือ พระอภัยมณีสุนทรศาสตร์ (ทองดี) ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก(ทองด้วง) ดังนั้นเจ้าพระยาโกษาปานจึงเป็นต้นตระกูลของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

แสตมป์ฝรั่งเศสและไทยออกเป็นที่ระลึกความสัมพันธ์ไมตรี ๓๐๐ ปีระหว่างกันเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕

(<http://www.siamstamp.com/imgupload/users/par-avion/FRSIAMcachet.jpg>)

มีการจดบันทึกรายวันการเดินทางของราชทูตโกษาปานไปฝรั่งเศส ไว้เป็นภาษาสยามโดยละเอียด

(<http://www.kanchanapisek.or.th/cgi-bin/show2.cgi/kp6/BOOK18/pictures/118-160>)

ถนนสยาม (Rue de Siam) ที่เมืองเบรสต์ ประเทศฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ และพ.ศ. ๒๕๕๑

(<http://www.brestruedesiam.com/Siam1900.jpg>, <http://www.panoramio.com/photo/7330179>)

๖.๑๖.๘ กบฏมังกะตัน ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๒๕ (ค.ศ. ๑๖๘๖) แคมมังกะตันก่อกบฏในอยุธยา แหกพวกนี้เป็นชาวอินโดนีเซีย นับถืออิสลามสายสุหนี่ มาจากมาคัสซาร์(Makassar) ซึ่งเป็นท่าเรือทางใต้ของเกาะสุลาเวสี (Sulawesi) มีรูปปร่างใหญ่โต กล้าหาญ ชอบเสพกัญชาฝิ่น ดุร้ายไม่กลัวตาย มีหอกซัดและไม้ซางเป่าลูกดอกที่ทำด้วยก้างปลา ผู้ที่ถูกยิงด้วยลูกดอกอาบยาพิษจะตายใน ๓ ชั่วโมง มีกริช

เป็นอาวุธประจำกาย ซึ่งถือกันว่าถ้าชักกริชออกจากฝักแล้วไม่แทงใครถือเป็นคนขลาด เชื่อว่าคนที่ถูกเขามาให้ตายจะไปเป็นทาสรับใช้เขาในโลกหน้า และการไม่ยอมแพ้เป็นเกียรติยศที่ล้ำเลิศ

พ.ศ. ๒๐๕๔ พวกโปรตุเกสเริ่มเข้าไปค้าเครื่องเทศในดินแดนของมัลกะสัน แต่อีกร้อยกว่าปีต่อมา พ.ศ. ๒๒๑๐ (ค.ศ. ๑๖๖๗) ฮอลันดาได้ส่งทหารไปยึดเมืองโกวาของพวกมัลกะสัน แล้วขับไล่พวกโปรตุเกส อังกฤษและเดนมาร์กออกไป พวกมัลกะสันได้สู้รบกับฮอลันดาอย่างดุเดือด แต่สู้ไม่ได้ พวกมัลกะสันส่วนหนึ่งจึงลงเรือหนีมาที่กรุงศรีอยุธยา ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้หมู่บ้านโปรตุเกสฝั่งตะวันตกของคลองตะเคียน บางคนรับราชการเป็นทหารรักษาพระองค์

ที่อยู่ของพวกมัลกะสันที่เกาะสุลาเวสีในอินโดนีเซีย (<http://okusi.net/garydean/works/maluku.html>)

พ.ศ. ๒๒๒๕ (ค.ศ. ๑๖๘๒) เจ้าชายมัลกะสันชื่อ ดาย(Dai) กับพวกราว ๓๐๐ คนหนีฮอลันดามาอยู่อยุธยา ได้ติดกบฏโดยคบกับพวกคนไทย เขมร มลายูและแขกจามเตรียมสังหารสมเด็จพระนารายณ์ฯ ที่ละโว้ลพบุรี ฆ่าฟอลคอนแล้วจะยกพระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ขึ้นเป็นกษัตริย์แทน รวมทั้งจะสังหารชาวญี่ปุ่นและโปรตุเกสที่นับถือคริสต์ให้หมดสิ้น เพื่อลดอำนาจของพวกคริสต์ แต่พวกมัลกะสันทำการไม่สำเร็จเพราะมีแขกจามคนหนึ่งซึ่งเป็นพวกผู้ก่อการ ส่งหนังสือไปถึงพี่ชายชาวจามที่กรุงละโว้ให้หนีมาสมทบ แต่พี่ชายไม่เล่นด้วย กลับนำหนังสือดังกล่าวไปให้เจ้าพระยาวิไชยเณร ก่อนที่พวกมัลกะสันจะลงมือเพียง ๒ ชั่วโมง ฝ่ายสยามจึงป้องกันได้ พวกมัลกะสัน ๕๓ คนลงเรือสำเภาหนีจากอยุธยาไปบางกอก แต่วิไชยเณรส่งม้าเร็วไปสั่งฟอร์บั้ง(ออกพระศักดิ์สงคราม) ซึ่งเป็นทหารฝรั่งเศสรักษาป้อมบางกอก ที่คุมทหารสยามและทหารลูกครึ่งโปรตุเกส ๒,๐๐๐ คน ให้เอาโซ่จี้กันกลางแม่น้ำเจ้าพระยาป้องกันสำเภาแขกหนีไปได้ พวกมัลกะสัน ๘ คน ขึ้นไปที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์ ที่บางกอก เพื่อขอทางผ่านแต่ไม่สำเร็จ ขณะที่ทหารของฟอร์บั้งจะใช้กำลังจับกุมพวกมัลกะสันภายในป้อมนั้น พวกแขกมัลกะสันเห็นจวนตัวจึงโยนหมวกลงกับ

พื้น แก้วรัดพุงออกพ้นแขนซ้ายทำเป็นโล่ ใช้มือขวาชักกริชออกจากฝัก แทงฆ่า แหะท้องทหารฝรั่งเศส โปรตุเกส และขุนนางไทยตายไป ๒๐ คน

นายทหารหนุ่มชาวฝรั่งเศสซึ่งเป็นผู้ช่วยของฟอร์บั้ง ชื่อพันตรีโบเรอการ์ด ถูกพวกแขกมวกะสันแทงด้วยกริชที่ท้องจนไส้และกระเพาะไหลทะลักออกมาข้างนอก ฟอร์บั้งได้ทำการรักษาโบเรอการ์ด โดยจับไส้และกระเพาะซึ่งมีเลือดแห้งกรังยัดกลับเข้าไปในท้อง เย็บแผลด้วยเข็มเย็บผ้าและเส้นไหม ทาแผลด้วยไข่ขาวแล้วล้างแผลด้วยเหล้า ตามที่เคยเห็นมาในสนามรบ ทั้งๆที่ตนเองมิใช่หมอและไม่เคยทำการผ่าตัดมาก่อนเลย (นับเป็นการผ่าตัดแบบตะวันตกครั้งแรกในสยาม) ทำให้โบเรอการ์ดรอดชีวิตมาได้ โดยไม่มีไข้หรืออาการแทรกซ้อนเลย

หลังจากนั้นพวกมวกะสันหนีเข้าป่า โดยกว่าจะกำจัด โดยตัวหัวหน้าหนีไปได้ ต้องใช้เวลาถึง ๑ เดือน เสียชีวิตทหารไทยและฝรั่งไป ๓๖๖ คน ส่วนพวกมวกะสันตายไปเพียง ๑๗ คนเท่านั้น แยกมวกะสันบางคนหนีกลับมาหาพวกที่ยังอยู่ในอยุธยา ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๕ (ค.ศ. ๑๖๘๖) วิไชยณรงค์ยกกำลังราวสองหมื่นคนไปล้อมหมู่บ้านมวกะสันที่อยุธยา ผู้บังคับการเรือรบสยาม ซึ่งเป็นคนอังกฤษชื่อกัปตันโคทส์ (Coats) เอาลูกแตก(ระเบิดมือ)ขว้าง และยิงระเบิดเพลิงเข้าไปในหมู่บ้าน พวกมวกะสันกรูออกมาตีหัวกัปตันโคทส์ตายทันที ส่วนกัปตันอูดาล (Henry Udall) ลูกน้องกัปตันโคทส์ ก็ถูกแทง ๕ แผล เสียชีวิตในสมรภูมิ พลตนเองก็เกือบเอาชีวิตไม่รอด พวกฝรั่งกับทหารไทย ยิงปืนใหญ่ และธนูเพลิงเข้าไปเผาหมู่บ้าน ลูกกันตั้งแต่สี่ครั้งถึงบ่ายสี่โมง ทหารไทยตายประมาณพันคน คนยุโรปตาย ๑๗ คน แยกมวกะสันที่บาดเจ็บถูกมัดกับกางเขน แล้วปล่อยเสียเข้ามาถนัดตั้งแต่มือถึงไส้ เหตุการณ์ครั้งนี้ ทำให้พวกมวกะสันในกรุงศรีอยุธยาถึงจุดจบ เจ้าชายดาของพวกมวกะสันถูกปืนยิงเสียชีวิต โอรสของเจ้าชาย ๒ คนถูกจับตัวได้ ทหารสยามที่หนีราชการวันกบฏ ถูกตอกเศษไม้เข้าเล็บ ทูบนิ้วมือจนแตกน่วม ใช้ไฟจี้แขน บีบขมับด้วยกระดานสองแผ่นประกบ บางคนถูกนำไปให้เลือกัดกิน

หลังจากเกิดเหตุมวกะสัน ฟอร์บั้ง(ออกพระศักดิ์สงคราม) ผู้รักษาป้อมบางกอกได้ลาออกจากราชการสยาม ก่อนที่สมเด็จพระนารายณ์จะสวรรคต เนื่องจากฟอร์บั้งไม่ลงรอยกับวิไชยณรงค์ หาววิไชยณรงค์จะทำร้ายสังหารตนเพราะอิจฉาริษยา โบเรอการ์ดผู้ช่วยของฟอร์บั้งได้เป็นผู้รักษาป้อมบางกอกแทน ฟอร์บั้งเขียนประวัติของเขาขณะอยู่ในสยามไว้ในหนังสือชื่อ “Memoires du Forbin” พิมพ์ครั้งแรกที่กรุงอัมสเตอร์ดัมเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๒ (ค.ศ. ๑๗๒๙) คือราว ๔๐ ปีหลังจากที่ฟอร์บั้งลาออกจากราชการสยาม เอกสารดังกล่าวแปลเป็นไทยโดย ม.จ.ดำรงดำรง เทวกุล และบันทึกอยู่ในประชุมพงศาวดารเล่ม ๕๐ ภาค

๘๐ “จดหมายเหตุฟอร์บิง” ฟอร์บิงเล่าว่า “อาณาจักรสยาม เหมาะสำหรับตั้งคลังสินค้าเพื่อค้าขายระหว่างอินเดีย กับ จีน ญี่ปุ่น ญวน และเขมร.....สยามไม่มีสินค้าที่จะส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ และไม่ต้องการสินค้าต่างประเทศที่จะนำมาบริโภค สินค้าออกของสยามคือข้าว หมาก ดีบุก ช้างและหนังสัตว์ป่า เงินตราสยามเป็นรูปกลมๆคล้ายกระสุนปืนสั้น ”

ฟอร์บิง (Chevalier Claude de Forbin) หรือ ออกพระศักดิ์สงคราม ผู้รักษาป้อมบางกอก

(<http://www.md.chula.ac.th/rcat/htdocs/previous/A2007197.pdf>)

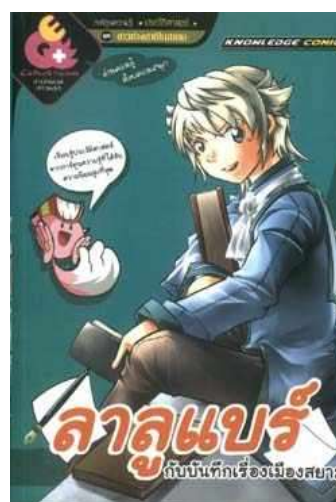
๖.๑๖.๕ ลาตูแบร์นำทหารฝรั่งเศสกว่าหกร้อยคนมาสยาม ปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสส่งราชทูตชื่อซิมง เดอ ลาตูแบร์ (Simon de la Loubère) เดินทางจากเมืองเบรสต์เมื่อ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) พร้อมกับราชทูตสยาม คือ ออกพระวิสุทสุนทร(โกษาปาน)ที่ไปฝรั่งเศสพร้อมกับทูตเดอโซมงต์ คณะของลาตูแบร์ประกอบด้วย อุปทูตโคลด เซเบเรต์ (Claude Céberet du Boullay) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส และบาทหลวงเยซูอิต ๑๒ รูป เช่น บาทหลวงตาชาร์ด (Père Guy Tachard) บาทหลวงเดอ เบต (de Betz) บาทหลวงเลอบลังค์ (le Blanc) โดยมีทหารฝรั่งเศส ๖๓๖ คนภายใต้การนำของนายพลเดสฟาร์ซ (Général Desfarges)ที่นำบุตรชายมาด้วย ๒ คน การที่ฝรั่งเศสส่งทหารมาสยามครั้งนี้ เพื่อปฏิบัติการลับสุดยอด ในการยึดเมืองบางกอกและมะริด โดยอ้างว่าจะมาอารักขาสยามจากการรุกรานของอังกฤษและฮอลันดา

กองเรือฝรั่งเศสประกอบด้วยเรือเลอ กัยยาร์ด (le Gaillard) เรือลัวซ์ (L'oiseau) เรือลานอร์ม็องด์ (la Normandie) เรือเลอ โดรมาแดร์ (le Dromadaire) และเรือลาลัวร์ (la Loire) มีกระสุนปืนใหญ่ ๒,๐๐๐

นัด และกระสุนปืนครก ๕,๐๐๐ นัด มีผู้โดยสารและลูกเรือ ๑,๖๑๐ คนแล่นผ่านแหลมกู๊ดโฮป ช่องแคบซุนดา เมืองบันตัม ปัตตาเวีย ใช้เวลา ๗ เดือนจึงมาถึงสยาม เมื่อ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ การเดินทางครั้งนั้นเกิดปัญหาอาหารในเรือคุณภาพไม่ดี ทำให้ผู้โดยสารป่วยด้วยโรคท้องร่วงและลักปิดลักเปิด (Scurvy) ซึ่งเกิดจากการขาดวิตามินซี ทำให้เลือดเหลวซืดจาง เลือดออกตามไรฟัน เหงือกเน่าและอาจถึงตายได้ (ลูกเรือจีนสมัยโบราณของจิ้งเหอ ปลูกถั่วงอกในเรือกินเป็นอาหารจึงไม่เป็นโรคลักปิดลักเปิด) ทหารฝรั่งเศสบางคนมีอาการโรคจากโสเภณี และตกน้ำตายที่เมืองสยามเพราะกินน้ำตาลมาจากน้ำตาลมะพร้าว รวมทั้งทหารฝรั่งเศสมาสยามครั้งนี้ ๖๓๖ คน ตายระหว่างเดินทาง ๑๔๔ คน ขณะอยู่เมืองไทยตายไปอีกราวร้อยละ ๑๕ เมืองมะริด ๑๕๐ คน ลงเรือตระเวนตามชายทะเล ๕๐ คน และรักษาป้อมบางกอกราว ๒๐๐ คน ลาลูแบร์ไม่ได้รับการต้อนรับดีนัก เพราะขุนนางชาวสยามสงสัยที่นำทหารและอาวุธมาด้วยมากมายถึง ๕ ลำเรือ พระเพทราชาได้คัดค้านอย่างเปิดเผย เพราะเกรงฝรั่งเศสจะมายึดกรุงสยาม ทหารฝรั่งเศสถูกสั่งห้ามลงจากเรือ จนกว่าจะสาบานว่าจะรักภักดีต่อสมเด็จพระนารายณ์ฯ และเชื้อค้ำของฟอลคอน

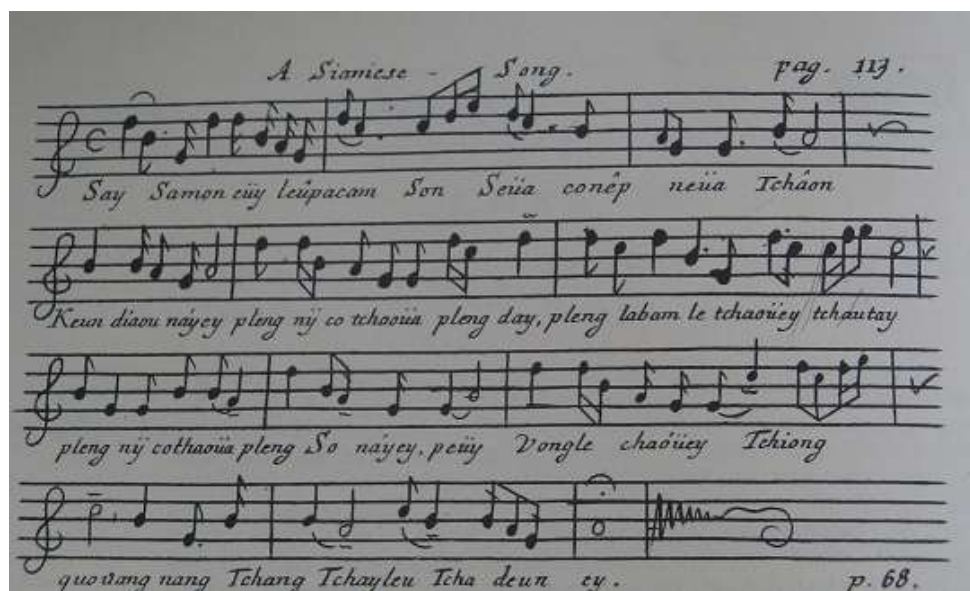
คณะทูตลาลูแบร์อยู่ในสยาม ๓ เดือน ๖ วัน จึงเดินทางกลับ มีบันทึกของฟอลแบ็งว่า “ฟอลคอนได้ฝากเงินจำนวนมากกับบาทหลวงตาชาร์ด ซึ่งเดินทางกลับฝรั่งเศสพร้อมกับลาลูแบร์ ไปเก็บที่กรุงปารีส เพราะหากเกิดเหตุฉุกเฉินในสยาม ฟอลคอนจะได้ไปตั้งตัวที่ฝรั่งเศส”

ลาลูแบร์เขียนหนังสือเกี่ยวกับสยามชื่อ “Le Royaume de Siam” แปลเป็นภาษาอังกฤษชื่อ “A New Historical Relation of the Kingdom of Siam” และแปลเป็นไทยไว้ชื่อว่า “จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม” หนังสือนี้มีแผนที่ต่างๆ เขียนโดยช่างแผนที่ชื่อ เดอ ลา มาร์ (de la Mar) ซึ่งเดินทางมาด้วย ลาลูแบร์เล่าว่า “ในสยามมีคนต่างชาตินับว่า ๑๖,๐๐๐ คน คนไทยจำนวนหนึ่งนับถือศาสนาอะหะหมัดผู้ชายชอบสักขามือเหมือนแผลเป็นที่ถูกปืน หญิงชาวสยามไม่ทอดเนื้อตัวให้คนต่างชาติโดยง่าย แต่หญิงชาวพะโค (มอญ) ในสยามมีความภูมิใจที่ได้สามีเป็นคนผิวขาว”

จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ (<http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=kampong&month=10-2005&group=1>

http://www.dokya.com/prd_view.asp?pid=3347&sec=1)

โน้ตเพลงสยามในหนังสือของลา ลูแบร์ (<http://www.memoires-de-siam.com/musique.html>)

Map of the Kingdom of Siam. from Simon de La

แผนที่สยามในหนังสือของลาลูแบร์

(<http://std.cpc.ku.ac.th/delta/deltacp/features/feature2.htm>)

บ้านและ คนสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ บันทึกโดยลาลูแบร์ ทูตฝรั่งเศส

(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1d/La_Loubere_Kingdom_of_Siam.jpg)

พวกนักบวชและชาวฝรั่งเศสหลายคน ที่เข้ามากรุงสยามระยะนั้น ได้เขียนบันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่ได้พบอย่างละเอียด ทำให้ประวัติศาสตร์ของสยามในช่วงนี้ชัดเจนกว่ายุคอื่น

บาทหลวงตาชาร์ด (http://en.wikipedia.org/wiki/Guy_Tachard)

พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) บาทหลวงตาชาร์ด ได้เดินทางมาสยามครั้งแรก กับราชทูต เดอ โซมองต์ และ พ.ศ. ๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) เข้ามาครั้งที่สองกับราชทูตลาตูแบร์ โดยมีบาทหลวงเยซุอิตมาด้วยอีก ๑๒ รูป บาทหลวงบางคนได้ไปศึกษาภาษาไทยและศาสนาพุทธ กับพระสงฆ์พุทธ บาทหลวงตาชาร์ด บันทึกว่า สินค้าไทยที่ส่งออก สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือ ดีบุก ตะกั่ว ข้าว พริกไทย ดินประสี งาม้าง หนังกวาง หนังโค ไม้ฝาง น้ำตาลดิบ ขี้ผึ้ง ริงนก รง หมากร น้ำมันมะพร้าว ฝ้าย ไม้หอม กายาน ษะมดเชียง ทองแดง เครื่องทองเหลือง ช้างจากมะริด (ส่งไปอินเดีย) ตาชาร์ดเล่าเรื่องการเดินทางไปดูเหมืองแร่เหล็กที่เขาสลอม (Caou Lem) โดยออกเดินทางจากลพบุรีทางเรือ ไปถึงเมืองอินทร์บุรี จ.ชัยนาท เดินทางบกไปทางเหนือเจ็ดพันวาผ่านเขาแคอาย (Keiai) แล้วไปทางตะวันออกเจ็ดพันวา อีกหกพันวา ถึงบ้านลอนปีน (Lonpeen) พักค้างคืนที่นั่นแล้วเดินทางต่อไปตะวันออกอีกหกหรือเจ็ดพันวา ถึงบ้านสุน (Soun) ซึ่งมีบ่อแร่เหล็กและโรงถลุงเหล็กที่ชาวบ้านแต่ละคนต้องหลอมเหล็กหนึ่งหาบหนักราว ๑๐๐ กิโลกรัม เพื่อส่งไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน โรงถลุงเหล็กมีเตาสองสามเตา ชาวบ้านเอาแร่เหล็กที่ขุดได้ผสมกับถ่าน สุมไฟ สุมลมด้วยมือ เผาไฟจนเหล็กหลอมละลายเป็นก้อนกลมคล้ายลูกปัดใหญ่อยู่กันเบ้า แห้งแม่เหล็กกำลังสูงนำอัสจรรยบ่อหนึ่งอยู่ใกล้เขาเพชรเดก (Caou Petque-dec) ไม่ไกลจากบ้านสุนมากนัก (จากการสำรวจพื้นที่ต่อมาภายหลังเข้าใจว่าหมู่บ้านถลุงเหล็กที่บ้านสุนของตาชาร์ดนั้น ในปัจจุบันอาจเป็นบริเวณเขาวงพระจันทร์หรือบ้านดิลัง อ.พัฒนานิคม ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเจ็ดพันวาห่างจากตัวเมืองลพบุรี ๓๐ กิโลเมตร ใกล้แหล่งแร่เหล็กเขาทับควาย อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี ซึ่งเคยเป็นแหล่งถลุงเหล็กโบราณ จากการพิสูจน์อายุถ่านโดยวิธีคาร์บอน ๑๔ พบว่าอุตสาหกรรมเหล็กที่ลพบุรีมีอายุราว ๑,๔๐๐ ปี คือพุทธศตวรรษที่ ๑๑ หรือคริสต์ศตวรรษที่ ๖)

นายเซเบรต์ อุปทูตฝรั่งเศส ที่มาพร้อมกับลาตูแบร์ ได้เดินทางกลับก่อนคณะทูต เมื่อ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ โดยแยกกับทูตลาตูแบร์ ซึ่งรอเข้าเฝ้าฯ อยู่ที่ลพบุรี เซเบรต์ใช้ทางลัดตรงไปทางมะริด ด้วยการไ้เรือเล็กออกจากบางกอกตอนเช้า ๑๗ ธันวาคม เข้าคลองบางขุนเทียน คลองด่าน ผ่านคลองมหาไชยไปถึงแม่น้ำท่าจีนที่สมุทรสาครตอนบ่ายห้าโมง เซเบรต์เห็นลำเภोजินขนาด ๑๐๐ ตัน และเรือแจกมลายูจอดในแม่น้ำท่าจีนหลายลำ เข้า ๑๕ ธันวาคม เซเบรต์ใช้เรือเล็กเข้าคลองสุนัขหอน บางครั้งต้องผ่านคลองแคบตันเงิน ต้องใช้ควายลากเรือจนถึงแม่น้ำแม่กลองในตอนเย็นวันรุ่งขึ้น แล้วใช้เรือแจกเลียบชายทะเลไป เมื่ออยู่กลางทะเลเห็นเสากระโดงเรือฝรั่งเศสซึ่งจอดอยู่ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาห่างออกไป ๖-๗ ไมล์ แล้วถึงเมืองพริบพรี(เพชรบุรี) ลงเรือเล็กตามลำน้ำเพชรบุรี ขึ้นบกนั่งเก้าอี้หาม เกวียนเทียมวัว และขี่ช้าง ข้ามคอคอด ผ่านชะอำ ปราณบุรี ฤๅบุรี ข้ามภูเขาสูงชันลูกหนึ่งซึ่งเมื่อถึงยอดเขาจะเห็นทะเลทั้งสองด้าน เขาเดินทางต่อไปผ่านบ้านเซรา (Sera) บ้านแม่น้ำ (Menam) กลิง (Gelingve) แล้วลงเรือล่องตามลำน้ำซึ่งต้นเขียว เต็มไปด้วยฝูงยุงที่พวกฝรั่งกลัวเกรง เรือผ่านแก่งหิน ๓๒ แก่ง ผ่านปากแร (Pacarays) ละอู (Lauou) เพชร (Phes) ระยะ ๒ ไมล์ ควีรินันท์ (Qvirinaon) ลูมา (Louma) รีโอเดซอน (Riodayson) ระยะ ๓ ไมล์ ผ่านตะนาวศรี รวมใช้เวลาเดินทางเกือบยี่สิบวันจึงถึงปากแม่น้ำเมืองมะริด เมื่อ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) ต่อจากนั้นเซเบรต์ ได้ขึ้นเรือใบฝรั่งเศสที่รออยู่ ไปปอนดิเชอรี แล้วกลับไปฝรั่งเศส

พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) บาทหลวงฝรั่งเศสชื่อเดอ เบซ ที่มาพร้อมกับลาตูแบร์และอยู่ในเมืองไทย ต่อถึง ๑๔ เดือน ได้เขียนบันทึกไว้ว่า “สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงพำนักอยู่ที่ลพบุรี ทรงมีพระราชธิดาองค์เดียวคือ เจ้าหญิงสุดาวดี หรือกรมหลวงโยธาเทพ ”

กรมหลวงโยธาเทพ ราชธิดาสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kromluang_Yothathep.JPG)

๖.๑๖.๑๐ กรุงสยามประกาศสงครามกับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ๒๕ เมษายน

พ.ศ. ๒๒๓๐ เกิดการต่อสู้ระหว่างสยามกับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่เมืองมะริด อังกฤษส่งเรือรบ ๒ ลำชื่อคูร์ตานาและเจมส์ มาปิดล้อมเมืองท่ามะริดของสยาม และจะควบคุมเรือในเมืองท่าทุกลำจนกว่าสยามจะใช้ค่าเสียหาย ๖๕,๐๐๐ ปอนด์ ที่บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษถูกกดโกง เพราะขุนนางสยามที่เดินทางไปอิหร่าน ยืมเงินบริษัทอังกฤษไปใช้ระหว่างเดินทางแล้วไม่ยอมส่งเงินคืน ขณะนั้นสยามตั้งชาวอังกฤษชื่อริชาร์ด เบอร์นาบี เป็นเจ้าเมืองมะริด มีนายชามูเอล ไวท์ เป็นเจ้าท่าเมืองมะริด ทั้งสองคนเป็นเพื่อนกับฟอลคอน โดยปลดเจ้าเมืองมุสลิมอิหร่านคนก่อนออกตามคำแนะนำของฟอลคอน บริษัทอังกฤษส่งเรือรบชื่อเพิร์ล ยิ่งปืนใหญ่พังกำแพงยึดเมืองมะริดได้ แต่พระยาตะนาวศรีไม่ยอมแพ้ เมื่อ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ ขณะมีพายุหนัก คนมอญพื้นเมืองของพระยาตะนาวศรี บุกโจมตีพวกอังกฤษโดยไม่รู้ตัว ปล่อยแพไม้ไผ่ติดไฟไปเผาเรือ ยึดเรือรบอังกฤษชื่อเจมส์ได้ และฆ่าคนอังกฤษไป ๕๐ คน เบอร์นาบี เจ้าเมืองมะริดเสียชีวิตในการรบ มีข่าวว่าคนอังกฤษที่กรุงสยามถูกจับเกือบร้อยคนและบางคนก็ถูกฆ่าด้วย

๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงประกาศสงครามกับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ฟอลคอนจับพระยาตะนาวศรีไปประหารในข้อหาที่ก่อสงคราม สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงแต่งตั้งเจ้าเมืองมะริดคนใหม่ชื่อ เดอ โบเรอการ์ด ซึ่งเป็นทหารฝรั่งเศสที่ติดตามทูตเดอโซมองต์เข้ามา ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๒๓๑ มีรายงานอังกฤษในอินเดีย ว่าพบกับทหารฝรั่งเศสชื่อ ฟอร์บิง ขณะเดินทางกลับฝรั่งเศส ทำให้ทราบว่าพระเจ้ากรุงสยามส่งกำลังไปในป้อมบางกอกสองฝั่งแม่น้ำที่ฝรั่งเศสยึดครอง ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑ บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษประกาศสงครามต่อกรุงสยาม ใช้กำลังยึดเรือและคนที่มากับเรือสยามทุกลำ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑ มีรายงานของอังกฤษที่อินเดีย ว่ามีเรือของสยามชักธงฝรั่งเศสออกจากตะนาวศรีเตรียมไปเปอร์เซีย พวกอังกฤษตามจับแต่ไม่สำเร็จ แต่อังกฤษกลับถูกยึดเรือลำหนึ่งด้วย อังกฤษโกรธแค้นการกระทำของสยามมาก

๖.๑๖.๑๑ อวสานของฟอลคอน เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ประชวรหนักอยู่ที่ลพบุรี ฟอลคอน อัครมหาเสนาบดี เตรียมเข้ากุมอำนาจและคิดจะกำจัดพระเพทราชาเจ้ากรมช้าง ฟอลคอนพยายามเรียคนายพลเดส์ฟาร์จที่ป้อมบางกอกให้นำทหารฝรั่งเศสขึ้นมาอารักขาตนเองที่ลพบุรี แต่เดส์ฟาร์จ กับทหาร ๑๕ คน ขึ้นมาเพียงแค่อยูธา ก็ได้ข่าวลือว่าสมเด็จพระนารายณ์สวรรคตแล้ว จึงกลับไปที่บ้านกอกดังเดิม พระเพทราชาได้ปลอมหมายรับสั่งของสมเด็จพระนารายณ์ฯ เรียกให้ฟอลคอนมาเฝ้า ในพระราชวังที่ลพบุรี เมื่อฟอลคอนกับทหารคุ้มกันชาวฝรั่งเศสและ

อังกฤษ ๓ คน เข้าไปในพระราชวังก็ถูกปลดอาวุธ แล้วถูกทหารของพระเพทราชาจับตัวมัดไว้ได้ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑ ฟอลคอนถูกประหารด้วยการตัดหัวด้วยดาบแล้วหันตัวเป็นท่อนๆ ขณะมีอายุได้ ๔๐ ปี ท้าวทองกีบม้าภรรยาของฟอลคอนหนีไปยังป้อมบางกอกพร้อมกับบุตรชาย หลังจากฟอลคอนถูกจับกุม แต่ได้ถูกส่งตัวกลับไปให้ฝ่ายสยาม ทหารฝรั่งเศส และอังกฤษรวมทั้งพวกคริสต์ในอยุธยา ๑ ทั้งที่เป็น คนญวน คนจีน และคนสยาม จำนวนมาก ถูกควบคุมตัวโดยทหารสยามนำโดยโกษาปานที่เคยไปฝรั่งเศส

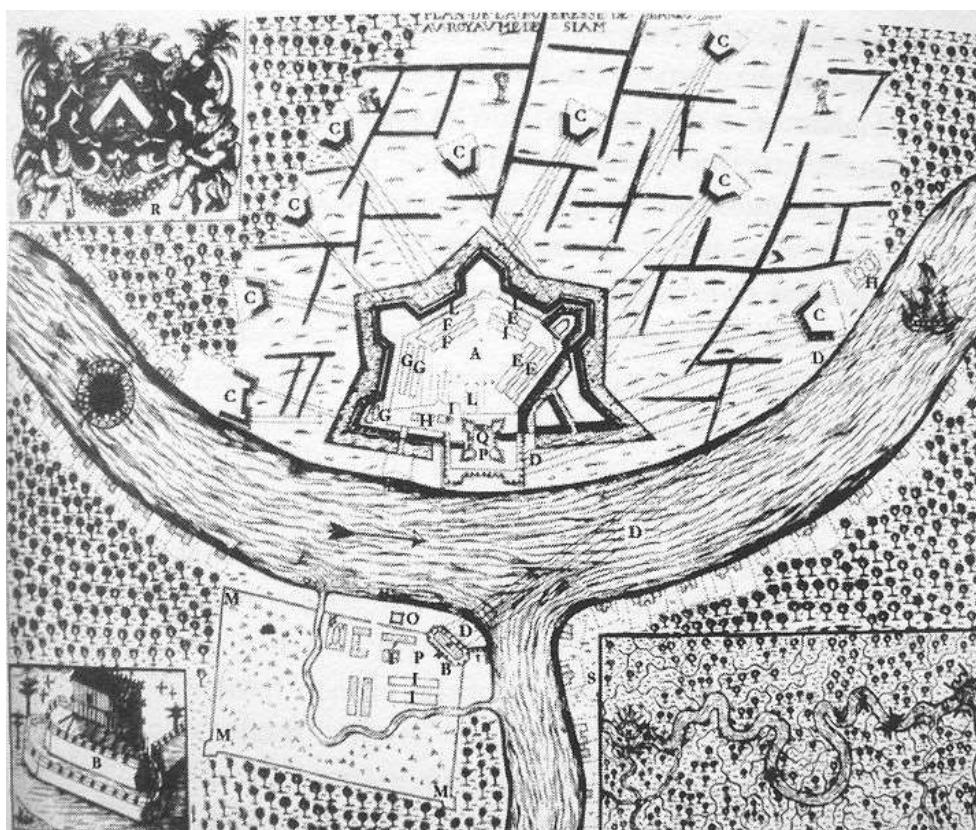
การประหารชีวิตด้วยการตัดหัว

(http://www.thai-blogs.com/index.php/2007/01/18/a_public_beheading_in_siam?blog=5)

๖.๑๖.๑๒ การรบที่ป้อมบางกอก หลังจากสังหารฟอลคอนแล้ว เมื่อ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑ พระเพทราชาให้พันตรีโบของปีไปเชิญนายพลเดสฟาร์จจากป้อมบางกอกขึ้นมาพบอีกครั้ง แล้วให้กลับไป โดยจับลูกชาย ๒ คนของเดสฟาร์จ ไว้เป็นตัวประกันที่เมืองละโว้ ทหารสยามภายใต้การควบคุมของโกษาปาน ยกมาล้อมป้อมฝรั่งเศสที่บางกอก ทหารฝรั่งเศสราว ๒๕๐ คนทั้งป้อมบางกอกด้านตะวันตกมารวมกำลังที่ป้อมฝั่งตะวันออก ทำลายกำแพงและปืนใหญ่ที่ป้อมตะวันตกทั้งหมด ด้วยการตอกตะปูเหล็กปิดรูชนวน เจาะรู ทิ้งลงน้ำหรือจุดระเบิดที่อัดไว้ในกระบอกปืน ฝ่ายสยามเข้าไปยึดป้อมฝั่งตะวันตก ลอนหมดจากปืนใหญ่ที่ฝรั่งเศสตอกปิดรูชนวนไว้ นำกลับมาใช้ และนำปืนใหญ่มาจากอยุธยาอีกราวร้อย กระบอก เอาปืนใหญ่ขึ้นบนเชิงเนินไม้สูง ยิงปืนใหญ่เป็นพันนัดต่อเนื่อง เข้าไปในป้อมบางกอกฝั่งตะวันออก อย่างไม่หยุดพักตลอด ๓ วัน ๔ คืน ใช้ว่าจุดไฟลอยไปเผาหลังดินปืนในป้อม ทำให้เกิดไฟไหม้เป็นจุดๆให้ฝรั่งตกใจ ใช้คนดำน้ำลอบโผล่โจมตีเรือกรรเชียงของฝรั่งเศส ใช้ทหารคาบดาบว่ายน้ำบุกเข้าโจมตีตอนกลางคืน ทางด้านที่จะไปปากแม่น้ำเจ้าพระยาก็มีเรือหรือปึกซุงไม้ขวางแม่น้ำไว้ไม่ให้เรือเข้า

ออก ขุดสนามเพลาะรอบป้อมและคอยโจมตีมิให้พวกฝรั่งเศสออกมาหาอาหารนอกป้อมได้ ทหารสยามกับฝรั่งเศสรบกัน ๕ เดือนเต็ม มีภาพเขียนของชาวฝรั่งเศสบันทึกแผนผังการรบครั้งนี้อย่างละเอียดไว้ด้วย (จากการสำรวจสถานที่ของผู้เรียบเรียงในพ.ศ. ๒๕๕๑ พบว่าสมรภูมิการรบ และสถานที่ตั้งป้อมวิไชยเณทร์ฝั่งตะวันออก อยู่บริเวณ บ้านจักรพงษ์ บ้านปรางค์ ใกล้โรงเรียนราชินี และอาจข้ามถนนไปถึงพิพิธภัณฑน์ มิวเซียมสยาม เมื่อพ.ศ. ๒๕๕๑ เคยมีการขุดสำรวจโบราณคดีที่มิวเซียมสยามแต่ไม่พบโบราณวัตถุสำคัญ ส่วนป้อมตะวันตกนั้นอยู่ที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์ในกองทัพเรือ)

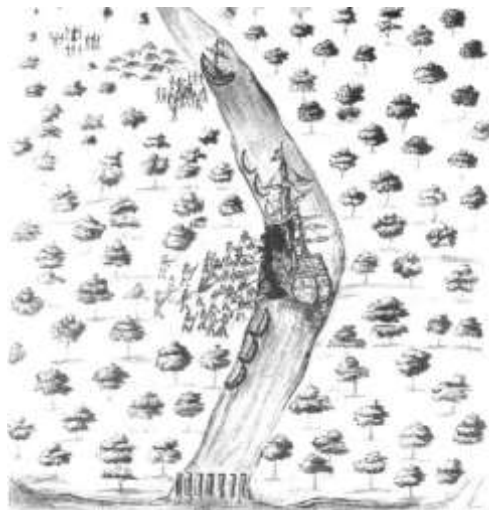
๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑ นายพลเดส์ฟาร์จ ส่งทหารนำเรือชื่อเลอโซแลร์ออกจากป้อมบางกอก เพื่อไปนำกำลังจากมะริดมาช่วย แต่ถูกขัดขวางโดยเรือยาวจำนวนมากของฝ่ายสยาม ฝรั่งเศสสู้ไม่ได้จึง จุดไฟใส่ดินปืนและระเบิดมือที่โปรยไว้บนดาดฟ้าระเบิดเรือเลอโซแลร์ ที่ ๒ ไมล์ทางใต้ของบางกอก ทหารฝรั่งเศสตายไปกับเรือพร้อมกับชาวสยามที่ปีนป่ายขึ้นมานบนเรือ

สมรภูมิการรบที่ป้อมบางกอก

(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Siege_of_Bangkok.JPG)

๒๖ มิถุนายน พ.ศ ๒๒๓๑ พวกสยามใช้ปืนใหญ่โจมตีป้อมทหารฝรั่งเศสที่มะริด หลังจากใช้คน ๑๒,๐๐๐ คน ล้อมไว้หัดคนน้ำและอาหารในป้อมปืนอยู่ ๒ เดือน ทหารฝรั่งเศสตายไป ๑๐ คน เจ้าเมืองมะริดชาวฝรั่งเศสชื่อโบเรอการด์หนีจากป้อมไปได้

ทหารสยามโจมตีเรือรบฝรั่งเศส ชื่อ คือ บรี ออง(du Bruant) ที่เมืองทวาย

วาดภาพโดยบาทหลวงเยซุอิต (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bruant_Tavoy.JPG)

๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) สมเด็จพระนารายณ์มหาราชสวรรคต ที่พระราชวังลพบุรี หลังจากครองราชย์ ๓๒ ปี ทำให้สิ้นสุดกษัตริย์ราชวงศ์ปราสาททอง

๖.๑๗ สมัยสมเด็จพระเพทราชา

๖.๑๗.๑ พระเพทราชาทรงยึดอำนาจ วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ พระเพทราชาได้ยึดอำนาจขึ้นครองกรุงศรีอยุธยา เป็นการเริ่มต้นราชวงศ์บ้านพลูหลวง เจ้าฟ้าอภัยทศและเจ้าฟ้าน้อย พระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ถูกประหาร จึงหมดรัชทายาทสืบราชวงศ์ปราสาททอง ทหารรักษาพระองค์ชาวอังกฤษและฝรั่งเศสถูกจับขังคุก พระราชวังที่เมืองละโว้ถูกปล่อยให้ทิ้งร้างไว้ โกษาปานขึ้นเป็นสมุหนายกแทนฟอลคอน พระเพทราชาทรงสถาปนามเหสีฝ่ายซ้ายคือกรมหลวงโยธาเทพ ราชธิดาสมเด็จพระนารายณ์ และมเหสีฝ่ายขวาคือกรมหลวงโยธาทิพ พระขนิษฐา(น้องสาว)สมเด็จพระนารายณ์

พระยายมราชเจ้าเมืองนครราชสีมาและพระยารามเดโชเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ไม่ยอมรับพระเพทราชาโดยกล่าวว่าพระเพทราชาเป็นกบฏ มีการส่งทหารไปปราบหลายปีจึงสำเร็จ

๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ เรือรบหลวงฝรั่งเศส ชื่อ ออริฟลามม์ (L'Oriflamme) เดินทางจากฝรั่งเศส มาถึงปากน้ำ แต่เข้าแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ได้เพราะมีเสาไม้ปักขวางกันแม่น้ำไว้

๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) หลังจากที่ทหารสยามกับฝรั่งเศสสู้กันที่ป้อมบางกอกท่ามกลางโคลนตมและฝนที่ตกหนักนานถึง ๕ เดือน ทหารฝรั่งเศสในป้อมขาดเสบียงอาหาร นายพลเดส์ฟาร์จ และทหารฝรั่งเศสที่รักษาป้อมบางกอก ๒๕๐ คน ก็ยอมสงบศึก โดยจะถอยกำลังกลับฝรั่งเศสโดยเรือที่ซื้อสยามกับละโว้ ฝ่ายสยามให้ยืมเงินเป็นค่าเดินทางและปล่อยตัวบุตรชาย ๒ คนของนายพลเดส์ฟาร์จที่กักเป็นตัวประกันด้วย พวกฮอลันดาช่วยหาซื้อเสบียงอาหารและหาเรืออีกหนึ่งลำ พร้อมกับจัดให้พ่อค้าและบาทหลวงฝรั่งเศสในสยาม ลงนามคำประกันว่าจะเป็นผู้รับโทษแทนหากนายพลเดส์ฟาร์จ ผิดสัญญา แต่นายพลเดส์ฟาร์จไม่ทำตามสัญญาว่าจะกลับไปอย่างสันติ โดยไม่ยอมคืนเงินและลำเภาก็ยืมไป กลับยกกำลังจากปอนดิเชอรีในอินเดีย ไปยึดเมืองภูเก็ตไว้ ทำให้ฝ่ายสยามโกรธมาก จึงจับตัวประกันคือ พ่อค้าฝรั่งเศสชื่อ เดซ์ลาซ และบาทหลวงลาโน หัวหน้าบาทหลวงฝรั่งเศส มาดบตีจำลามโซ่ (พ.ศ. ๒๒๓๕ โกษาปาน ซึ่งเคยเป็นทูตสยามไปฝรั่งเศสได้เข้ามาช่วยเหลือเชลยศึก หลังจากถูกจองจำ ๕ ปี) พวกฝรั่งเศสถูกขับไล่ออกจากสยามห้ามเข้ามาอีก ระหว่างที่เกิดเหตุขัดแย้งกับฝรั่งเศสนั้นชาวโปรตุเกสและฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยาได้มาช่วยป้องกันเมือง โดยชิงโซ่กันแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ให้เรือฝรั่งเศสเข้ามา

สมเด็จพระเพทราชาทรงไม่มีพระประสงค์จะเกี่ยวข้องกับชาวอังกฤษและฝรั่งเศส ห้างอังกฤษถูกสั่งให้ลดธงอังกฤษลง เพราะมีเครื่องหมายกางเขนในธง ป้อมวิไชยเณทร์ด้านตะวันออก (ฝั่งกรุงเทพฯ) ถูกรื้อทำลายเหลือแต่ป้อมฝั่งตะวันตก (ฝั่งธนบุรี) พ.ศ. ๒๒๓๒ กองบัญชาการอังกฤษในอินเดีย สั่งให้จับกุมเรือพาหนะและคนในบังคับสยาม เพราะพระเจ้ากรุงสยามได้กระทำการทารุณโหดร้ายทำให้อังกฤษเสียหายหลายประการ อังกฤษยึดเรือสยาม ชื่อลอเรตต้า ที่เบงกอล เตรียมยึดเมืองมะริด เมืองถลาง และเตรียมทำสงครามกับสยาม

สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ในขณะสถานการณ์บ้านเมืองวุ่นวาย เชื้อพระวงศ์และขุนนางเก่าที่จงรักภักดีกับสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทั้งที่อยุธยา ลพบุรี และนครศรีธรรมราช ถูกปลดหรือประหาร เพราะเกรงถูกยึดอำนาจแก้แค้น ทำให้กำลังคนที่มีฝีมือของสยามถูกฆ่าตายไปเกือบหมดเพราะรบกันเอง แม้กระทั่งเจ้าพระยาโกษาปานหรือออกพระวิสุทฐสุนทร ราชทูตไทยที่เคยไปฝรั่งเศส ก็ถูกกล่าวหาว่าขาดความจงรักภักดี ถูกโบยหลัง แล้วตรอมใจจนถึงอนิจกรรม

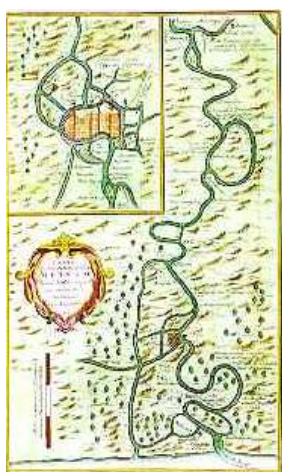
ในสมัยพระเพทราชา มีการแบ่งหัวเมืองฝ่ายเหนือ บังคับบัญชาโดยสมุหนายก หัวเมืองฝ่ายใต้โดยสมุหพระกลาโหม และหัวเมืองชายทะเลตะวันออกโดยพระยาโกษาธิบดี

๖.๑๗.๒ บันทึกของแกมเฟอร์ พ.ศ. ๒๒๓๓ (ค.ศ. ๑๖๙๐) แพทย์ชาวเยอรมัน ชื่อแกมเฟอร์ (Kaempfer) ซึ่งทำงานกับบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (VOC) เดินทางมาสยามพร้อมกับทูตฮอลันดาที่มาถวายสารต่อพระเพทราชา

บันทึกของหมอแกมเฟอร์ แพทย์เยอรมันประจำคณะทูตฮอลันดาที่ญี่ปุ่น เกี่ยวกับสยาม

(http://www.flc.kyushu-u.ac.jp/~michel/intro/pics/ek_siam.gi)

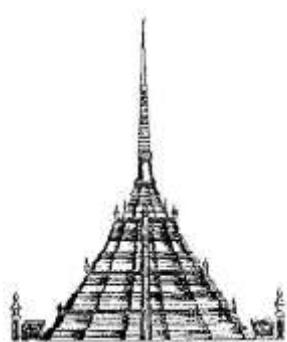
แผนที่แม่น้ำเจ้าพระยาและ กรุงศรีอยุธยา สมัยพระเพทราชา ฝีมือ หมอแกมเฟอร์

(<http://std.cpc.ku.ac.th/delta/deltacp/features/feature24.htm>, http://www.ayutthaya-history.com/Geo_Map_KaempferII.)

หมอแกมเฟอร์ได้เขียนแผนที่ลำน้ำเจ้าพระยาจากปากน้ำถึงอยุธยา และบันทึกเส้นทางเดินเรือระหว่างปัตตาเวียกับกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า “ออกเดินทางจากเกาะปัตตาเวียผ่านเกาะไอดำ (Eidam) มาตามชายฝั่งสุมาตรา เข้าช่องแคบบังกา แล่นเรืออ้อมเกาะลิงกัน (Lingan) เกาะอัวร์แล่นเลียบฝั่งมลายูผ่านแหลมปัตตานีจนเข้าเขตเมืองนคร (Ligor) ผ่านเกาะสมุย เขาสามร้อยยอด เพชรบุรี ปากแม่น้ำเจ้าพระยา บางกอก

และกรุงศรีอยุธยา” เกมเฟอร์บันทึกรการเดินทางเข้าปากน้ำเจ้าพระยาว่า “๖ มิถุนายน เวลาเย็น เราเข้า ร่องน้ำของประเทศสยาม.....จากที่ทอดสมอเรือไปจนปากแม่น้ำนั้น ข้างใต้เป็นดินโคลนเหลว สังเกตเห็น เครื่องหมายหลายแห่งมีบอกไว้ให้เรือแล่นขึ้นไปจนถึงปากแม่น้ำโดยไม่ติดตื้น เห็นเรือหาปลาหลายลำ ... ไม่ ไกลออกไปเท่าไรนัก เห็นรังดินป็นทั้งอยู่กับป็นใหญ่ทั้งสองฝากแม่น้ำ ตั้งขึ้นตั้งแต่คราวเกิดเหตุยุ่งยากกับ ฝรั่งเศสที่แล้วมา...ตกที่ยังเราก็ดำเนินยังหมู่บ้านและโรงสินค้า ของเนเธอร์แลนด์ ชื่อ อัมสเตอร์ดัม ตั้งอยู่ห่าง จากปากแม่น้ำมาเกือบสองลิก นายบ้านตำบลนี้ชื่อคอเร เป็นชาวสวีเดนโดยกำเนิด สถานีการค้าของฮอลันดา บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นอาคารขนาดใหญ่ที่สร้าง ด้วยไม้ไผ่ เป็นสถานที่เก็บสินค้าเตรียมการขนส่ง ด้านนอกอาคารเป็นที่โล่งแจ้ง มีกองไม้ฟางซึ่งเป็นสินค้าส่งออกใช้ย้อมผ้าสีม่วง..”

เกมเฟอร์บันทึกรเกี่ยวกับถิ่นฐานชาวต่างประเทศในอยุธยาว่า “ทางทิศใต้ของอยุธยา มีทางแคบ ๆ ลงสู่แม่น้ำ ชาวต่างชาติตั้งร้านค้าที่หุ้รหอบนพื้นที่แห่งต่ำลงไป บนฝั่งเดียวกัน มีหมู่บ้านชาวญี่ปุ่น พะโค และมะละกา ฝั่งตรงข้ามเป็นหมู่บ้านของพวกลูกครึ่งโปรตุเกสที่เกิดกับคนพื้นเมือง ถัดออกไปเป็นที่ตั้งของโบสถ์เซนต์โดมิงโกเป็นของบาทหลวงชาวโดมินิกัน ด้านหลังมีโบสถ์เล็ก ๆ อีกหลังหนึ่งชื่อเซนต์ ออสติน ไม้ไกลจากนี้เท่าใดนัก มีโบสถ์เยซูอิตชื่อเซนต์พอล ซึ่งเลียนแบบมาจากโบสถ์ใหญ่ในเมืองกัวทีอินเดีย บนฝั่งตรงข้ามแม่น้ำ มีคลองเล็ก ๆ แยกออกมาชื่อคลองนามจา (เดี๋ยวนี้เรียกคลองตะเคียน) บาทหลวงเจ้าคณะมณฑลได้สร้างโบสถ์ที่สวยงาม แต่เดี๋ยวนี้ถูกปิดตายแล้วหลังจากที่ท่านถูกคุมขัง ชาวโรมันคาทอลิกคนหนึ่งบอกข้าพเจ้าว่า มีชาวคริสต์ในอยุธยามากกว่า ๓,๖๐๐ คน” เกมเฟอร์บรรยายว่า “ในบรรดาชาติผิวดำแห่งเอเชียทั้งหลาย สยามเป็นราชอาณาจักรอันเกรียงไกรยิ่งใหญ่มากที่สุด และราชสำนักนั้นก็วิจิตรมโหฬารหาที่เสมอเหมือนมิได้..... รอบ ๆ กรุงมีตำบลและหมู่บ้านมากด้วยกัน และอยู่กันในเรื่องล่อยมากกว่าบ้าน ส่วนบ้านเรือนซึ่งปลูกอยู่บนบกนั้น ตามปกติสร้างด้วยไม้ไผ่ตามริมฝั่งแม่น้ำ ปลูกบนเสาสูง เพื่อมิให้น้ำท่วมถึง”

ภาพวาดเจดีย์ภูเขาทองของเกมเฟอร์ เทียบกับภาพถ่ายเจดีย์ที่บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

พ.ศ. ๒๒๓๖-๒๒๔๒ (ค.ศ. ๑๖๙๓-๑๖๙๙) ฮอลันดาทำสงครามกับฝรั่งเศส และยึดเมืองพอนดิเชอร์รีของฝรั่งเศสในอินเดียได้ พวกฝรั่งเศสที่พอนดิเชอร์รีถูกจับ แล้วส่งตัวกลับยุโรป พ.ศ. ๒๒๓๙ (ค.ศ. ๑๖๙๖) เกิดไข้ทรพิษระบาด ในกรุงศรีอยุธยา คนตายกว่า ๕๐,๐๐๐ คน ฝนแล้งข้าวแพง

๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๔๒ (ค.ศ. ๑๖๙๙) บาทหลวงตาซาร์ด บาทหลวงฟูเกต์และบาทหลวงลาเบรย์ ลงเรือจากฝรั่งเศสมาถึงมะริด แล้วเดินบกไปกรุงศรีอยุธยา นำพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสไปถวายพระเจ้ากรุงสยาม แล้วกลับมาขึ้นเรือที่มะริด แต่บาทหลวงตาซาร์ดถูกเพ่งเล็งว่าร่วมมือกับพอลคอน เพื่อให้ฝรั่งเศสยึดสยาม จึงไม่สามารถตกลงเรื่องราวใดๆ ได้เลย

สมเด็จพระเพทราชากับพระสุดาเทวี(สุดาวดี) ราชธิดาสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงมีพระโอรส ทรงพระนามว่า เจ้าพระขวัญ (หรือเจ้าตรัสน้อยเพราะทรงไม่ค่อยพูด) ทรงแต่งตั้งขุนหลวงสรศักดิ์เจ้ากรมช้างเป็นอุปราช พ.ศ. ๒๒๔๖ สมเด็จพระเพทราชาสวรรคต

๖.๑๘ สมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ หรือพระเจ้าเสือ (พ.ศ. ๒๒๔๕-๒๒๕๑)

พ.ศ. ๒๒๔๖ ขุนหลวงสรศักดิ์ (เสือ) ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ แต่เรียกกันว่าพระเจ้าเสือ เพราะเล่ากันว่าทรงดูมากเหมือนเสือ (ทรงเป็นโอรสบุญธรรมของพระเพทราชา แต่เล่าลือกันว่าทรงเป็นโอรสของสมเด็จพระนารายณ์ที่เกิดจากพระสนมชาวเชียงใหม่ นำมาฝากพระเพทราชาดูแล) ทรงให้นำเจ้าพระขวัญ โอรสสมเด็จพระเพทราชาไปสำเร็จโทษเพราะเกรงว่าจะเป็นภัย และมีการกำจัดพวกขุนนางที่นิยมเจ้าพระขวัญเป็นจำนวนมาก

๖.๑๘.๑ พันท้ายนรสิงห์ พระเจ้าเสือทรงโปรดการต่อมวย และเสวยเพดานปลากระโห้ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๗ เสด็จไปทรงตกปลาที่คลองโลกขาม บริเวณจ.สมุทรสาครปัจจุบัน (ปลากระโห้ชอบอยู่บริเวณน้ำกร่อยที่น้ำเค็มกับน้ำจืดผสมกัน ใกล้ปากแม่น้ำ) คลองโลกขามนั้นคดเคี้ยวมาก พันท้ายนรสิงห์ ซึ่งเป็นนายท้ายเรือคัดเรือไม้ไผ่ เรือพระที่นั่งชนกิ่งไม้ทำให้หัวเรือหักลง พันท้ายนรสิงห์ขอให้ประหารชีวิตตนตามกฎหมายเทียบบาล แม้พระเจ้าเสือจะทรงอภัยโทษก็ไม่ยอมรับ

พ.ศ. ๒๒๔๗ ได้เกิดฟ้าผ่ามณฑปพระมงคลบพิตร ทำให้ไฟไหม้ ยอดมณฑปตกถูก พระเศียรพระมงคลบพิตรหักตกลงมาที่พื้น มีการบูรณะเสร็จสมัยพระเจ้าบรมโกศ หลังเสียกรุงครั้งที่ ๒ มีคนร้ายไปขุดค้นหาสมบัติในองค์พระมงคลบพิตร จนชำรุด พระกร ขวาชัด สมัยรัชกาลที่ ๖ พระยาโบราณราช

ธานินทร์ซ่อมองค์พระที่ชำรุด พบพระพุทธรูปในองค์พระมงคลบพิตรหลายองค์ พ.ศ. ๒๔๕๕ สร้างพระวิหารใหม่ด้วยเงินบริจาคส่วนหนึ่งจากนายกรัฐมนตรียพมา

คลองสนามไชย <https://th.wikipedia.org/wiki/>

ในรัชกาลพระเจ้าเสือ มีการขุดคลองขนาดใหญ่ชื่อคลองสนามชัย จากปากน้ำสาครบุรี (สมุทรสาคร) เพื่อเชื่อมแม่น้ำท่าจีนที่เมืองสาครบุรีกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่เมืองพระประแดง โดยให้ฝรั่งส่งกลิ้งแก้ว เอาไม้ปักเป็นแนวคลอง ระยะทางยาว ๓๔๐ เส้น (๑๒.๖ กม.) ปากคลองกว้าง ๘ วา (๔ เมตร) พื้นคลองกว้าง ๕ วา ลึก ๖ สอก ให้เรือใหญ่แล่นผ่านได้ โดยพระราชสงครามเป็นแม่กองคุมคน ๓๐,๐๐๐ คนขุดคลองแต่ขุดไม่เสร็จ ได้เพียงครึ่งเดียวก็ต้องเลิกขุดเพราะสิ้นรัชกาล

พระเจ้าเสือ ทรงครองราชย์ได้ ๖ ปี สวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๑

๖.๑๕ สมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ (พ.ศ. ๒๒๕๑-๒๒๗๕)

พ.ศ. ๒๒๕๑ เจ้าฟ้าเพชร โอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าเสือขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าสรรเพชญ์ที่ ๕ แต่เรียกกันว่าสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ เพราะประทับที่พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ ท้ายสระน้ำในพระราชวัง

๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๗๔ สมเด็จพระเจ้าท้ายสระไม่ทรงโปรดศาสนาคริสต์ ทรงพบว่าบาทหลวงคอมยาคซ์ ได้แต่งหนังสือใช้ตัวหนังสือไทยและเขมรอธิบายศาสนาคริสต์และคติเตียนเยาะเย้ยศาสนาพุทธ ลังสอนศาสนาคริสต์เป็นภาษาไทย และชักชวนพวกคนไทย มอญ ลาวให้เข้ารับนับถือศาสนาคริสต์เป็นอันมาก ดังนั้นจึงมีพระบรมราชโองการด้วยภาษาไทยสลักในแผ่นหินไปตั้งไว้หน้าประตูโบสถ์คริสต์นักบุญยอแซฟ ที่กรุงศรีอยุธยาและที่โบสถ์เมืองมะริด ว่า

๑. ห้ามใช้ตัวหนังสือเขมรและหนังสือไทยไปเขียนหนังสือซึ่งสอนศาสนาคริสต์น

๒. ห้ามพวกมิชชันนารีเทศนาสั่งสอนเป็นภาษาไทย

๓. ห้ามคนไทย มอญ ลาว ซึ่งถือพุทธศาสนา แม้จะยากจนอย่างไรก็ดี ไปยืมเข้าของเงินทองจากพวกมิชชันนารี ห้ามไปขอเช่าไร่นา ห้ามไทยมอญลาวเช่าแลนับถือศาสนาคริสต์น ห้ามคนไทยมอญลาวไปคบค้าสมาคมกับพวกเช่าไร่นา และห้ามพวกมิชชันนารีรับคนไทยมอญและลาวเช่าไร่นา

๔. ห้ามพวกมิชชันนารีแต่งหนังสือซึ่งตีพิมพ์และคัดค้านศาสนาพุทธของไทย

ถ้าพวก มิชชันนารีที่จะเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาขึ้นทำการผิดแม้แต่ข้อหนึ่งข้อใด เมื่อได้ไต่สวนพิจารณาได้ความแล้ว ก็จะต้องลงโทษทัณฑ์ของพวกมิชชันนารีถึง ประหารชีวิต และพวกมิชชันนารีอื่น ๆ นั้น เมื่อถูก เขียนแล้ว จะถูกไล่ไปให้พ้นพระราชอาณาเขตสยามทั้งหมด ต่อมาอีก ๓๖ ปี ศิลาจารึกดังกล่าวได้ถูกพวกบาทหลวงทำลายขณะที่ยกกองทัพมาโจมตีกรุงศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๒๕๖ นาย เดอ บู ชาวฝรั่งเศสมาสยาม เขาเขียนจดหมายถึงเพื่อน ความว่า “ประหลาดใจมากที่ได้เห็นเมืองสยามรุ่งโรจน์มาก ไม่เหมือนกับ ๕๐ ปีที่แล้วมา ซึ่งเป็นเวลาที่เห็นครั้งแรก ในเวลานี้ไม่เห็นเรือสินค้าจำนวนมาก หรือเรือไทยไปมาค้าขายเหมือนแต่ก่อนแล้ว”

พ.ศ. ๒๒๖๑ ผู้ว่าราชการสเปนประจำฟิลิปปินส์ ส่งทูตมากรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าท้ายสระพระราชทานที่ดินให้สเปนสร้างคลังสินค้า และอยู่ต่อเรือริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออก ใต้กรุงศรีอยุธยา ณ ที่ซึ่งเดิมเป็นหมู่บ้านญี่ปุ่น

พ.ศ. ๒๒๖๔ ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระมีการขุดคลองลัดโพธิ์ ตัดโค้งแม่น้ำเจ้าพระยาที่พระประแดง และขุดคลองสนามชัยต่อจากที่ค้างไว้ แต่ก็ขุดคลองได้เพียงครึ่งทาง ดังนั้นการเดินทางจากแม่น้ำเจ้าพระยาถึงแม่น้ำท่าจีนที่สมุทรสาคร จนกระทั่งมีการขุดคลองภาษีเจริญสมัย ร.๕ จึงต้องใช้เรือเล็กผ่านทางคลองด่าน คลองบางขุนเทียนแล้วไปเข้าคลองสนามชัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ ผู้เรียบเรียงได้เคยใช้เรือหางยาวเล่นสำรวจคลองนี้ โดยออกจากคลองบางขุนเทียนซึ่งเป็นคลองเล็กคดเคี้ยว แต่พอไปถึงคลองสนามชัยกลายเป็นคลองตรงขนาดใหญ่มากที่เรือใหญ่เล่นได้ เข้าใจว่าเพื่อให้เรือใหญ่เข้าทางแม่น้ำท่าจีนซึ่งจะทำให้ไม่ติดสันดอนดินโคลนปากแม่น้ำเจ้าพระยา ถ้าสามารถขุดคลองสนามชัยต่อตามแผนเดิมให้ถึงพระประแดงแล้วทำประตูน้ำปิดสองข้างไว้ อาจเป็นทางระบายน้ำลงทะเลทางแม่น้ำท่าจีน ที่จะบรรเทาน้ำท่วมกรุงเทพไปได้อีกทางหนึ่ง ทำนองเดียวกับคลองลัดโพธิ์ที่ปากลัดพระประแดง

คลองสนามชัย (<http://www.geocities.com/btkmutt/PICTURE/PICT0071.JPG>)

คลองลัดโพธิ์ พระประแดง พ.ศ. ๒๕๔๘

(<http://www.siamscubadiving.com/board/view.php?tid=1904>)

คลองลัดโพธิ์ พระประแดง พ.ศ. ๒๕๕๓

(<http://img82.imageshack.us/img82/4886/ringxu8.jpg>)

พ.ศ. ๒๒๖๕ มีการส่งทูตสยามไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีน จักรพรรดิคังซีขอให้สยามส่งข้าวมาขายที่ มณฑลฮกเกี้ยน กวางตุ้ง และเจ้อเจียง โดยทางจีนไม่เก็บภาษี โดยเรือที่ไปส่งข้าวนั้นในขากลับก็ซื้อผ้าไหม เครื่องปั้นดินเผา และทองเหลือง กลับมากรุงสยาม

พ.ศ. ๒๒๗๐ ที่อ่างทอง แม่น้ำเจ้าพระยาเซาะตลิ่งถึงวิหารพระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมก จึงทรงให้ พระราชสงครามเป็นแม่กอง ตัดไม้ทำตะเข้แม่ตลิ่ง เจาะช่องฐานแท่นพระพุทธรูปสลักเป็นพื้นปลา เอา ตะเข้แอบเข้าสองข้าง สอดกระดานบนหลังตะเข้ เจาะชุดรื้ออิฐที่เว้นพื้นปลาระหว่างช่องกระดาน ชะลอ ลากพระพุทธไสยาสน์ไปยังวิหารใหม่ลึก ๔ เส้น ๔ วา (๑๖๘ เมตร) ได้สำเร็จ

พระเจ้าท้ายสระ ทรงมีโอรสคือ เจ้าฟ้านเรนทร์ เจ้าฟ้าอภัย และเจ้าฟ้าปรเมศร์ และทรงมีพระ อนุชาคือเจ้าฟ้าพร ซึ่งเป็นพระมหาอุปราช เจ้าฟ้านเรนทร์เกรงปัญหากับพระเจ้าอาเรื่องราชสมบัติ จึงทรง ผนวช พ.ศ. ๒๒๗๕ พระเจ้าท้ายสระประจวบสวรรคต หลังจากครองราชย์ ๒๔ ปี

๖.๒๐ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑)

พ.ศ. ๒๒๗๕ หลังสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ เกิดเหตุการณ์ชิงราชบัลลังก์โดย ฝ่ายวังหลวง ของเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศร์ (ราชโอรสสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ) ซึ่งได้สู้รบกับฝ่ายวังหน้าของมหา อุปราช (เจ้าฟ้าพร พระอนุชาของสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ) ที่น่านักโทษในคุกออกมา รบกัน ๓ วัน ๓ คืน มหาอุปราชทรงมีชัย ขึ้นครองราชย์ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ แต่พงศาวดารที่เขียน ขึ้นหลังสวรรคตเรียกว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ” (เพราะพระบรมศพบรรจุอยู่ในโกศ บางที่เรียก สมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์) คนวังหลวงของเจ้าฟ้าอภัยและเจ้าฟ้าปรเมศร์เกือบทั้งหมดถูกฆ่าหรือต้องหนี ไปหลบซ่อน ทำให้กำลังทหารของกรุงศรีอยุธยาอ่อนแอลง จนกระทั่งเมื่อเกิดสงครามที่เสียกรุงครั้งที่สอง นั้น หาดทหารที่จะมีฝีมือสู้พม่าได้ยากมาก

พ.ศ. ๒๒๗๖ มีเรือสำเภาจีนเข้ามาสยาม ๕ ลำ และมีการส่งทูตสยามไปเมืองจีนด้วย

พ.ศ. ๒๒๗๗-๒๒๘๐ มีเหตุวุ่นวายโดยชาวจีนร่วมกับชาวสยาม พยายามจะยึดพระราชวังและ สถาปนากษัตริย์องค์ใหม่ แต่ถูกทหารปราบลงได้ เหตุการณ์นี้มีบันทึกไว้ในจดหมายเหตุหอ ความว่าพวก จีนเป็นกบฏปล้นพระราชวัง

พ.ศ. ๒๒๗๕ ฝ่ายสยามถืออาวุธไปล้อมหมู่บ้านฮอลันดาที่อยู่ชานเขาเพราะขัดแย้งกันเรื่องการตีราคาผ้าที่นำมาจากอินเดีย

พ.ศ. ๒๒๘๐ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเสด็จฯไปนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี โดยเรือพายหลายร้อยลำทางลำน้ำป่าสักถึงบ้านท่าเรือแล้วเสด็จทางบกถึงวัดพระพุทธบาท นายฮูวาล (den Heuvel) พ่อค้าชาวฮอลันดาได้ตามเสด็จฯไปด้วย และบันทึกไว้ว่า ไปที่ถ้ำประทุน และธารทองแดง เขาเขียนไว้ว่า ได้เห็นสิ่งของต่างประเทศหลายอย่างในขบวนเสด็จ เช่น ม้าอาหรับ ผ้าเปอร์เซียและอินเดีย ดอกไม้ไฟจากจีน และอาวุธจากประเทศตะวันตก

ในการเสด็จฯพระพุทธบาทครั้งนั้น พระยาเพชรพิไชย ที่นับถือศาสนาอิสลามเชื้อสายอิหร่านขอตามไปด้วย แต่พระเจ้าบรมโกศตรัสว่าพระยาเพชรพิไชยเป็นแขก นับถือศาสนาอิสลามไปพระพุทธบาทไม่ได้ พระยาเพชรพิไชยจึงทูลว่าเต็มใจที่จะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธ จึงได้ตามเสด็จฯไปด้วย และได้ให้ลูกหลานทั้งตระกูล ซึ่งต่อมาใช้นามสกุลบุญนาคหันมาถือพุทธศาสนา

ในช่วงนี้ บริษัทอินเดียตะวันออก (VOC) ของฮอลันดาทำการค้าแบบสามเหลี่ยม โดยซื้อทองคำแท่งจากญี่ปุ่น นำทองคำไปซื้อผ้าและเครื่องเงินจากอินเดียมาขายให้สยาม แล้วซื้อหนังกวัง หนังวัว หนังปลากระเบน ไม้ฝาง งาช้าง และดีบุก จากสยามไปขายที่ญี่ปุ่น อีกทอดหนึ่ง

พ.ศ. ๒๒๘๒ ใช้ทรพิษระบาดในอยุธยา คนตายมาก

พ.ศ. ๒๒๘๔ พม่าเสียกรุงอังวะให้พวกมอญ

พ.ศ. ๒๒๘๔ และ ๒๒๘๖ พระเจ้ากรุงลังกา กীরติสิริราชสิงหะให้ราชทูตเดินทางมาขอพระภิกษุสยามไปสืบพระพุทธศาสนาที่เสื่อมโทรม จึงทรงให้พระอุบาลี พระอริยมุนี และพระสงฆ์อีก ๕๐ รูปเดินทางไปลังกา โดยนำพระพุทธรูป พระพุทธรูปปฏิมากรห้ามสมุทรกับพระไตรปิฎกไปด้วย (พระไตรปิฎกฉบับดังกล่าวทางลังกาได้รักษาไว้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน) คณะสงฆ์สยามทำการอุปสมบทสืบพระพุทธศาสนา ภายหลังสงครามครั้งต่อมา ราชทูตลังกาที่มากรุงศรีอยุธยา พรรณนาไว้ว่า “ภายในกำแพงเมือง มีคลองหลายสายยืนแนวเดียวกัน มีเรือและผู้คนที่ไปในทางเรือมากมายเหลือที่จะพรรณนา....ร้านรวงขายสินค้าสิ่งของต่าง ๆ ตลอดจนพระพุทธรูปทองคำก็มีขาย”

พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมีราชโอรสองค์ใหญ่คือเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ซึ่งทำความผิดฐานเขียนเพลงยาวถึงเจ้าฟ้าสังวาลย์ พระสนมของพระเจ้าบรมโกศ จึงถูกเขียนจนสิ้นพระชนม์

พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงมีโอรสอีกหลายองค์ คือ เจ้าฟ้าอุทุมพร กรมหมื่นพรพิณิต หรือขุนหลวงหาเวด เจ้าฟ้าเอกทัศ กรมขุนอนุรักษ์ราชมนตรี และที่ประสูติจากพระสนม เช่นกรมหมื่นเทพพิพิธ กรมหมื่นสุนทรเทพ กรมหมื่นจิตรสุนทร และ กรมหมื่นเทพภักดี

พ.ศ.๒๒๕๔ มีดาวหางฮัลเลย์ขึ้น

๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๕๘ เกิดเหตุแผ่นดินไหว และคลื่นยักษ์สึนามิ ถล่มกรุงลิสบอนของโปรตุเกส จนพังพินาศ คนเสียชีวิตราว ๔๐,๐๐๐ คน

คลื่นยักษ์สึนามิถล่มกรุงลิสบอน เมืองหลวงของโปรตุเกส เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๘ (ค.ศ.๑๗๕๕)

(http://www.johnpratt.com/items/docs/lds/meridian/2005/images/1755_lisbon.jpg)

พ.ศ. ๒๓๐๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศสวรรคต ขณะพระชนมายุ ๗๗ พรรษา

๖.๒๑ ดินที่อยู่ของคนต่างชาติสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระยาโบราณราชธานินทร์ มีหนังสือกราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเกี่ยวกับสถานที่ ซึ่งคนต่างชาติดำรงถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยาสมัยเป็นราชธานีไว้ว่า

๑. พวกพราหมณ์ อยู่หน้าวัดนางมุก และชื่อกันซึ่งเป็นที่ตั้งเทวสถานและเสาชิงช้า
๒. แยกเทศกับแขกเปอร์เซีย อยู่แถบสะพานประตูจีน ชาวบ้านเรียกทุ่งแขก
๓. แยกจาม อยู่ในคลองคูจาม ตอนใต้วัดแก้วฟ้าลงไป
๔. แยกมลายู อยู่ในคลองตะเคียนข้างใต้
๕. แยกมกกะสัน อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันตกใต้ปากคลองตะเคียนด้านใต้
๖. จีน อยู่หลายแห่ง คือ หลังวัดจีน ถึงสามม้าในไก่ และประตูจีน ที่คลองสวนพลู ที่ปากคลองข้าวสาร ที่คลองถนนตาล ที่บ้านดิน และที่เกาะพระ
๗. ญี่ปุ่น อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันออก ใต้บ้านเสือข้าม เหนือเกาะเรียน
๘. มอญ อยู่บ้านโพธิ์สามต้น และที่ปากคลองตะเคียนข้างเหนือ
๙. ลาวพุงดำ อยู่ที่อ.อุทัย และอ.บางปะอินฝั่งตะวันออก
๑๐. ลาวพุงขาว อยู่ริมแม่น้ำมหาพราหมณ์ ตอนนอกขนอนปากคู
๑๑. ไทยใหญ่ อยู่บ้านป้อมเหนือพะเนียด
๑๒. ญวน อยู่เหนือวัดนางทรายขึ้นไปถึงปากคลองตะเคียนข้างเหนือ
๑๓. ตะนาว อยู่ที่ขนอนหลวง วัดโปรดสัตว์
๑๔. เขมร อยู่ริมแม่น้ำนครไชยศรีใต้จั่วราย และใกล้วัดค้างคาว
๑๕. โปรตุเกส อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันตก ทำบ้านดิน
๑๖. ฮอลันดา อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันออก ใต้วัดพนัญเชิง
๑๗. อังกฤษ อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันออก ใต้บ้านฮอลันดาลงถึงปากแม่น้ำแม่ปาย

๑๘. ฝรั่งเศส อยู่ที่บ้านปลาเห็ด ปากคลองตะเคียนด้านเหนือ

๖.๒๒ ขนอน หรือด่านเก็บภาษี คือสถานที่สำหรับเก็บภาษีสินค้าผ่านด่าน (จังกอบ) ตรวจสิ่งของและคนที่ต้องห้าม เทียบได้กับด่านศุลกากรในสมัยปัจจุบัน ตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมหลักที่จะเข้าสู่เมือง มีทั้งขนอนน้ำ อยู่ตามเส้นทางทางน้ำ ขนอนบกอยู่บนเส้นทางทางบก และขนอนตลาดอยู่ในชุมชนที่มีการซื้อขาย เช่น ขนอนปากคู(ตรวจสิ่งของที่มาทางแม่น้ำน้อย) ขนอนวัดโปรดสัตว์(ตรวจสิ่งของและเรือเดินทะเลที่มาทางแม่น้ำเจ้าพระยา) ขนอนบางกลาง (ตรวจสิ่งของที่มาจากทางเหนือ)

การจัดเก็บภาษีสมัยอยุธยา แบ่งเป็น ๔ ประเภทคือ จังกอบ(ชักส่วนสินค้าที่นำมาจำหน่าย) อากร (เก็บจากผลประโยชน์ เช่น ทำนา จับปลา ต้มสุรา) ส่วย (เก็บจากเมืองในปกครองหรือชายที่ไม่มาเป็นทหาร) และ ฤชา (เก็บเป็นค่าธรรมเนียมและค่าปรับ)

๖.๒๓ บันทึกเรื่องกรุงศรีอยุธยาของขุนหลวงหาวัดและคำให้การชาวกรุงเก่า มีบันทึกเรื่องเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาใน “คำให้การชาวกรุงเก่า” และ “คำให้การขุนหลวงหาวัด” ที่พม่าจับเป็นเชลยตอนเสียกรุงครั้งที่ ๒ แล้วจดบันทึกปากคำเชลยศึกไว้ทั้งภาษาพม่าและภาษามอญ ต่อมามีการแปลกลับมาเป็นภาษาไทย ซึ่งเมื่อรวมกับหลักฐานอื่นแล้วได้ความว่า

“กรุงศรีอยุธยาดังอยู่ที่หนองโสน ในบริเวณชุมทางแม่น้ำหลายสาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสักและแม่น้ำน้อย ทำให้มีเส้นทางติดต่อกับหัวเมืองต่าง ๆ ได้สะดวก แต่แรกนั้นอยุธยาไม่เป็นเกาะ สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงให้ขุดคลองหรือคูขื่อน้ำ แยกจากแม่น้ำลพบุรีบริเวณหัวรอลงมาบรรจบแม่น้ำบางกะจะหรือแม่น้ำเจ้าพระยาที่หน้าป้อมเพชร ทำให้อยุธยากลายเป็นเกาะมีน้ำล้อมรอบ ป้องกันข้าศึกมาประชิดเมือง อยุธยามีแม่น้ำใหญ่ไหลลงได้ออกสู่อ่าวไทย ทำให้เรือสินค้าขนาดใหญ่จากต่างประเทศสามารถเข้ามาจอดถึงบริเวณหน้าวัดพนัญเชิง ดังนั้นอยุธยาจึงเป็นเมืองท่านานาชาติที่มีความสำคัญ ระหว่างประเทศในทวีปยุโรปและเอเชีย เช่น ฮอลันดา ฝรั่งเศส อิหร่าน อินเดีย กับประเทศแถบเอเชียตะวันออก เช่น จีน เวียดนาม และญี่ปุ่น

กรุงศรีอยุธยา มีกำแพงเมืองซึ่งเดิมทำด้วยดิน สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเปลี่ยนเป็นกำแพงอิฐถือปูน (เพื่อให้ทนแรงปืนใหญ่โปรตุเกสของพม่าได้) ล้อมรอบพระนครยาว ๓๑๐ เส้น สูงประมาณ ๔ วา ตามแนวกำแพงมีป้อมและป้อมเป็นระยะ ๆ คือป้อมเพชร (อยู่มุมพระนครด้านใต้ตรงบางกะจะ สำหรับสู้ข้าศึกที่จะมาทางเรือจากด้านใต้) ป้อมมหาไชย (เป็นป้อมใหญ่มีปืนใหญ่ชื่อปราบหงสา อยู่มุมวังจันทร์เกษม

ตรงตลาดหัวรอในปัจจุบัน ติดแม่น้ำตรงข้ามวัดสามวิหารที่พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้เคยตั้งค่ายยิงปืนใหญ่เข้ามา ก่อนเสียกรุงครั้งที่ ๒) ป้อมซัดกบหรือท้ายกบ (อยู่มุมพระนครตรงลำน้ำหัวแหลมใกล้วัดภูเขาทอง มีป้อมมหากาฬอยู่ตรงข้าม) ป้อมสุรรัตน์ ป้อมปากท่อ ป้อมท้ายสนม (อยู่เหนือป้อมซัดกบ) ป้อมในไก่หรือนายการ ป้อมหัวสมุทรและป้อมประตูข้าวเปลือก (อยู่เหนือวัดธรรมิกราช) ป้อมมหาชัย(ปัจจุบันคือตลาดหัวรอ) และป้อมวัดขวาง(อยู่ใกล้วังหน้าตรงข้ามวัดแม่นางปลื้ม) ป้อมหอราชคฤห์ (อยู่หน้าวัดสุวรรณดาราม) ป้อมจำปาพล (เป็นป้อมนอกพระนคร อยู่ถัดประตูข้าวเปลือก เหนือวัดท่าทรายใกล้สวนหลวงวัดสบสวรรค์) ป้อมเพชรและป้อมท้ายคู (อยู่ริมแม่น้ำตรงบางกะจะ) ป้อมวัดฝาง (อยู่ระหว่างวัดโคกกับวัดตึก) ป้อมนอกไก่ (อยู่ใกล้วัดขุนเมืองใจ)

กรุงศรีอยุธยา มีถนนพูนดินสูง ปูด้วยอิฐตะแคงหรือดินเผา ชื่อถนนป่าตอง (เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน) ถนนหน้าวัง (ผ่านหน้าศาลพระกาฬไปป่าตองยาว ๕๐ เส้น ใช้เป็นเส้นทางรับราชทูต) ถนนหน้าบางตรา (จากท่าสิบเบี้ยไปป่ามะพร้าว) ถนนตลาดเจ้าพรหม (เชิงสะพานป่าถ่านถึงวัดจันทร์) ถนนหลังวัง (ข้างหอกลอง) ถนนหน้าพระกาฬ (สี่แยกถนนหลังวังตัดถนนหน้าพระกาฬ เป็นสี่แยกกลางพระนคร เรียก ตะแคงแคง ใกล้ ชีกูณ) ถนนป่ามะพร้าว (อยู่ข้างวัดพลับพลายชัย)

กรุงศรีอยุธยา มีสะพานไม้หรืออิฐ เช่น สะพานป่าถ่าน สะพานชีกูณ สะพานประตูจีน สะพานประตูเทพหมี สะพานช้าง สะพานสายโซ่ มีคลองหลายคลอง มีประตูน้ำทำด้วยเสาไม้ตอกปิดปากคลองสองชั้น เอาดินถมตรงกลาง เพื่อป้องกันน้ำท่วมในหน้าน้ำและกักน้ำไว้ใช้ในพระนครตอนหน้าแล้ง เช่น คลองจะโกรใหญ่ (อยู่ท้ายวังออกแม่น้ำที่วัดพุทไธสวรรย์) คลองประตูข้าวเปลือกต่อคลองประตูจีน (อยู่ตำบลท่าทรายออกแม่น้ำด้านใต้) คลองหอรัตนชัย คลองในไก่ (อยู่ใต้วังจันทร์เกษมไปออกแม่น้ำริมป้อมเพชร) คลองประตูจีน (อยู่ด้านใต้เหนือคลองในไก่) คลองประตูเทพหมีหรือเขาสมิ (อยู่ใกล้คลองประตูจีน เรียกตามชื่อหลวงเทพอรชุน (หมี) ที่บ้านเรือนอยู่แถบนั้น) คลองจะโกรน้อย (อยู่เหนือคลองประตูเทพหมี) คลองประตูท่าพระ มีบึงใหญ่ในกรุงเรียกบึงชีชัน (บึงพระราม) เป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้ดูแลเมื่อหน้าในแม่น้ำลดลงมาก

กรุงศรีอยุธยา มีประตูน้ำสำหรับกั้นน้ำหลายประตู เช่น ประตูข้าวเปลือก ประตูหอรัตนชัย ประตูสามม้า ประตูจีน ประตูเทพหมี มีประตูเมืองกว้างราว ๖ ศอก มียอดทรงมณฑปทาดินแดงหลายแห่ง (ดูรูปได้จากอุโบสถวัดยม) เป็นประตูบกเช่น ประตูศรีไชยศักดิ์ ประตูจักรมहिมา ฯลฯ

ในกรุงศรีอยุธยา มีเรือพระราชพิธีอยู่ที่ตำบลคูไม้ร้อง ระหว่างวัดเชิงท่ากับวัดพนมยงค์ มีเรือกว่า ๑๕๐ ลำ เรือพระที่นั่งยาวหนึ่ง ๑ เส้น ๕ วาอยู่ริมวัดดินทำถึงคูไม้ร้อง มีเรือใหญ่สำหรับออกทะเลไปทรง เบ็ดปลาฉลามปลาฉลาม ๒ ลำ เป็นเรือพระที่นั่งกำปาง (กำปั่น) ชื่อพระครุฑพ่าห์และพระหงส์พ่าห์ นอกจากนั้นก็มีเรือพระที่นั่งกิ่งใหญ่ ชื่อแก้วจักรมณี และสุวรรณจักรรัตน์ มีฝีพายเรือ ๕๐๐ คน พักอยู่ที่บ้าน โขเวียง และบ้านพุทเลา

ปืนใหญ่ที่สำคัญ มีชื่อนารายณ์สังหาร มหาฤกษ์ มหาไชย มหาจักร มหากาลปราบหงสา ชะวาแตก อังวะแตก ละแวกพินาศ มารประลัย มหาเทพมหามฤตยูราช และตาปะขาวกวาดวัด

ในพระราชวัง มีที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินหลายแห่งที่สร้างสมัยพระเจ้าอู่ทอง (พ.ศ. ๑๘๕๓-๑๘๖๒) สันนิษฐานว่าสร้างด้วยไม้ ต่อมาเกิดไฟไหม้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงยกที่ดินวังหลวงเดิม ให้เป็นเขตพุทธาวาสเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๑ สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๘๘๑-๒๐๓๑) ทรงสร้าง พระราชวังขึ้นใหม่ด้านเหนือพระราชวังเดิม โดยสร้างพระที่นั่งสรรเพชญมหาปราสาท และพระที่นั่งเบญจรัตน์มหาปราสาท สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงสร้างพระที่นั่งศรียศโสธรรมหาพิมานบรรยงก์ ซึ่ง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นจักรวรรดิไพชยนต์มหาปราสาท นอกจากนี้ก็มีพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ พระที่นั่ง บรรยงก์รัตนสน์ และพระที่นั่งพิมานรัตยา อีกด้วย (ปัจจุบันมีการจำลองพระที่นั่งสรรเพชญปราสาทสมัย อยุธยาไว้ที่เมืองโบราณบางปู เพราะของเดิมถูกทำลายจนเหลือแต่ฐาน และจำลองย่อวัดพระศรีสรรเพชญ์ ไว้ที่เมืองจำลองพัทธยา)

ในกรุงศรีอยุธยา มีหอกลองที่ตะแสงแฉก ชั้นยอดสูงสุดใช้คอยดูข้าศึก มีกลองเชื่อมมหาฤกษ์ ชั้นกลาง ไว้คอยสังเกตเพลิงไหม้ มีกลองเชื่อมหาระดับดับเพลิง ถ้าเพลิงไหม้นอกกรุงให้ตีกลอง ๓ ที ถ้าเพลิงไหม้ เือง กำแพงและในกำแพงกรุงให้ตีกลองจนกว่าเพลิงจะดับ ชั้นล่างสุดใส่กลองใหญ่ ชื่อพระทิวราตรี สำหรับตี ย่ำเที่ยง ย่ำสนับบาต เพลาตะวันยอแสงพลบค่ำ ผู้รักษาหอกลองเลี้ยงวิพาร (แมว) กันมิให้มุสิกะ (หนู) มากัด กลอง ครั้นเวลาเข้าเย็นให้เก็บเบี้ย จากตลาดหน้าคุก ร้านละ ๕ เบี้ย สำหรับซื้อปลาอย่างให้แมวกิน

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น เมื่อลาลูแบร์เข้ามาเป็นทูต ได้ประมาณจำนวนคนในกรุง ศรีอยุธยาไว้ว่ามีราว ๑๕๐,๐๐๐ คน ตั้งบ้านเรือนทำด้วยไม้อยู่ริมคลองแม่น้ำและใกล้กำแพงพระนคร ส่วนกลางเมืองคงเป็นที่ว่างเปล่าไม่ค่อยมีบ้านเรือน บ้านที่เป็นตึกในกรุงสยามมีอยู่น้อย เช่น ตึกขายสินค้า ของพวกฝรั่งใกล้ที่จอดกำปั่นท้ายคู ตึกโคระส่านของพวกเปอร์เซียที่ลพบุรี (บางแห่งเรียกตึกคชสาร) พวก

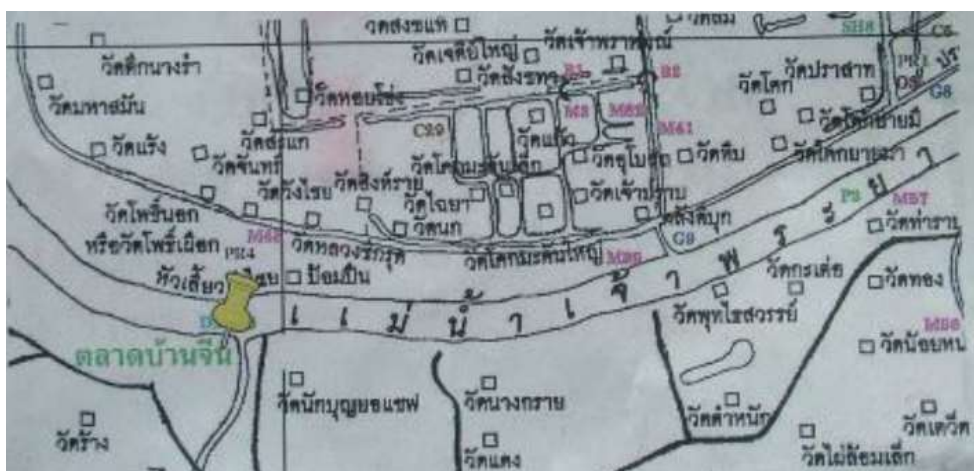
โปรตุเกส วิลันดา ญี่ปุ่น อยู่ริมแม่น้ำ ตำบลปากน้ำแม่เปี้ย ได้ป้อมเพชร พวกฝรั่งเศสสร้างบ้านเรือนอยู่ที่ปากคลองตะเคียนด้านเหนือ

ในกรุงศรีอยุธยา มีวัดพุทธจำนวนมาก เช่น วัดพนัญเชิง อยู่ที่ปลายแหลมบางกะจะ ใกล้ที่จอดเรือเดินทะเลปากแม่น้ำแม่เปี้ย ซึ่งพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ บันทึกไว้ว่า “จุลศักราช ๖๘๖ ชวดศก แรกสถาปนาพระพุทธเจ้าพะแนงเชิง” หมายความว่า มีการสร้างหลวงพ่โตวัดพนัญเชิง เมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๗ ก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ๒๖ ปี”

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการพบ “คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม” ใน เอกสารเก่าที่ส่งมาจากกรมราชเลขาธิการในพระองค์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยอาจเป็นบันทึกจากคำให้การของพระภิกษุพระเจ้าอุทุมพรและบรรดาเชลยชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนไปพม่า หลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ความตอนหนึ่งเกี่ยวกับตลาดว่า

“มีตลาดเรือที่แม่น้ำรอบกรุง เป็นตลาดใหญ่ในน้ำ ๔ ตลาด คือตลาดน้ำวนบางกะจะ นำวัดเจ้าพระนางเชิง ๑ ตลาดปากคลองคูจามท้ายคูเรอแขก ๑ ตลาดปากคลองคูไม้ร้อง ๑ ตลาดปากคลองวัดเดิมใต้ศาลเจ้าปูนเท่ากั ๑ มีตลาดบกนอกกำแพงพระนคร ตามชานพระนครบ้าง ตามฝั่งฟากกรุงบ้าง ตั้งแต่บริเวณขนอนใหญ่ทั้ง ๔ ทิศรอบกรุง เข้ามาจนฟากฝั่งแม่น้ำตรงกรุง และชานกำแพงกรุงนั้นด้วยรวมเป็น ๓๐ ตลาด คือตลาดนำวัดนำพระธาตุ หลังขนอนบางหลวง ๑ ตลาดชาวลาวเหนือวัดคูหาสวรรค์ ๑ ตลาดริมคลองน้ำยา ๑ ตลาดป่าปลาเชิงทำนบรอ ๑ ตลาดนำวัดแคลงแลวัดตะพานเกลือ ๑ ตลาดท่าเรือข้างวัดนางชีนำบ้านโปรตุเกศ ๑ ตลาดบ้านบาตรวัดพิไชย ๑ ตลาดวัดจันทนารามหลังวัดกล้วย ๑ ตลาดหลังตึกห้างวิลันดาแถววัดหมู ๑ ตลาดวัดสิงหนาทีกญี่ปุ่น ๑ ตลาดวัดทองถนนลายสอง ๑ ตลาดวัดท่าราบนำบ้านเจ้าสัวชีมีตึกแถวยาว ๑๖ ห้องสองชั้นล่างตั้งร้านขายของ ชั้นบนคนอยู่ หัวตลาดนี้มีโรงตีเหล็กแลโรงเย็บรองท้าว ทำยาแดงสูบกล้องขายตลาด ๑ ตลาดบ้านปูนวัดเขียนลายสอง ๑ ตลาดบ้านจีนปากคลองขุนละครไชย มีหญิงละครโสเภณีตั้งโรงอยู่ท้ายตลาด ๔ โรง รับจ้างทำชำเราแก่บุรุษ”

(<http://www.student.chula.ac.th/~49370271/Ayudthayakingdom.htm>)

ตลาดบ้านจีน ปากคลองขุนสะคอนไชย มีหญิงโสเภณีทำตลาด ๔ โรง รับจ้างทำชำเราแก่บุรุษ

(ภาพจากนิทรรศการ สำนักพิมพ์เมืองโบราณ ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทรเกษม ๒๕๕๑)

ในกฎหมายโบราณได้แบ่งเขตในกำแพงเมืองออกเป็น ๔ แขวง โดยถือเอาตะแคงแวงเป็นจุดศูนย์กลาง มีแขวงธรรณบาล ตั้งแต่หอกลองถึงเจ้าไผ่และตลาดยอด แขวงขุนโลกบาล ตั้งแต่หอกลองถึงป่ามะพร้าว ท่าชีถึงบางเอียน แขวงขุนนรบาล ตั้งแต่หอกลองถึงบางเอียน มาถึงจวนวัง และแขวงขุนธราบาล ตั้งแต่หอกลองถึงประตูชัยและเจ้าไผ่ สำหรับแขวงขุนธราบาลนี้ ครอบคลุมย่านป่าตอง และ บ้านท่ากายีที่เป็นย่านชุมชน มีพ่อค้าแขกมุสลิมตั้งบ้านเรือนอยู่มาก และเป็นย่านเศรษฐกิจการค้าที่สำคัญของอยุธยา เป็นที่ตั้งของพระคลังสินค้า มีหน้าที่เก็บรักษาถ้วยอากร ผูกขาดการค้ากับต่างประเทศ และเป็นที่อยู่อาศัยของพวกกรมท่าชาว ซึ่งมีจุฬาราชมนตรีเป็นผู้ดูแล

๖.๒๔ การเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๒๘๑ พระเจ้าอลองพญา ของพม่า ดันราชวงศ์คองบอง ซึ่งเคยเป็นพรวานป่า รวมกำลังกู่หาตีพม่าขับไล่มอญออกจากอังวะ บุกเข้าตีเมืองมณีปุระ แปร ลีเรียบ พะโค ทวาย มะริด ได้ชาวไทยใหญ่และชาวยุโรปเป็นเชลย พวกมอญส่วนหนึ่งหนีมากรุงสยาม

ปลายเดือน เมษายน พ.ศ. ๒๓๐๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศสวรรคต ขณะพระชนมายุ ๘๘ พรรษา พระเจ้าอุทุมพร ซึ่งเคยผนวชอยู่ลาผนวชขึ้นครองราชย์ เป็น สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ แต่นิยมเรียกกันว่าสมเด็จพระเจ้าอุทุมพร หรือขุนหลวงหาวัด พระเจ้าอุทุมพรทรงเป็นกษัตริย์ได้เพียงสามเดือนก็ทรงออกผนวชอีกครั้งที่วัดประดู่ โดยสละราชสมบัติให้พระเจ้าเอกทัศ

พ.ศ. ๒๓๐๑ มินไทยเข้ารีตนับถือคริสต์คนหนึ่ง ได้ดื่มสุราเมาแล้วไปทูปต๋อยพระพุทธรูป จึงถูกจับจำคุกและตัดนิ้วทั้ง ๑๐ นิ้ว

พ.ศ. ๒๓๐๑ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ทรงขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้าย ของกรุงศรีอยุธยา แต่เนื่องจากประทับอยู่ที่พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ คนทั่วไปจึงมักจะเรียกกันว่าพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์

พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาธิราชว่า หลังจากพระเจ้าเอกทัศทรงได้ราชสมบัติไม่นาน ใน พ.ศ. ๒๓๐๑ มีขุนนางกลุ่มหนึ่งไม่พอใจ ไปปรึกษากรมหมื่นเทพพิพิธ จะชิงราชสมบัติจากพระเจ้าเอกทัศ แล้วเชิญภิกษุพระเจ้าอุทุมพรขึ้นครองราชย์แทน แต่ข่าวรั่วไปถึงพระเจ้าเอกทัศ ผู้ก่อการกบฏถูกจับกุม กรมหมื่นเทพพิพิธถูกเนรเทศไปอยู่ที่วัดมัลลบุตร กรุงลังกาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๒ โดยอาศัยเรือกำปั่นทูตฝรั่ง พร้อมกับพระสงฆ์ ๕ รูปที่ไปผัดกับพระสงฆ์ชุดก่อน ต่อมาหลังกรุงแตก กรมหมื่นเทพพิพิธได้เดินทางกลับมารวบรวมกำลังที่นครราชสีมา

พ.ศ. ๒๓๐๓ (ค.ศ. ๑๗๖๐) พระเจ้าอลองพญา (มังลอง) ทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาอ่อนแอ ประกอบกับฝ่ายอยุธยาจับกุมเรือเดินทะเลของพม่าลำหนึ่งที่เดินทางจากทวายไปย่างกุ้ง พม่าจึงยกทัพมาตีอยุธยาทางเมืองมะตะมะ มะริด ตะนาวศรี เข้าทางเมืองกุย เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี ปะทะกับกองทัพอยุธยาที่แม่น้ำเอกราช และบ้านกุ่ม พม่าตั้งค่ายที่พะเนียดและวัดสามพิหาร เอาปืนใหญ่มาตั้งที่วัดราชพลี และวัดกษัตราฯ ยังเข้าไปในพระนคร ข้าราชการเห็นว่าพระเจ้าเอกทัศคงรักษาเมืองไม่ได้ จึงกราบทูลพระเจ้าอุทุมพรให้ลาผนวชมาช่วย พระเจ้าอุทุมพรทรงถอดถอนข้าราชการที่ต้องโทษจำคุกออกมาช่วยกันรักษาพระนคร แต่โชคดีที่พระเจ้าอลองพญาประชวรหนักแล้วสวรรคตระหว่างการเดินทางที่ชายแดนมะตะมะ

กองทัพพม่าถอยกลับอย่างรีบเร่ง จนไม่ชนปืนใหญ่ไปด้วยได้ (ในเรื่องนี้พงศาวดารไทยกล่าวว่าเพราะพระเจ้าอลองพญาสวรรคตเนื่องจากถูกสะเก็ดปืนใหญ่ที่แตกระเบิด) เมื่อหมดศึกพม่าพระเจ้าอูทุมพอร์กก็ทรงกลับไปผนวชต่อ ราชโอรสของพระเจ้าอลองพญาคือพระเจ้ามังลอกครองราชย์อยู่ ๓ ปีก็สิ้นพระชนม์ พ.ศ. ๒๓๐๓ พระอนุชาคือ พระเจ้ามังระ หรือ เซงพยูเซง(Hsinbyushin) ขึ้นครองราชย์แทน

ในการศึก เมื่อพ.ศ. ๒๓๐๓ ขุนรองปลัดชู ซึ่งคุมทหารกองอาทมาตชาวเมืองวิเศษชัยชาญ ๔๐๐ คน ลาดตระเวนทัพพม่าอยู่ทางด่านสิงขรซึ่งติดกับเมืองตะนาวศรี ได้ทำการสู้รบกับทหารพม่าอย่างเข้มแข็ง ตั้งแต่เข้ายันเที่ยง ที่ชายทะเลตำบลอ่าวหัวขาว ริมทะเลญบุรี ประจวบศิริจันทร์ จนตายในสนามรบหมดสิ้นทั้งกอง กองทัพพม่าจึงบุกผ่านมายังเมืองกุย เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรีโดยสะดวก ต่อมามีการตั้งชื่อหมู่บ้านซึ่งเป็นที่ตั้งของกองอาทมาตดังกล่าวว่าบ้านสี่ร้อย ที่อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง โดยมีการสร้างอนุสาวรีย์ของขุนรองปลัดชูไว้ด้วย

พ.ศ. ๒๓๐๓ (ค.ศ. ๑๗๖๐) ฝรั่งเศสแพ้อังกฤษในอินเดีย ต้องถอนตัวจากเมืองพอนดิเชอร์รี พ.ศ. ๒๓๐๓ (ค.ศ. ๑๗๖๐) ฝรั่งเศสเสียดินแดนในอเมริกาเหนือให้อังกฤษ

พ.ศ. ๒๓๐๕ พระเจ้ามังระ โอรสของพระเจ้าอลองพญา ส่งกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาอีกโดยแยกเป็น ๒ ทัพ ให้มังมหานรธา (Maha Naw-ra-htha) คุมกำลัง ๒๐,๐๐๐ คน เข้ามาทางตะวันตก ผ่าน มะริด ตะนาวศรี ผ่านพระเจดีย์สามองค์ ตีเมืองเพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ไทรโยค ตั้งค่ายที่ตำบลสีกุก ห่างกรุงศรีอยุธยา ๓๐๐ เส้น และ เนเมียวสีหบดี(Neimyo Thihapate) คุมกำลังล้านนาล้านช้าง ๒๐,๐๐๐ คนยกมาทางเหนือ จากเชียงใหม่ ผ่านเมืองตาก กำแพงเพชร สวรรคโลก สุโขทัย พิษณุโลก ตั้งค่ายล้อมอยุธยา ที่เพนียด บ้านปลาเห็ด หัวรอ บ้านไทร ขนอนหลวงวัดโปรดสัตว์ คลองสวนพลู ตำบลสีกุก ปากน้ำประสบخانพระนคร โพธิ์สามต้น วัดหน้าพระเมรุ ทิ้งหลังวัดท่าการ้องและหลังเจดีย์ภูเขาทอง พระเจ้าเอกทัศ และพวกข้าราชการได้อัญเชิญพระเจ้าอูทุมพorkให้ลาผนวชมาช่วยกันคิดการสงครามอีกครั้ง โดยบางคนเขียนคำวิงวอนใส่บาตรตอนบิณฑบาตแต่ภิกษุพระเจ้าอูทุมพorkไม่ทรงยินยอม

พ.ศ. ๒๓๐๕ พม่ายกทัพเรือเข้ามาทางแม่น้ำแม่กลอง ทำจีน แล้วตีเมืองธนบุรี และนนทบุรีได้ ขณะนั้นมีเรืออังกฤษลำหนึ่งชื่อ อลังกปูนีเข้ามาค้าขายผ้าสุริต อาสาช่วยรบพม่าโดยใช้ปืนเรือยิงพม่าที่เมืองธนบุรี แต่พม่าใช้ปืนใหญ่ที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์ยิงเรืออังกฤษจนต้องหนีไปทางนนทบุรี เรืออังกฤษยิงปืนใหญ่ใส่พม่าที่วัดเขมาฯ แต่สู้พม่าไม่ไหว พวกอังกฤษต้องล่องเรือหนีออกทะเลไป ราวเดือนธันวาคม

พ.ศ. ๒๓๐๕ มังมหานรธาป่วยเสียชีวิตที่ค่ายบ้านสีลูก ดังนั้นเนเมียวสีหบดีจึงคุมกำลังพม่าทั้งหมดแต่ผู้เดียว โดยย้ายค่ายจากปากน้ำประสบมาที่ค่ายโพธิ์สามต้น บุคตีทหารอยุธยา ปลุกhorbเอาปืนใหญ่ยิงเข้าไปในพระนครทุกวัน ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๐๕ (ค.ศ. ๑๗๖๕) พม่ายกเข้าถึงชานเมืองอยุธยา ผู้จัดการบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา ชื่อ นิโคลัส แบง (Nicolas Bang) วายนำหนึพม่าจนจมน้ำเสียชีวิต มีคนหนึพม่าเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาว่าแสนคน ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๐๕ คลังสินค้านิวอัมสเตอร์ดัมของฮอลันดาที่ปากน้ำถูกเผา พม่ายึดเมืองบางกอกได้ โบสถ์และโรงเรียนคาทอลิกถูกเผา ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๐๕ เผาทำลายโบสถ์เซนต์ยอแซฟ ซึ่งชาวคริสเตียนได้อพยพมาตั้งกองกำลังขนาดใหญ่ผู้พม่า ห้างฮอลันดาที่พวกจีนใช้เป็นค่ายต่อสู้ถูกเผา ชาวโปรตุเกสได้ป้องกันหมู่บ้านของตนแต่สู้ไม่ได้ พม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้เกือบสองปี โดยตั้งค่ายบริเวณใกล้วัดหน้าพระเมรุ (วัดหน้าพระเมรุเป็นวัดเดียวที่ไม่ถูกทำลายระหว่างสงครามครั้งนี้) ที่วัดสามวิหาร พม่าขุดคูดินตั้งปืนใหญ่ยิงสู้กับป้อมมหาไชย ฝ่ายไทยตั้งป้อมผู้พม่าที่บางบำหรุ(ทัพหัวเมืองปักข์ใต้) ที่ภูเขาทอง(ทัพพระพิษณุโลก) วัดพระเจดีย์แดง(ทัพเมืองนครราชสีมา)และ เมืองนนท์ (ทัพพระยายมราช)

พงศาวดารกรุงสยามฉบับบริติชมิวเซียม บันทึกไว้ว่า “พระอาจารย์วัดเขานางบวช มาอยู่ ณ วัดบ้านระจัน ชาวบ้านแขวงเมืองวิเศษไชยชาญ เมืองสุพรรณบุรี เมืองสิงหนบุรี เมืองสรรคบุรี อพยพเข้าไปพึ่งพระอาจารย์อยู่เป็นอันมาก ฝ่ายชาวค่ายบ้านระจันยกออกตั้งอยู่นอกค่าย ไล่ตะลุมบอน แทงพันพม่าล้มตายเป็นอันมาก” ชาวบ้านบางระจัน ภายใต้การนำของพระอาจารย์ธรรมโชติ นายแท่น นายดอก (ชาวบ้านกรับ) นายอิน นายเมือง (ชาวบ้านสีบัวทอง) ขุนสรร พันเรื่อง นายทองแสงใหญ่ นายโชติ นายทองเหม็น นายจันหนวดเขี้ยว และนายทองแก้ว (บ้านโพทะเล แขวงเมืองวิเศษไชยชาญ) ได้รวมกำลังต้านพม่าไว้ถึง ๕ เดือน โดยพยายามหล่อปืนใหญ่ขึ้นใช้เองแต่ปืนร้าวใช้การไม่ได้ ชาวบางระจันสู้พม่าซึ่งมีอาวุธและวิธีการรบที่ดีกว่าไม่ได้ ต้องแพ้ย่อยยับทั้งหมดหมู่บ้าน เมื่อวันที่จันทร์ แรม ๒ ค่ำ ปีมจ พ.ศ. ๒๓๐๕

อนุสาวรีย์ชาวบ้านบางระจันที่สิงห์บุรี

(<http://www.thaiwebkit.com/sdc63.org/images/content414200813636%20A.jpg>)

ฝ่ายอยุธยาเอาปืนใหญ่ชื่อ ปราบหงสา ซึ่งเป็นปืนใหญ่ศักดิ์สิทธิ์โบราณคู่พระนคร ตั้งบนป้อมมหาชัยยิงค่ายพม่าที่วัดศรีโพธิ์ และเอาปืนใหญ่ชื่อ มหาเทพมฤตยูราช ประจุนิพนธ์องศา ตั้งบนป้อมท้ายกบ ยิงพม่าที่ภูเขาทอง แต่ยิงไปนัดเดียวปืนก็ราวไ้การใช้การไม่ได้

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) พ.ศ. ๒๓๓๘ บรรยายถึงวาระสุดท้ายของกรุงศรีอยุธยาว่า “ วันอังคารเดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุน นพศก (จ.ศ.๑๑๒๕ พ.ศ.๒๓๑๐) เพลาบ่าย ๔ โมง พม่ายิงปืนป้อมสูงวัดการ้อง วัดแม่นางปลื้ม ระดมเข้ามาในกรุง แล้วเอาเพลิงจุดเชื้อที่รอกกำแพง ครั้นเพลาค่ำกำแพงซุดลงหน่อยหนึ่ง พม่าก็เข้ากรุงได้ เข้าเผาพระราชวังและวัดพระศรีสรรเพชญ์ แล้วกวาดเอากษัตริย์ชาติตวยวงศ์ แลท้าวพระยาเสนาบดี อพยพครอบครัวทั้งปวงพาไป แต่พระเจ้าแผ่นดินนั้นหนีออกจากพระนครแต่พระองค์เดียว ได้รับความลำบากก็ถึงซึ่งพิราลัย”

จดหมายเหตุโหรและพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาระบุว่า “เมื่อวันอังคาร ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๕ ปีกุน อัฐศก (ตรงกับวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐) จุลศักราช ๑๑๒๕ ในวันเนาวันสงกรานต์ ซึ่งตรงกับจดหมายเหตุบาทหลวงฝรั่งว่าตรงกับวันอังคารที่ ๗ เมษายน ค.ศ. ๑๗๖๗ ตั้งแต่เวลาบ่าย ๓ โมงพม่ายิงปืนใหญ่บนป้อมสูงที่วัดการ้อง วัดแม่นางปลื้ม ตรงหั่วรอมป้อมมหาชัย ซึ่งมีลำน้ำแคบ เอาเรือทอดต่อกันเป็นสะพานข้ามคูเมือง แล้วขุดอุโมงค์เข้ามาจุดไฟเผาเรากำแพงเมืองด้านตะวันออก ด้านหั่วรอม ที่ใช้คันซุงฝังอยู่ใต้ดิน ตั้งแต่พลบค่ำจนถึงสองทุ่ม พม่าก็เข้าเมืองได้ กรุงศรีอยุธยาก็เสียแก่พม่า”

พม่าจุดไฟเผาบ้านเรือน วัด และวัด เพื่อหาทรัพย์สินและทองคำเป็นเวลา ๕ วัน กรุงศรีอยุธยาถูกเผาทำลายอย่างยับเยิน วัดคริสต์ในสยามถูกทำลายยกเว้นที่จันทบุรี คนไทยส่วนหนึ่งหนีพม่าเข้าไปอยู่ในป่า คนไทยราว ๓๐๐ คนที่นับถือคริสต์หนีไปเขมรกับบาทหลวงคอร์แล้วกลับมาในสมัยกรุงธนบุรี พม่ายกทัพกลับไปเมื่อ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ โดยจับสมเด็จพระเจ้าอุทุมพร (ขุนหลวงหาวัด) ขณะทรงครองเพศบรรพชิต และกวาดต้อนคนไทยไปเป็นเชลยที่เมืองอังวะของพม่า ประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน สมเด็จพระเจ้าอุทุมพรสิ้นพระชนม์ ที่เมืองจักกาย ประเทศพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ พม่าขนสิ่งของลงแพผ่านกาญจนบุรี แล้วลากขึ้นตะเม่จากเรือที่ท่าดินแดงไปทางบกผ่านเมะตะมะกลับไปกรุงอังวะ โดยมีปืนคู่แฝดลำยาว ๑๒ ศอก (๖ เมตร) และเรือพระที่นั่งกิ่งหนึ่งลำไปด้วย (ข้อมูลจากหนังสือตำนานกรุงเก่า ของพระยาโบราณราชธานินทร์ <http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/2006/05/K4349426/K4349426.html>) เชลยศึกชาวไทยที่ถูกพม่ากวาดต้อนไป ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณปองเลใต้ (ตึกปองเล) ใกล้คลองชะเวตาของ หรือคลองทองคำ แถบระแหงโม่งตีสู หรือตลาดระแหง(ระแหงอะยะ) ห่างจากมณฑลพะเย์ราว ๑๓ กิโลเมตร มีวัดระให้ เป็นศูนย์กลางหมู่บ้าน มีตลาดโยเดีย (โยเดียเข) พวกเจ้านายอยุธยาอยู่ที่ตำบลเมงตาสุ (เมงตาสุอะยะ แปลว่า ย่านเจ้าฟ้า) ตอนใต้ของคลองชะเวตาของ ในสมัยพระเจ้ามินดง ชาวอยุธยาทำหน้าทำงานครัวและงานละครให้แก่ราชสำนัก

วันกรุงแตก ๓ เมษายน ๒๓๑๐ ภาพจากอนุสรณ์สถานแห่งชาติ

เมื่อกรุงแตก สมเด็จพระเจ้าเอกทัศทรงหนีทางเรือไปที่บ้านจิกข้างวัดสังฆาวาส แล้วสวรรคต
หลังจากกรุงแตกได้ ๑๕ วัน ทำให้สิ้นสุดกษัตริย์ราชวงศ์บ้านพลูหลวง รวมเวลาที่อยุธยาเป็นราชธานี ๔๑๖
ปี กับ ๓๕ วัน มีพระเจ้าแผ่นดิน ๓๓ พระองค์ ๕ ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์อู่ทอง สุพรรณภูมิ สุโขทัย ปราสาท
ทอง และบ้านพลูหลวง (ไม่รวมขุนวรวงศาธิราช)

เมื่อพม่าเข้ากรุงศรีอยุธยาได้แล้ว ก็ทำการริบทรัพย์จับเชลยอยู่ราว ๘ วัน เนเมียวสีหบดี จึงต่อมาได้
รับสมญาว่า "ยุทธยาหฺวัน" (ผู้พิชิตอยุธยา) ได้ถอนทัพกลับกรุงอังวะอย่างรวดเร็ว เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน
พ.ศ. ๒๓๑๐ โดยแยกถอนกลับเป็น ๓ ทัพ คือ กองทัพทางเหนือ เนเมียวสีหบดีคุมเอง นำเจ้านายและ
ข้าราชการที่เป็นเชลยราว ๓,๐๐๐ คน กับทรัพย์สินของที่มีค่ามาก เดินทางกลับกรุงอังวะทางด่านแม่ละเมา
ส่วนกองทัพทางใต้ แบ่งเป็น ๒ ทัพ ให้เจ้าเมืองพุกาม เป็นผู้คุมเรือบรรทุกทรัพย์สินอันเป็นของหนัก ของ
ใหญ่ไปทางเมืองชนบุรี ทำจีน แม่กลอง และมีอีกทัพหนึ่งไปทางสุพรรณบุรี แล้วกลับพม่าทางด่านเจดีย์
สามองค์ ต่อจากนั้นอยุธยาก็กลายเป็นเมืองร้าง เป็นที่อาศัยของงู แมงป่อง นกแร้ง และนกเค้าแมว

บาทหลวงกอร์ชาวฝรั่งเศสได้เขียนรายงานลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๒ ว่า “พวกไทย ได้
เอาเงินและทองบรรจุไว้ในองค์พระพุทธรูปเป็นอันมาก บรรจุไว้ในพระเศียรก็มี ในพระอุระก็มี ในพระ
บาทก็มี และตามพระเจดีย์ต่าง ๆ บรรจุไว้มากกว่าที่อื่นพวกจีนได้ไปเที่ยวขุดเงินทองที่ฝังไว้ตามดิน
และบรรจุไว้ในพระเจดีย์พบทองเป็นอันมากพอบรรทุกเรือยาวได้ถึงสามลำ ในวัดที่พระเจ้าแผ่นดินทรง
ผนวชเรียกวัดประดู่ (Vat Padu) วัดเดียวเท่านั้นได้ พบเงินถึง ๕ ไห และวัดอื่น ๆ ก็มีเงินทุกวัดมากบ้างน้อย
บ้าง พวกจีนทำลายพระพุทธรูปที่หล่อด้วยทองแดง เครื่องมือที่ใช้ ก็คือบานหน้าต่างบานประตูและเสา
โบสถ์ วัดต่างๆเปรียบเหมือนกับเตาไฟ ฝาผนังก็ดำหมด และตามลานวัดก็เต็มไปด้วยถ่าน และพระพุทธรูป
หักพังเป็นชิ้นเล็ก ชิ้นน้อย”

พระยาโบราณบุรานุรักษ์ (ต่อมาเป็นพระยาโบราณราชธานินทร์) ได้เขียนเอกสารชื่อ “ตำนานกรุง
เก่า” เมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๑) พิมพ์ไว้ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๓ พ.ศ. ๒๔๖๕ ความตอนหนึ่ง
ว่า “เมื่อมังมหานรธาจับเนเมียวยกมาตีกรุงแตกในครั้งหลัง ได้ความว่าปะกันวุ่นแม่ทัพทางใต้เอาเรือพระ
ที่นั่งกิ่งไปขึ้นตะเข้ที่ทำดินแดง ชักขึ้นไปลงลำน้ำสุมือกปากน้ำเมืองมะตะมะ ส่งไปถวายเจ้าอังวะลำหนึ่ง
แต่เป็นพระพุทธรูปซึ่งพม่าเอาไปพร้อมกับเรือพระที่นั่งนั้น พม่าเห็นว่าใหญ่นัก จะขึ้นบกชักลากไปไม่ไหว
จึงขึ้นขึ้นที่วัดเขมา เอาดินค้ำบรรจุเต็มกระบะออกอุเลิงระเบิดเสียเก็บแต่ทองไป”

แม่ทัพพม่าแต่งตั้งผู้รักษากรุง ตั้งค่ายอยู่ที่โพธิ์สามต้น ตำแหน่งนายกอง ซึ่งเรียกเป็นภาษาพม่าว่า “ซุกคยี” คนไทย เรียกว่า “สุกี้” ซึ่งเป็นคนมอญบ้านโพธิ์สามต้น เคยรับอาสาพม่าไปตีค่ายบางระจันแตก

พม่านำคนไทยที่เป็นเชลยและนำพระภิกษุพระเจ้าอุทุมพร ที่ทรงผนวชอยู่ ไปเมืองพม่า ทำการสอบสวน จดบันทึกเรื่องต่างๆ ไว้เป็นภาษามอญ แล้วแปลเป็นภาษาพม่าให้ชื่อว่า ประวัติกรุงศรีอยุธยา (Yoyada Yazawin) ต่อมามีการแปลเป็นภาษาไทย เรียกว่า คำให้การชาวกรุงเก่า และคำให้การขุนหลวงหาวัด (สำนักพิมพ์คลังวิทยา ได้จัดพิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๐ และ พ.ศ. ๒๕๑๕)

เชลยศึกชาวไทยคนหนึ่งที่ถูกพม่ากวาดต้อนไป คือ “นายขนมต้ม” ซึ่งเป็นนักมวยฝีมือดี เคยชกกับ นักมวยพม่าหน้าพระที่นั่งพระเจ้าอังวะ โดยนายขนมต้มชกพม่า มอญ ได้ชัยชนะถึง ๕ คน พระเจ้าอังวะตรัสชมว่า “คนไทยมีพิษอยู่ทั่วตัว แต่เพราะเจ้านายไม่ดีจึงเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า”

๖.๒๕.๑ คำให้การของ นายโกยาตัน ในวันกรุงแตก เมื่อ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๑ (ค.ศ. ๑๗๖๘) นายพี วัน เด วูร์ท (P.van der voort) ชาวฮอลันดา ซึ่งเป็นพนักงานเจ้าท่าของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาหรือวีโอซี (V.O.C.) ได้บันทึกเหตุการณ์ด้วยลายมือเป็นภาษาฮอลันดา กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงที่กรุงศรีอยุธยาใกล้จะแตกและแตกแล้ว ตามคำบอกเล่าของนายแอนโทนี โกยาตัน (Antony Goyaton) ซึ่งเป็นชาวอาร์เมเนียน หัวหน้าชาวยุโรป (Foreign Europeans) ในกรุงศรีอยุธยา และนักบวชอิสลาม ชื่อ สะยิ เชยิด อาลี (Seyed Ali) ผู้ที่ได้อยู่ในเหตุการณ์วันกรุงศรีอยุธยาแตก แล้วจดคำให้การไว้ ที่อินโดนีเซีย ปรากฏในเอกสารฮอลันดาซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษ “Dutch at Ayudhaya 1767, Official Record of Eye-witness Account of the Destruction of Ayudhaya” ความว่า

“..พม่าเข้าล้อมกรุงสยามในเดือนกรกฎาคมหรือสิงหาคม พ.ศ.๒๓๐๕ หลังจากที่ได้ทำลายเมืองต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ได้แล้ว พม่าได้วางปืนใหญ่ขนาดเล็ก โดยรอบกรุงฯ เพื่อให้ผู้ใดเข้าหรือออกได้ สภาพเช่นนี้เป็นไปจนกระทั่งถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๓๑๐ ในเวลาที่น้ำขึ้น ท่วมรอบกรุงฯ พม่าได้เคลื่อนที่เข้าไปใกล้กรุงฯ ในเวลากลางคืนด้วยเรือหลายลำ ใช้บันไดพาดกำแพงหลายแห่ง และโยนหม้อดินที่บรรจุดินปืนเข้าไปภายในกำแพงที่ถูกล้อม ครั้นเมื่อยึดกรุงฯ ได้แล้ว พวกพม่าได้ช่วยกันทำลายเมืองลงเป็นลำดับหมด การปฏิบัติในครั้งนี้พวกพม่าได้รับการช่วยเหลือเป็นอย่างมากจากพวกเพื่อนร่วมชาติของตนที่อยู่ภายในกรุงฯ ซึ่งมีจำนวนประมาณห้าร้อยคน (พวกนี้ถูกฝ่ายสยามจับตัวไปในเหตุการณ์ที่ผ่านมา) กับพวกพม่าที่ทำการรุกเข้าไปที่สามารถทำการติดต่อกันได้ เรื่องได้มีต่อไปว่า หลังจากที่ได้สังหารประชาชนส่วนมากผู้ซึ่งหนี

ความโกลาหลไปแล้ว พวกพม่าก็แบ่งคนออกเป็นพวกๆ แล้วนำพวกเหล่านี้ไปหลังจากที่ได้ทำการวางแผนที่จะทำการของบริษัทยอดันดาแล้ว ส่วนกษัตริย์หนุ่มพร้อมกับพระบรมวงศานุวงศ์ และ พระคลังก็รวมอยู่ในหมู่ประชาชนที่ถูกนำไปด้วย ในระหว่างทาง กษัตริย์หนุ่มได้ประจวบสวรรคต และพระคลังก็ถึงแก่กรรมด้วยการวางยาพิษตนเอง ผู้ให้การได้กล่าวด้วยว่า กษัตริย์องค์ที่สูงด้วยวัยถูกลอบปลงพระชนม์ ในคืนเดียวกันโดยชาวสยามด้วยกัน..ผู้ให้การทั้งสองพร้อมกับคนจำนวนประมาณ ๑,๐๐๐ คน ซึ่งเป็นชายหญิงและเด็ก ชาวโปรตุเกส อาร์เมเนียน มอญ สยาม และมาเลย์ ถูกจับ นำตัวไปพะโค โดยมีผู้คุมชาวพม่ากลุ่มเล็กๆ ราว ๑๕ คนเท่านั้น เมื่อไปครึ่งทางพวกเขยได้โอกาสจับตัวผู้คุมไว้แล้วหลบหนีมาได้ ผู้ให้การบุกป่าฝ่าดงมาถึงแม่น้ำของสยามสายหนึ่ง อีกสามเดือนต่อมา ผู้ให้การได้ลงเรือสำเภาเงินลำเล็กไปกัมพูชา แล้วเดินทางต่อไปถึงป่าเลมบั้งเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๓๑๑ โดยเรือของกัปตันอิงค์ หลังจากพม่าถอนกำลังจากสยามแล้ว ชาวไทยกลุ่มหนึ่งได้มาอยู่ที่กรุงเทพฯ บริเวณที่พักเก่าของพวกฝรั่งเศส และพวกชาวจีนราว ๒,๐๐๐ คนอยู่บริเวณปากแม่น้ำทำอาชีพการเกษตรและประมง

๖.๒๕.๒ บันทึกพม่าวันกรุงศรีอยุธยาแตก พงสาวดารพม่าฉบับคงของ รายงาน

เหตุการณ์ตอนกรุงศรีอยุธยาแตก แปลความได้ว่า“ไฟที่รากฐานกำแพงลามเลียไหม้ซุงซึ่งเป็นฐานรากจนก่อให้เกิดเป็นวันดำโขมง ผืนดินที่ซึ่งตัวกำแพงตั้งอยู่ก็ปริแตกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย กำแพงที่สูงตระหง่านเป็นร้อยศอกก็มีอันพังครืนลงมา ท้าพม่าที่ห้อมล้อมรอคอยอยู่ ก็บุกเข้าตีพระนครพร้อมกันทุกด้าน ปืนใหญ่กว่าพันกระบอกก็ระดมยิงถล่มพระนครราวห้าฝน....เหล่าทหารพลช้าง พลม้า และทหารราบก็ไม่รีรอ กรูกันเข้าตีพระนครด้านที่กำแพงพัง” พงสาวดารพม่าฉบับคงของระบุด้วย ว่าท้าพม่าตีเข้าพระนครศรีอยุธยาได้ในเวลาตี ๔ กว่ำ ของวันพฤหัสบดีขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๓๑๐ ตรงกับปี ๑๑๒๕ ของศักราชพม่า (สุเนตร ชุตินธรานนท์ : สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ ศึกษาจากพงสาวดารพม่าฉบับคงของ,สำนักพิมพ์สยาม ๒๕๔๑) โปรดสังเกตว่าวันที่กรุงศรีอยุธยาแตกตามหลักฐานของฝ่ายไทยและพม่าผิดกัน ๓ วัน อาจเป็นเพราะการกำหนดเกณฑ์การตีความหมายว่าพม่าเข้ากำแพงเมืองได้หรือยึดวังหลวงได้หรือมีการจดวันคลาดเคลื่อน พงสาวดารพม่าฉบับคงของระบุด้วยว่า สิ่งที่พม่านำกลับไปกรุงอังวะ มี เจ้านายทั้งชายหญิง ปืนใหญ่กว่า ๕๐๐ กระบอก ปืนใหญ่อำริดกระบอกหนึ่งที่ยึดไปมีน้ำหนักราว ๑๔ ตัน ฯลฯ ซึ่งทหารพม่าซื้อสินไหมมิคจ่อแหวง บรรทุกใส่แพกลับไปทางท่าไร่ พระภิกษุพระเจ้าอุทุมพรซึ่งกำลังผนวชอยู่ที่ทรงถูกนำไปด้วยแล้วสิ้นพระชนม์ที่พม่า

๖.๒๕.๓ รายงานของบาทหลวงบริโกต์ ชาวฝรั่งเศส บาทหลวงฝรั่งเศส ชื่อ มองเซน เยอร์ ปีแอร์ บริโกต์ (Bishop Mgr.Pierre Brigot , Bishop of Tabraca) หัวหน้าชาวคริสต์ในสยามที่โบสถ์ เซนต์โยเซฟ อูรุษยา ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ตอนเสียกรุง พ.ศ. ๒๓๑๐(ค.ศ.๑๗๖๗) ได้เขียนรายงานถึงหัวหน้า บาทหลวงฝ่ายต่างประเทศที่กรุงปารีส เล่าถึงสภาพตอนปลายกรุงศรีอยุธยาความว่า ".....มิถุนายน ค.ศ. ๑๗๖๕ ทหารพม่าล้อมกรุงศรีอยุธยา จึงส่งนักเรียนเนรคริสต์ ๓๐ คนไปอยู่ที่จันทบูรณ(จันทบุรี)...พม่าได้ ยกทัพมีพลมากมายก่ายกองกระจายอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง ดุจน้ำไหลเชี่ยว ค.ศ.๑๗๖๖ (พ.ศ. ๒๓๐๙) พม่า สร้างป้อมล้อมกรุง ๓ แห่ง ในตอนแรก พวกไทยคริสต์ส่วนมากทำหน้าที่รักษาเชิงเทินซึ่งหาประโยชน์ มิได้ เพราะศึกครั้งนี้รบกันนอกกำแพงเมือง พระเจ้ากรุงสยามพระราชทานปืนใหญ่ให้แก่โบสถ์ไทย คริสต์ ๓ วัดซึ่งอยู่นอกกำแพงพระนคร ๓๐ กระบอกพร้อมทั้งลูกกระสุน ดินดำ และพระราชทานปืนให้ พวกจีน ๖,๐๐๐ คนที่ได้ขออนุญาตเอาห้างพวกฮอลันดากับวัดไทยพุทธซึ่งอยู่บนเนินสูงตั้งเป็นค่าย ฝ่าย ไทยยังให้เงินแก่พวกจีน ๒ หมื่น แฟรงค์ และให้เงินแก่พวกไทยคริสต์ ๕๐๐๐ แฟรงค์ เพื่อให้พวกจีนและไทย คริสต์คอยป้องกัน และสู้รบกับข้าศึกจนกว่าจะเลิกสงครามพวกไทยคริสต์มีเพียง ๘๐ คนแยกกันอยู่ตาม โบสถ์คริสต์ ๓ แห่ง ซึ่งล้วนอยู่ห่าง ๆ กัน ถือปืนเล็ก คนละกระบอก สู้รบกับพวกพม่าอย่างวิธีกองโจร เมื่อ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๐๙ พวกพม่าได้มายึดวัดไทยพุทธ ๒ วัดใกล้กับโบสถ์ไทยคริสต์ แต่ส่วน โบสถ์คริสต์และค่ายของพวกไทยคริสต์นั้น ได้เอาเสาและไม้กระดานล้อมไว้อย่างแน่นหนา ในค่ายนั้นเต็มไปด้วยผู้คนเพราะไม่ได้มีแต่พวกไทยคริสต์เท่านั้น แต่พวกที่ไม่ได้เป็นไทยคริสต์ก็ได้มาอยู่ด้วย วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๐๙ พวกพม่าได้ไปยึดวัดไทยพุทธวัดหนึ่ง ซึ่งอยู่ตรงกับโรงเรียนเนรคริสต์ แล้วเอาปืน ยิงวัดเซนต์โยเซฟ จนทะลุประตูไปหมด ฝ่ายพวกไทยคริสต์ก็ได้เอาปืนยิงวัดไทยพุทธที่พวกข้าศึกตั้งมั่นอยู่ และได้จับช้างของข้าศึกได้มา ๑ เชือก หลังจากนั้นพวกพม่าได้ไปตีพวกจีนในค่ายฮอลันดาที่พวกไทย คริสต์ในค่ายโปรตุเกสได้ไปสมทบกับพวกจีน ภายหลังพม่าได้ตีป้อมไทยซึ่งอยู่นอกพระนครได้ และเอาไฟ ไปเผาห้างฮอลันดา พม่าล้อมกรุงอยู่รวม ๘ วัน วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าได้ยกไปตีค่ายโปรตุเกส บาทหลวงคณะดอมินิแกคน ๑ กับบาทหลวงคณะเยซุอิตคน ๑ ซึ่งอยู่ในค่ายนั้นก็ยอมให้พม่าจับโดยดี วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๓๑๐ พวกพม่าได้เอาไฟไปเผาค่ายพวกไทยคริสต์ ไฟได้ลุกลามไปไหม้เอาโบสถ์เซนต์โย เซฟด้วย พวกพม่าได้จับพวกไทยคริสต์ ไปไว้ยังวัดท่าใหม่ (Vat Thamai) เอาไฟเผาบ้านเรือน ทุบตอเข้า ของและฆ่าผู้พันคนทั่วไปหมด.....พวกพม่าได้ยกทัพมาตั้งค่ายอยู่ข้างบ้านมหาพราหมณ์ และออกโจมตี ไทยอยู่เสมอ ๆ พม่าทำการได้ตามชอบใจเพราะไม่มีใครออกมาต่อสู้เลย แต่เพื่อจะกันมิให้ราษฎรพลเมืองว่า พวกไทยจึงได้ยกออกต่อสู้ข้าศึกบ้างเป็นครั้งเป็นคราว แต่การต่อสู้ทำกันโดยอย่างเสียไม่ได้ เพราะเมื่อไทย

ออกต่อสู้นำคราวใด ก็สำหรับส่งอาวุธให้แก่ข้าศึกเท่านั้น ไทยกับพม่าไม่ได้รับกันประชันหน้ากันจนครั้งเดียว พวกพม่าก็เห็นว่า ไทยไม่สู้จึงจัดการล้อมพระนครไว้ และเอาวัดต่าง ๆ ซึ่งอยู่รอบ พระนครเป็นที่ตั้งมั่น ส่วนพวกจีนนั้นก็ได้เตรียมการต่อสู้ในห้างฮอลันดา พวกพม่าจึงได้ไปตีค่ายพวกจีน ๑๘ วัน ๑๘ คืน จีนชื่อ เอียนเสื่อ (Hien Su) ถูกกระสุนปืนที่ศีรษะ พวกพม่าจึงตีพวกจีนแตกหนีไป และได้เอาไฟเผาห้างฮอลันดาจนหมดเหลือแต่กำแพง เท่านั้น คืนวันที่ ๗ - ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าได้ตีกรุงศรีอยุธยาแตก นำพื้นผู้คน เผาบ้านเรือนในพระนคร ตลอดจนพระราชวังและวัด อยู่ ๑๕ วันแล้ว พวกพม่าจึงยกทัพกลับเมื่อวันที่ ๑๕ เดือนเมษายน ค.ศ. ๑๗๖๗ (พ.ศ. ๒๓๑๐) ฝ่ายพระเจ้ากรุงสยามหนีเข้าศึก และไปสวรรคตที่โพธิ์สามต้นเมื่อพม่ากลับไปแล้ว” (ข้อมูลจากประชุมพงศาวดาร ภาค ๓๕ เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยาแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ)

โบสถ์เซนต์โยเซฟ อยุธยา (<http://www.212cafe.com/freewebboard/view.php?user=tv5007&id=1201>)

๖.๒๕.๔ รายงานของบาทหลวงฝรั่งเศส บาทหลวง อาเดรียง โลเน ได้เขียนรายงานเหตุการณ์ขณะกรุงศรีอยุธยาแตก ซึ่งต่อมาได้เผยแพร่ในหนังสือ”ประวัติมณฑลกรุงสยาม ค.ศ. ๑๖๖๒-๑๘๘๑ ”

ความสำคัญว่า ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๑๗๖๕ พม่าเข้าศึกได้มาปรากฏตัวหน้ากรุงศรีอยุธยา ชาวสยามต่างศาสนาหลายคนลี้ภัยมาอยู่ในบ้านพวกคริสตัง มิถุนายน ค.ศ. ๑๗๖๕ พวกพม่าส่งทหารไปปล้นและเผาเมืองบางกอก เมืองบางกอกสู้ไม่ถึง ๑๕ นาทีก็ยอมแพ้ ... ๑๓ พฤศจิกายน ทหารพม่ายึดวัดพุทธหลายวัดที่ป้องกันโดยคนจีน.. ๒๓ มีนาคม ไฟไหม้โบสถ์นักบุญโยเซฟจนป็นเถ้าถ่าน คืนวันที่ ๗ ต่อวันที่ ๘ เมษายน ทหารพม่ารุกเข้าตีและยึดกรุงศรีอยุธยาได้

๖.๒๕.๕ ต้นเหตุที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาเสื่อมถอยหมดกำลัง เมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ พระยาโบราณบุรานุรักษ์ ปลัดเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า (ต่อมาเป็นพระยาโบราณราชธานินทร์) ได้วิเคราะห์เหตุที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาเสื่อมถอยหมดกำลัง พิมพ์ในหนังสือ “ตำนานกรุงศรีอยุธยา” ว่า

“ เหตุที่กรุงเทพทวารวดีจะเสื่อมถอยหมดกำลังลงนั้น เริ่มต้นเกิดมาตั้งแต่พระเจ้าทรงธรรมแย่งราชสมบัติพระศรีเสาวภาคย์ เมื่อจุลศักราช ๘๖๔ ปี ครั้งนั้นก็ฆ่าขุนนางเก่าเสียมาก มาแผ่นดินพระเจ้าปราสาททองฆ่าขุนนางพวกพระเชษฐาธิราช แต่เห็นจะน้อย ครั้นถึงแผ่นดินพระนารายณ์ ฆ่าขุนนางที่เป็นพวกเจ้าฟ้าชัยและพระศรีสุธรรมราชาเห็นจะเกือบหมด จนต้องใช้ขุนนางแขก ขุนนางลาว ขุนนางฝรั่ง มีพระยารามเดโช พระยาราชวังสัน พระยาสีหราชเดโช เจ้าพระยาวิไชยเณทร์เป็นต้น แผ่นดินพระเพทราชา ฆ่าขุนนางแผ่นดินพระนารายณ์...เห็นจะเรียกว่าเกือบหมดได้ แผ่นดินพระพุทธเจ้าเสือเห็นจะฆ่ามาก เพราะคนนิยมเจ้าพระขวัญ... แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระเคราะห์ดีไม่ต้องฆ่าใคร แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อจุลศักราช ๑๐๘๔ ข้าราชการวังหลวงเห็นจะตายเกือบหมด คิดดูในระหว่าง ๑๓๐ ปีมาเท่านี้กัน เสียถึง ๗ ครั้ง เป็น ๑๘ ปีฆ่ากันครั้งหนึ่ง หรือถ้ารอดตายก็กลายเป็นไพร่หลวงและตะพุ่นหญ้าช้าง ถ้าจะนับพวกที่รอดตายก็ต้องว่าผู้ดีกลายเป็นไพร่ ไพร่กลายเป็นผู้ดีในระหว่างนั้น ๗ ครั้ง..... เมื่อเป็นเช่นนี้มาในตอนหลังบ้านเมืองจะมีกำลังอย่างไรได้ และเมื่อขุนหลวงหาวัดได้ราชสมบัติ ก็ยังสำเร็จโทษเจ้าเสียอีก ๓ กรม ฆ่าขุนหลวงหาวัดเองกับพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ก็ไม่ปรองดองกัน จึงพาให้การปกครองบ้านเมืองแปรปรวนรวนเรไป เพราะฉะนั้นเมื่อศึกพม่ามาตีพระนครจึงไม่มีตัวข้าราชการที่สามารถเป็นแม่ทัพนายกองนำพลเข้าต่อสู้ข้าศึก เหตุการณ์ที่เป็นมาแต่ต้นจนเสียเมืองก็สมกับพงศาวดารกล่าวว่ ชาติกรุงทวารวดีถึงกาลขาด”

กองทัพอยุธยาขณะนั้นอ่อนแอเป็นอย่างมาก เช่นเมื่อมีการยกพลลงเรือจะไปสู้พม่าที่วัดท่าการ้อง เพียงแต่พม่ายิงปืนถูกนายเรือ ที่ำดาบอยู่หัวเรือตกน้ำไปเพียงคนเดียว ก็ใจเสียถอยทัพทั้งหมดกลับเข้าพระนคร นอกจากนี้เมื่อพระยาพระคลังคุมทหาร ๑๐,๐๐๐ คน ไปตีค่ายพม่าที่ปากน้ำประสบ เพียงพม่ายิงปืนมาถูกทหารไทยล้มลงเพียง ๔-๕ คน กองทัพก็ถอยมาเสียแล้ว

๖.๒๕.๖ ปืนใหญ่โบราณสมัยอยุธยา ที่หน้ากระทรวงกลาโหม กรุงเทพฯ มีปืนใหญ่โบราณที่สร้างเมื่อสมัยเดียวกับอยุธยา อยู่ ๓ กระบอกคือ ปืนอัคนิรุท(ผลิตที่สเปนพ.ศ.๒๑๖๓) , ปืน SMICVEL (ผลิตที่สเปนพ.ศ. ๒๑๖๑) ปืน เหวาใจร้าย (ผลิตพ.ศ. ๒๒๑๐โดยยาน เดอ ลาครัวซ์ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นคนเวียดนาม) ปืนมังกรใจกล้า (ผลิตพ.ศ. ๒๒๑๓โดยยาน เดอ ลาครัวซ์)

ปืนใหญ่อ็คนิรุท ผลิตจากสเปนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๗ ปัจจุบันอยู่ที่หน้ากระทรวงกลาโหม

(<http://w2.thaiwebwizard.com/member/jogandjoy/showdetail.asp?boardid=103>)

ปืนใหญ่ลำริดมีลายหน้าเทวดาสมัยอยุธยาที่ถูกเจาะตัดลำกล้อง

(ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจันทรมณ อยุธยา ๒๕๕๑)

๖.๒๕.๗ ปืนใหญ่ที่พม่ายึดไปจากกรุงศรีอยุธยา ที่ประเทศอังกฤษ มีปืนใหญ่กระบอกหนึ่งมีป้ายจารึกว่า เป็นปืนใหญ่สยาม ซึ่งพม่าได้ยึดไปจากกรุงศรีอยุธยาเมื่อตอนกรุงแตก พ.ศ. ๒๓๑๐ (ค.ศ. ๑๗๖๗) ปืนใหญ่นี้ถูกกล่าวหาว่า หล่อที่สงขลา ต่อมาเมื่อทหารอังกฤษยึดพม่าได้เมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๗ จึงนำปืนใหญ่กระบอกนี้กลับไปประเทศอังกฤษ ปัจจุบัน ปืนใหญ่กระบอกนี้ ตั้งอยู่ที่สถานพักผ่อนทหารผ่านศึกที่เขตเชลซี ในกรุงลอนดอน Royal Hospital, Chelsea [Blackmore, H. L., the Armouries of the Tower of London (London: HMSO, 1976)]

ปืนใหญ่สยามที่อังกฤษ หล่อด้วยทองเหลืองที่สงขลาประมาณ พ.ศ. ๒๑๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓)สมัยพระเจ้าปราสาททอง มีข้อความจารึกภาษาอาราบิก มาเลย์และพม่า เกี่ยวกับชาห์สุลัยมาน เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง พ.ศ.๒๓๑๐(ค.ศ.๑๗๖๗) พม่าได้ยึดปืนกระบอกนี้จากอยุธยา นำกลับไปพม่า ต่อมา เมื่อกองทัพอังกฤษชนะสงครามกับพม่าครั้งที่สาม ค.ศ.-๑๘๘๗ จึงยึดปืนกระบอกนี้ได้ แล้วนำไป ประเทศอังกฤษ ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ *Royal Hospital, Chelsea*

(www.flickr.com/photos/chrisww/2974460729/ <http://img143.imageshack.us/img143/4190/meriammelayusinggorajr1.jpg>)

เรื่องปืนใหญ่ที่อังกฤษนี้ สอดคล้องกับพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งระบุว่าในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เมื่อกองทัพพม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตกแล้ว “ก็ให้ขนเอาปืนใหญ่น้อยในพระนคร ได้ปืนใหญ่น้อยพันสองร้อยเศษ ปืนนกลับเป็นหลายหมื่น เอาลงบรรทุกเรือ...”

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

บทที่ ๗

อาณาจักรสยามสมัยกรุงธนบุรี

(พ.ศ. ๒๓๑๑-๒๓๒๕)

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงกู้เอกราชของชาติไทยจากพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ แล้ว ทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี เพราะไม่มีกำลังบูรณะและรักษากรุงศรีอยุธยาอันใหญ่โตและเสียหายยับเยินได้ กรุงธนบุรีได้เป็นราชธานีของไทยได้เพียง ๑๕ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๓๒๕

๗.๑ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้เอกราชของชาติไทย ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่พม่านั้น พระยาตาก (สิน) ซึ่งบิดาเป็นนายอากรบ่อนเบี้ย ตระกูลแต่ มาจากเมืองจีน อ.เถ่งไฮ่ มณฑลแต้จิ๋ว มารดาเป็นไทย ชื่อนกเอี้ยง สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เคยบวชที่วัดเชิงท่า ต่อมาใช้เกวียนเดินทางไปค้าขายทางภาคเหนือตอนบน หลังจากนั้นได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็ก แล้วได้เป็นหลวงยกกระบัตรเมืองตาก เคยรบพม่าตีคลองพญา ใน พ.ศ. ๒๓๐๘ เมื่อพม่ามาล้อมกรุงศรีอยุธยานั้น ทหารพม่าบุกเข้าตีเมืองตาก พระยาตากสู้ไม่ได้จึงนำทหารเมืองตากหนีมาร่วมป้องกันกรุงศรีอยุธยา ตั้งค่ายที่วัดพิชัย ทำหน้าที่เป็นนายกองเรือโจมตีพม่าที่ลงเรือขึ้นล่องระหว่างค่ายต่างๆ ระหว่างที่ช่วยทำศึกอยู่ในกรุงศรีอยุธยา เจ้าเมืองกำแพงเพชรเสียชีวิต พระยาตากจึงได้ดำรงตำแหน่งพระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร แต่คนทั่วไปยังเรียกกันว่า “พระยาตาก”

ต่อมาพระยาตากประเมินว่ากรุงศรีอยุธยาจะต้องเสียแก่พม่าในอีกไม่นานนัก เพราะพม่าบุกมาถึงคูพระนครแล้ว หากอยู่สู้รบที่อยุธยาต่อไปคงไม่เกิดประโยชน์อันใด ดังนั้นใน วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๓๐๙ ก่อนกรุงแตกราว ๓ เดือน พระยาตากซึ่งขณะนั้นมีอายุ ๓๒ ปี จึงนำทหารไทยจีน ราว ๒๐๐ คน ฝ่าพม่าจากค่ายวัดพิชัย (ปัจจุบัน คือวัดพิชัยสงคราม ใกล้สถานีรถไฟอยุธยา) ไปทางบ้านหันตรา บ้านข้าวเม่า บ้านสามบัณฑิต บ้านโพธิ์สาวหาญ (อยู่ในอ.อุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา) บ้านพรานนก บ้านบางดง ตำบลหนองไม้ทรวงแขวงเมืองนครนายก เดินทางอีก ๒ วัน ถึงบ้านนาเริง เมืองปราจีนบุรี ผ่านด่านกบเจาะ (อยู่ในอ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี) ปากน้ำเจ้าโล้ บ้านคูลำพัน ชายทุ่งพระศรีมหาโพธิ์ บ้านทองหลาง ตะพานทอง บางปลาสร้อย บ้านนาเกลือ พัทธยา นาจอมเทียน ทุ่งไก่อเตี้ย ลัดหีบ บ้านหินโด่ง บ้านน้ำเก่า วัดลุ่ม บ้านประแส บ้านคา บ้านกล้า เมืองแกลง ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี

พระยาตากนำทหารตีฝ่าพม่า จากกรุงศรีอยุธยาไปจันทบุรี

(ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ)

ทหารที่เป็นกำลังสำคัญของเจ้าตาก คือ หลวงพิชัยราชา (ต่อมาคือพระยาพิชัยดาบหัก) พระเจี๋ยเงิน พระท้ายน้ำ (ต่อมาเป็นเจ้าเมืองสุโขทัย) หลวงชำนาญไพรสณฑ์ พระท่ามะรงอิม นายแสง นายอยู่ นายนาค นายทองดี นายบุญรอดแขนอ่อน นายขึ้นบ้านค่าย หลวงพิพิธ (ทหารจีนถือ้าว) ขุนจำเมือง เสือร้าย หลวงพรหมเสนา ทหารเจ้าตากที่สำคัญท่านหนึ่งคือ นายสุดจินดา (บุญมา) ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาสุรสีห์ฯ และสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

ในเดือน ๑๑ ปีกุน พ.ศ. ๒๓๑๐ หกเดือนหลังจากกรุงศรีอยุธยาแตก พอหมดฤดูมรสุม พระยาตากระดมคนและอาวุธที่จันทบุรี แล้วก็ยกกำลังราว ๕,๐๐๐ คน ออกจากจันทบุรีด้วยเรือประมาณ ๑๐๐ ลำ ผ่านชลบุรี ถึงปากน้ำบางเจ้าพระยา เมื่อเดือน ๑๒ บุกลงเรือที่บ่อมิชัยประสิทธิ์ ที่เมืองธนบุรี ที่พม่าให้คนมอญซื้อนายทองอิน รักษาบ่อมอยู่ จนได้ชัยชนะ แล้วเดินทางด้วยเรือตอนกลางคืนไปตีค่ายโพธิ์สามต้นของพม่า (อยู่ในอ.บางปะหัน ทางเหนือของอยุธยา) ทหารพระยาตาก นำโดยพระยาพิพิธกับพระยาพิชัย เข้าโจมตีค่ายโพธิ์สามต้นตั้งแต่ตอนเช้าจนถึงเที่ยง สู้กับพระนายกองที่คุมค่ายพม่า ตายในที่รบ กรุงสยามหลุดพ้นจากการครอบครองของพม่า พระยาตากกู้อิสรภาพของชาติไทยได้ ในวันศุกร์ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีกุน จุลศักราช ๑๑๒๕ ตรงกับวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๐ รวมเวลาที่อยุธยาตกอยู่ใต้การปกครองของพม่าเป็นเวลา ๗ เดือน

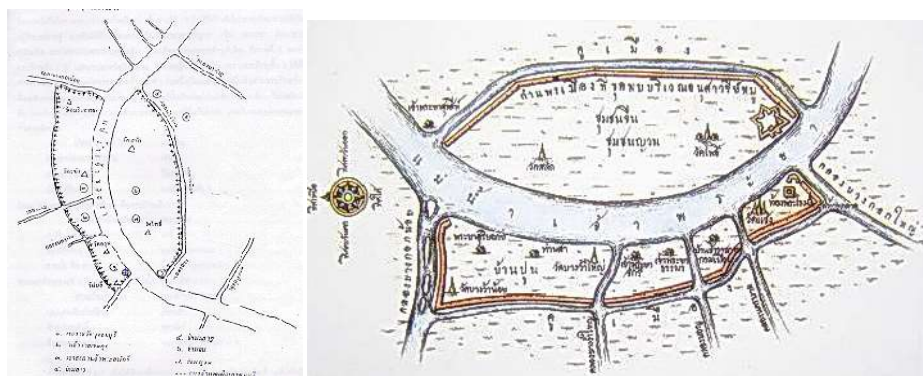

พระเจ้าตากสินมหาราช (<http://kanchanapisek.or.th/kp8/culture/bkk/bkk211.html>,

http://www.nairoburoo.com/nairoburoo_monthly/2007/07/maps.htm)

๗.๒ ตั้งกรุงธนบุรี เมืองธนบุรี เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลของสยาม ตั้งแต่ก่อนสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ มีชื่อว่า “เมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร” โดยมีบางกอกหรือบางเกาะเป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ในเมืองธนบุรีนี้ด้วย สมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชมีการขุดคลองลัดที่แม่น้ำเจ้าพระยา เกิดเป็นแม่น้ำสายใหม่ ตอนหน้าโรงพยาบาลศิริราชและพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีการก่อสร้างป้อมวิไชยเณรสองป้อมที่ปากคลองบางกอกใหญ่และฝั่งตรงข้าม ออกแบบโดยวิศวกรฝรั่งเศสชื่อ เดอ ลา มาร์ มีปืนใหญ่และสายโซ่เหล็กขึงกันแม่น้ำ ตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯ มีการต่อสู้ระหว่างทหารไทยนำกับทหารฝรั่งเศสนำโดยนายพลเดส์ฟาร์จที่ป้อมวิไชยเณรนี้ ทหารฝรั่งเศสสู้ไทยไม่ได้ ต้องลงเรือกลับไปฝรั่งเศส

เมื่อพระยาตากู้อิสรภาพของไทยด้วยการตีค่ายโพธิ์สามต้นได้ เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๐ ทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองใหญ่ที่ถูกพม่าและพวกทวารวดีเอาไฟเผาเสียหายเกินซ่อมแซม ห่างไกลจากทะเล ต้องใช้คนมากในการรักษาเมือง ส่วนเมืองธนบุรีอยู่ใกล้ทะเลและมีป้อมปราการสองฝั่งแม่น้ำอยู่แล้ว จึงทรงย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาสถาปนากรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงแล้วขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ขณะทรงพระชนมายุ ๓๔ พรรษา เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๑๑ ปีขวด โดยใช้ไม้ทองเหลืองทั้งต้นสร้างระเนียดล้อมพระนครทั้งสองฟากแม่น้ำ พุนดินทำเป็นเชิงเทินทำค่ายที่มั่น และสร้างพระราชวังเล็กๆ เพื่อว่าราชการที่ ใกล้ป้อมวิชัยประสิทธิ์ (ปัจจุบันเป็นกองบัญชาการกองทัพเรือพระราชวังเดิม) สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ทรงมีพระโอรส คือ กรมขุนอินทรพิทักษ์ (พระองค์เจ้าจุ้ย) และ กรมขุนกษัตราธิราช (หม่อมหมื่น)

แผนที่แสดงกำแพงเมืองและสถานที่สำคัญสมัยกรุงธนบุรี

(<http://kanchanapisek.or.th/kp8/culture/bkk/bkk211.html>, <http://gotoknow.org/file/sasinanda/view/169582>)

ป้อมวิชัยประสิทธิ์ฝั่งธนบุรี ซึ่งเดิมชื่อป้อมวิไชยเณทร์

(<http://www.thaitransportphoto.net/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=15&postdays=0&postorder=asc&start=20>)

พระราชวังเดิม ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งกองทัพอากาศ (http://th.wikipedia.org/wiki)

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว มีผู้ตั้งตัวเป็นใหญ่ ๕ กลุ่ม คือ ชุมชุมเจ้าพระยาพิษณุโลก (ที่พิษณุโลก) ชุมชุมเจ้าพระฝาง (ที่อุตรดิตถ์) ชุมชุมเจ้านคร (ที่นครศรีธรรมราช) ชุมชุมเจ้าพิมาย (กรมหมื่นเทพพิพิธกลับมาจากลังกา รวมกำลังที่นครราชสีมา) ชุมชุมพระยาตาก (ที่จันทบุรี) เมื่อพระยาตากเป็นพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงรวบรวมชุมนุมต่างๆเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

พ.ศ. ๒๓๑๐ ศึกบางกุ้ง เป็นศึกครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรี โดยพม่าให้เจ้าเมืองทวายยกทัพเข้าทางไทรโยค ใช้เรือพม่าที่ตกค้างสมัยสงครามคราวก่อน ยกพลตามแม่น้ำแม่กลองมาตีค่ายทหารจีนที่บางกุ้ง สมุทรสงคราม พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกทัพเรือไปช่วย พม่าถูกโจมตีต้องถอยกลับ

พ.ศ. ๒๓๑๑-๒๓๑๒ เกิดฝนแล้งติดต่อกัน ทำนาไม่ได้ผล หนูนาระบาด มีรับสั่งให้ราษฎรดักหนูนาส่งมากรมพระนครบาล เพื่อกำจัดหนู และทรงให้ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทำนาปรัง ในครั้งนั้นบาทหลวงชาวฝรั่งเศสคนหนึ่ง บันทึกไว้ว่า “อาหารการกินยังแพงมาก เพราะบ้านเมืองไม่เป็นอัน ทำมาหากินมา ๑๕ ปีแล้ว เพราะเหตุว่าสงครามมิได้หยุดเลย”

พ.ศ. ๒๓๑๒ ผู้มีเชื้อสายโปรตุเกสที่อยุธยา ซึ่งหนีภัยสงครามไปได้อพยพตามมากรุงธนบุรี พวกโปรตุเกสพลเรือนที่ไม่ถนัดในการรบเช่นพวกที่เป็นล่าม และถนัดทำขนมเช่น ฝอยทอง(Fios do avos) และขนมฝรั่ง ตั้งบ้านเรือนแถบชุมชนกุฎีจีนซึ่งมีชาวจีนอยู่ใกล้โบสถ์ข้างตาคูร์ (Santa Cruz, Sainte Croix) เจิงสะพานพระพุทธรยอดฟ้าฯ ฝั่งธนบุรี ภายใต้การนำของบาทหลวงฝรั่งเศสชื่อ กอร์ (Corre) ที่เคยหนีไปเขมรกับชาวคริสต์ราว ๓๐๐ คน ชุมชนนี้เรียกว่า ดินแดนแห่งไม้กางเขนอันศักดิ์สิทธิ์ (The Settlement of the Holy Cross) ส่วนพวกเชื้อสายโปรตุเกสพวกที่ถนัดในการรบ ไปตั้งถิ่นฐานใกล้โบสถ์คอนเซ็ปชัญ (Conception) ตามเสน ใกล้วัดราชาธิวาส ต่อมาเมื่อพวกเขมรคริสต์ และพวกญวนคริสต์ที่เข้ามาสมัยรัชกาลที่ ๓ ไปอยู่ด้วย แต่ที่กุฎีจีนมีพวกโปรตุเกสกลุ่มหนึ่งไม่ยอมรับการปกครองของบาทหลวงฝรั่งเศสจึงแยกตัวข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปอยู่บริเวณวัดแม่พระลูกประคำ (กาลหว่าร์) ใกล้สถานทูตโปรตุเกสที่ตลาดน้อย กทม.

พ.ศ. ๒๓๑๔ พระเจ้าตากสินทรงยกทัพไปตีพม่าที่เชียงใหม่ แต่ไม่สำเร็จ เมื่อเสด็จกลับจากเชียงใหม่ ก็ทรงยกทัพไปตีกัมพูชาที่แอมมาตีเมืองตราดและจันทบุรี โดยทรงให้พระยาจักรีคุมทัพออกไปทางปราจีนบุรี ตีเมืองพระตะบอง โพธิ์สัตว์ บ้านทายเพชร ส่วนพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกทัพเรือเข้าคลองขุดไปเมืองพนมเปญ แล้วทรงมอบให้พระรามราชาปกครองเมืองเขมร

แผนที่เส้นทางการเดินทัพไปเขมรสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี

(<http://www.khunnamob.info/board/show.php?Category=khunnamob&No=624&forum=6&page=1&PHPSESSID=4c1d39e493303347>)

พระยาพิชัยดาบหัก

(<http://203.144.136.10/service/mod/heritage/king/taksin/taksin3.htm>)

พระยาพิชัยดาบหักเป็นชาวเมืองพิชัย (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดอุตรดิตถ์) มีฝีมือในการต่อมวยและฟันดาบ เข้ารับราชการที่เมืองตากจนได้เป็นหลวงพิชัยอาสา มาช่วยป้องกันกรุงศรีอยุธยา กับพระยาตาก แล้วติดตามไปจันทบุรี กลับมาภูษาคี ต่อจากนั้นได้ไปเป็นเจ้าเมืองพิชัย พ.ศ. ๒๓๑๖ โปสุพลาเจ้าเมืองเชียงใหม่ยกทัพมาตีเมืองพิชัย พระยาพิชัยทหารเอกของพระเจ้าตากสินต่อสู้จนดาบหักทั้งสองมือ จึงได้สมญาว่า “พระยาพิชัยดาบหัก”

พ.ศ. ๒๓๑๖ บาทหลวงเลอบ็อง (Le Bon) ถวายฎีกาต่อสมเด็จพระเจ้าตากสิน ขอให้ข้าราชการสยามที่นับถือคริสต์ไม่ต้องดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยาตามประเพณีสยาม อ้างว่าขัดต่อคำสอนของศาสนาคริสต์ โดยขอให้ทำพิธีสาบานตนตามจารีตศาสนาคริสต์แทน พระเจ้าตากสินทรงเรียกประชุมพระภิกษุพุทธ คนมุสลิม และมิชชันนารีคนหนึ่ง ซึ่งมีความเห็นแตกต่างกันไป กันยายน พ.ศ. ๒๓๑๘ มีทหารสยามที่นับถือ

คริสต์ ๓ คนไม่ยอมดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยา แต่ไปสาบานตนในโบสถ์ข้างศาลรัฐ พระเจ้าตากสินทรงให้จับทหารทั้งสาม กับ บาทหลวงเลอบ็อง บาทหลวงกูเดย์ (Coude') และบาทหลวงการ์โนลต์ (Garnault) ไปจำคุก ๗ เดือน ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๒๒ พระเจ้าตากสินทรงให้เนรเทศมิชชันนารี ๓ คนออกจากราชอาณาจักรสยามเพราะขัดขวางไม่ให้ชาวคริสต์เข้าร่วมพิธีทางศาสนาของคนไทย

พ.ศ. ๒๓๑๗ พระเจ้าตากสินทรงยกทัพไปตีเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง สามารถขับไล่พม่าออกไปได้ ทรงแต่งตั้งพระยาภาวดีเจ้าเมืองลำปางเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๓๑๗ พระยาเจ่ง พาชวามอญ ๓,๐๐๐ คน หลบหนีพม่าจากเมืองเมาะตะมะ มาสวามิภักดิ์กับไทย เพราะขณะนั้นพม่ากำลังทำลายล้างมอญ พระเจ้าตากสินทรงให้ตั้งบ้านเรือนที่ปากเกร็ด นนทบุรี จนถึงสามโคก ปทุมธานี ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระยาเจ่งทำความดีความชอบในการรบกับพม่าจึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพระยามหาโยธา

๗.๓ ศึกอะแซห่วนกั พ.ศ. ๒๓๑๗ อะแซห่วนกัให้ยุยงคนห่วนยกทัพตามมอญพวก พระยาเจ่งที่หนีมาเมืองไทย มีการรบกันที่บ้านบางแก้ว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี (ศึกบางแก้ว) เจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ นำทัพล้อมพม่าไว้ที่เขาชะงุ้มและปากแพรก แล้วตีจนแตกพ่ายไป มีการจับเชลยพม่ามาให้คนไทยดูเป็นการบำรุงขวัญ

พ.ศ. ๒๓๑๕ อะแซห่วนกัยกทัพมาทางเมืองพิษณุโลก (ศึกอะแซห่วนกั) เจ้าพระยาจักรีทำการรบอย่างเข้มแข็งจนอะแซห่วนกัขอตัว และทำนายว่าเจ้าพระยาจักรีจะได้เป็นกษัตริย์ ต่อมา พระเจ้ามังระ แห่งกรุงอังวะสวรรคตอย่างกระทันหัน ราชสมบัติตกแก่จึงกูจาราชาโอรส อะแซห่วนกัจึงต้องรีบถอยทัพจากพิษณุโลกกลับไปเมืองอังวะ

พ.ศ. ๒๓๑๕ มีการสร้างสมุดภาพไตรภูมิ ซึ่งมีแผนที่การเดินทางทางเรือ ระหว่างสยามถึงญี่ปุ่น และลังกา มีภาพพระสงฆ์ไทยที่เดินทางไปลังกาด้วย

วันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีวอก พ.ศ. ๒๓๑๕ นางพญาช้างเผือกล้ม จึงให้ฝังไว้ ณ วัดสำเพ็ง ที่ฝั่งซ้ายเจ้าพระยาปราบไตรจักร

พ.ศ. ๒๓๒๐ (ค.ศ. ๑๗๗๖) กัปตันฟรานซิสโลท์ (กัปตันเหล็ก) ชาวอังกฤษ เจ้าเมืองปีนัง ได้สนองพระราชบัญชาสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ซึ่งทรงให้ซื้อปืนนกสับจากฮอลันดาที่ปัตตาเวีย ๖,๐๐๐ กระบอก

ราคากระบอกละ ๑๒ บาท และทรงแต่งตั้งให้เป็นพระยาราชปิตัน มีจดหมายของคุณหญิงจัน และชาวเมืองกลาง เขียนถึงฟรานซิสไลท์ด้วยอักษรไทยกว่า ๖๐ ฉบับเก็บอยู่ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ (มีสำเนาที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร)

ปืนนกสับ(Flintlock Musket) ของฮอลันดา สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗

(<http://www.musketmart.com/flintlocks.html>)

อนุสาวรีย์คุณหญิงจัน คุณหญิงมุก ที่ภูเก็ต

(<http://www.skn.ac.th/skl/project/anud92/kaew5.gif>)

๓.๔ ศึกเวียงจันทน์ พ.ศ. ๒๓๒๑ สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ทรงไม่พอพระทัย ที่พระเจ้าสิริบุญสารแห่งนครเวียงจันทน์ไม่ช่วยไทยรบพม่า จึงทรงให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพทางบกผ่านนครราชสีมา พระยาสุรสีห์ยกพลทางเรือขึ้นตามลำน้ำโขงผ่านเขมร ชูดคลองอ้อมน้ำตกหลี่ผี มาสมทบกับทัพบกที่เมืองจำปาสัก ตีเมืองนครพนม หนองคาย เวียงคุก แล้วยึดเวียงจันทน์ได้ พ.ศ. ๒๓๒๒ อัญเชิญพระแก้วมรกต และพระบาง มาไว้ที่วัดอรุณราชวราราม (ต่อมาอัญเชิญพระแก้วมรกตไปที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และคืนพระบางให้เวียงจันทน์ในพ.ศ. ๒๓๒๕ สมัยรัชกาลที่ ๑ พ.ศ. ๒๓๓๑ สมัยรัชกาลที่ ๓

กองทัพไทยได้ไปตีเวียงจันทน์ แล้วอัญเชิญพระบางมากรุงเทพฯ อีกครั้งหนึ่งแต่ได้ส่งคืนไปเมืองหลวงพระบางเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ สมัย ร.๔)

พระแก้วมรกต

พระบาง

(<http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=rattanakosin225&month=26-11-2007&group=2&gblog=88>,

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/th/c/c2/พระบาง2.jpg>)

๗.๕ บันทึกของชาวเดนมาร์ก ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๒๑ นักพฤกษศาสตร์ชาวเดนมาร์ก ชื่อ เจ จี โจนิก (Dr. Johann Gerhard Koenig) เดินทางจากอินเดียมาประเทศไทย เขียนบันทึกสภาพบ้านเมืองสยามสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินไว้ในเอกสารชื่อ Voyage from India to Siam and Malacca in 1779 ว่า “เห็นภูเขาร้อยยอด ที่มีทองคำเนื้อดี ผ่านเมืองบางกอกเห็นป้อมที่ฝรั่งเศสสร้างไว้ (ป้อมวิชัยประสิทธิ์ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา) พระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่ในพระราชวังหลังป้อม พระราชวังเป็นไม้ มีตำหนักแพสำหรับพระเจ้าแผ่นดินด้วย พระเจ้าตากสินทรงโปรดเรื่องการค้า โจนิกเขียนว่า บางกอกเป็นเมืองที่มีแม่น้ำคั่นกลาง มีป้อมตามริมแม่น้ำ มีเชิงเทินแข็งแรง มีกำแพงล้อมเมือง มีคูเล็กในด้านที่ต่อกับที่ราบ มีกองร้อยปืนใหญ่อยู่บนกำแพงนอกป้อม ครั้งนั้นเกิดไฟไหม้เรือชาวจีนลำหนึ่ง พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงบัญชาการดับไฟด้วยพระองค์เอง เขาแล่นเรือขึ้นไปทางเหนือถึงอยุธยา ผ่านค่ายโปรตุเกส และโบสถ์เซนต์พอลซึ่งถูกไฟไหม้เหลือแต่ซาก เห็นวิทยาลัยใหญ่ของพวกโรมันคาทอลิกริมแม่น้ำ เห็นกรุงศรีอยุธยาเป็นที่รกร้าง กำแพงเมืองแตกร้าง มีคนนำช้างมาเลี้ยง ๕๐๐ เชือก” โจนิกชอบขลุ่ยไทยเพราะมีเสียงไพเราะ

๗.๖ ชื่อปืนจากเดนมาร์ก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงสั่งซื้อปืนจากเดนมาร์ก จำนวน ๑๐,๐๐๐ กระบอก โดยจ่ายค่าปืนด้วยดินบุก มีการพบปืนใหญ่เดนมาร์กยี่ห้อ Frederiksvaerk อายุราว ๒๐๐ ปี ที่บริเวณป้อมปราการเก่าในสมุทรสาครและสงขลา

๓.๓ ส่งทูตไปเมืองจีน พ.ศ. ๒๓๒๔ สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ทรงส่งทูตคือเจ้าพระยาศรีธรรมราช และพระยามหาอนุภาพนำพระราชสาส์นไปเจริญพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงจีน หลังจากที่ไม่ได้ติดต่อกันมา ๒๔ ปี ด้วยเรือสำเภา ๑ ลำ ที่บรรทุกไม้ฝาง งาช้าง ดีบุก นอแรด ไม้ดำ ไม้แดง และช้าง ๑ เชือก ใช้เวลาเดินทาง ๓๓ วัน เรือสำเภาสยามแล่นไปทางปากน้ำ แต่ติดสันดอนต้องรอน้ำขึ้นสองวัน แล่นทวนลมไปพัวผ่านสามร้อยยอด พุทไธมาศ เกาะขวาง เขาขุน เกาะกุ่มตุน เกาะทราย เมืองปากน้ำ (ญวน) ปากน้ำญวน เขาช้างข้าม แล้วข้ามทะเลถึงเมืองกวางตุ้ง รวมระยะทาง ๓๐๐ โยชน์ จึงตกคู่มืออุปราชเมืองกวางตุ้งให้มาเร็วเดินทางไปขออนุญาตให้ทูตสยามเข้าเฝ้าที่ปักกิ่งใช้เวลาไปกลับ ๒๖ วัน จากนั้นคณะทูตจึงลงเรือไปเฝ้าเทียนหล่งฮ่องเต้ ได้รับพระราชทานเลี้ยง คณะทูตซื้ออาวุธ และอุปกรณ์ก่อสร้าง กลับมากรุงสยามเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ อุปกรณ์ก่อสร้างดังกล่าว ได้นำมาใช้ในการก่อสร้างพระบรมมหาราชวังในสมัยรัชกาลที่ ๑ ด้วย เหตุการณ์เมื่อทูตไทยไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนนี้ ได้บันทึกไว้ในจดหมายเหตุจีน ชื่อ หวงเฉียวบู๊เหียนทง เล่ม ๓๔ หน้า ๔๐-๔๑ เรียกประเทศสยามว่า “เสียมหลอก๊ก” หรือ “เสียมหลอกัวะ”

๓.๔ ล้นสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. ๒๓๒๔ เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก เจ้าพระยาสุรสีห์ และพระเจ้าลูกยาเธอกรมขุนอินทรพิทักษ์ (เจ้าฟ้าจุ้ย) ยกทัพไปเขมร เพราะเขมรนำโดยเจ้าฟ้าทะละหะ (มู)ต่อต้านอำนาจของไทยไปฝักใฝ่กับญวน กองทัพไทยจึงเข้ายึดเสียมราฐและพระตะบองได้ แต่ทัพของกรมขุนอินทรพิทักษ์ถูกพวกญวนล้อมไว้ที่เขมร

พ.ศ. ๒๓๒๔ เกิดเรื่องวุ่นวายทางกรุงธนบุรี เนื่องจากพระวิจิตรณรงค์ผู้รักษากรุงเก่า ขอกุมขาด ขุดหาทรัพย์สมบัติซึ่งมีคนนำฝังดินไว้ที่กรุงเก่าก่อนกรุงแตก โดยจะส่งเงินเข้าหลวงปีละ ๕๐๐ ชั่ง แล้วไปเก็บเงินจากราษฎรที่ไปขุดสมบัติ นายบุญนาค บ้านแม่ลา และขุนสุระไม่พอใจจึงชักชวนชาวบ้านจับพระวิจิตรณรงค์ฆ่าเสีย พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงให้พระยาสุรสีห์นำกำลังไปจับพวกบ้านแม่ลา แต่พระยาสุรสีห์ถูกเกลี้ยกล่อมจากน้องชายชื่อขุนแก้ว จนไปเข้ากับนายบุญนาค แล้วยกกำลังจากกรุงเก่าไปกรุงธนบุรี ทำการล้อมวังยึดอำนาจจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและจับกรมขุนอนุรักษสงครามได้เพราะกำลังทหารส่วนใหญ่ส่งไปเขมร พระเจ้ากรุงธนบุรีรับสั่งไม่ให้ต่อสู้ แล้วทรงสละราชสมบัติ ออกผนวชที่วัดแจ้งเมื่อ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๒๕ ต่อมาพระยาสุรียภัย (ทองอิน) หลานเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ยกกำลังจากนครราชสีมาพร้อมกับทหารมอญของพระยาแจ้ง ยึดอำนาจจากพระยาสุรสีห์ได้ แล้วรายงานเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกที่เมืองเสียมราฐให้ยกทัพกลับมา

เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเดินทางกลับกรุงธนบุรีแล้วปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงตั้งนายบุญนาคเป็นเจ้าพระยาไวยวิชิตผู้รักษากรุงเก่า เอกสารบางแห่งระบุว่าพระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระสติฟั่นเฟือนถูกนำไปประหารที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์ แต่ก็มีกระแสลือกันว่าทรงหนีไปนครศรีธรรมราชได้

พ.ศ. ๒๓๒๕ พระเจ้าจึงกูของพม่าถูกปลงพระชนม์ โดยคณะอำมาตย์คือ อะตวันหฺวัน ตะแคงปดุง และอะแซหฺวันก็ หลังจากนั้นตะแคงปดุงขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าปดุง (Bodawpaya พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๖๒) พม่าส่งกองทัพใหญ่มาตีกรุงสยามใน พ.ศ. ๒๓๒๘ (ศึกเก้าทัพ) พ.ศ. ๒๓๒๙ (ศึกรบพม่าที่ท่าดินแดง) และโจมตีเมืองชายทะเลคือตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง เมืองถลาง ชุมพร และไชยา แต่ถูกตีแตกกลับไป พ.ศ. ๒๓๖๒ พระเจ้าจักรกษัตริย์แห่งราชวงศ์ของพระเจ้าปดุงขึ้นเป็นกษัตริย์ ได้ข่าวว่าทางสยามเกิดโรคระบาดจึงเตรียมจะยกทัพเข้ามาตี โดยชวนให้เมืองไทรบุรีร่วมด้วย แต่เกิดเหตุที่เมืองมณีปุระ จนทำให้พม่าวิวาทกับอังกฤษ จึงต้องโอนทหารไปทางตะวันตก

๓.๑๐ บันทึกของทรูแปง

หนังสือทรูแปง

(<http://www.bkkbooks.com/image/Turpin-First-Edition-Siam-History-Books.jpg>)

เหตุการณ์ช่วงก่อนกรุงศรีอยุธยาจะแตกถึงสมัยต้นกรุงธนบุรีนั้น นักเขียนฝรั่งเศส ชื่อนายฟรังซัว อังรี ทรูแปง (François-Henri Turpin) ได้ร่วมเรื่องตามคำเล่าของบาทหลวงบริโกต์ แห่งวัดนักบุญยอแซฟที่เคยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาหลายปี เมื่อกรุงแตก บาทหลวงบริโกต์ถูกพม่าจับตัวไปบางช้างแล้วพาไปเมืองทวาย ต่อมาได้ถูกปล่อยตัวกลับไปปารีส พ.ศ. ๒๓๑๔ (ค.ศ. ๑๗๗๑) ทรูแปงเขียนหนังสือชื่อว่า “Histoire civile et naturelle du royaume de Siam et des révolutions qui ont bouleversé cet empire jusqu’en 1770” หนังสือนี้กรมศิลปากร แปลเป็นภาษาไทยจากฉบับภาษาอังกฤษ ใช้ชื่อว่า “ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรี

อยุธยาฉบับบูรณะ” พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๒ ตูรแปง เขียนเรื่องเกี่ยวกับสยามไว้หลายเรื่อง สรุปได้คือนิสัยใจคอของชาวสยาม เป็นคนภาคภูมิใจในชาติ รักขนบธรรมเนียม มีมารยาท อ่อนโยนสุภาพ มีเมตตา ชอบความรู้รัก ไม่ชอบพุดมาก มัธยัสต์ ไม่ชอบ หูหราฟุ่มเฟือย ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักพอ ไม่อยากได้สิ่งของต่างๆ เหมือนคนยุโรป นับถืออาวุโส เคารพพ่อแม่ คำสบประมาทของชาวสยามที่เจ็บแสบที่สุด คือ เป็นคนจืด

จืดอ่อนของชาวสยามคือเป็นคนเฉื่อยชาเกียจคร้าน อันแก่ไม่หาย ย่อท้อ ไม่ชอบทำอะไรที่ลำบาก ไม่ชอบทำอะไรที่ยาก ไม่ออกกำลังบริหารร่างกายเพราะทำให้เหนื่อย ดูเหมือนจะมีชีวิตอยู่เพื่อจะกินและสืบเผ่าพันธุ์ คนสยามมักจะเหลาะแหละ จิตใจไม่ค่อยได้รับการฝึกฝน จึงไม่เคยแยกแยะอะไรดีและอะไรดีที่สุด แล้วก็ประพฤติดูโดยไม่นึกจะคิดไตร่ตรองหาเหตุผล มักเป็นนายที่แข็งกระด้างไม่ค่อยรู้วิธีบังคับบัญชาคน ชาวสยามมีความเจ็บแค้นสูงเมื่ออับอาย บ้าคลั่งอย่างไม่รู้จักชั่งใจเมื่อโมโห บางครั้งโหดเหี้ยมทำร้ายกันถึงตาย วิธีประหารชีวิตของสยามแบบต่าง ๆ นั้นสยดสยองยิ่ง การปฏิบัติที่มีบ่อย ๆ ทำให้คนมั่งมีหลายคนถูกริบทรัพย์จนหมดตัว

คนสยาม มักยอมอ่อนน้อมต่อผู้ยิ่งใหญ่กว่า แต่จะดูหมิ่นคนที่ต่ำกว่าและคนที่ยกย่องเขา บางคนช่างพูดอย่างมีเล่ห์เหลี่ยม อ้างเหตุผลผิดๆ มาตบตาคน เชื่อถือไสยศาสตร์ โชคลาง หมอดู เข้าทรง และคาถาอาคม สตรีสยามมีความเหนียวอายสงบเสงี่ยม ผู้หญิงสยามทำงานหนัก ทำไร่ไถนา ตัดไม้ และเก็บเกี่ยวข้าว ขณะที่ผู้ชายชาวสยามชอบมีภรรยาหลายคน บางคนอยู่แต่บนที่นอน

ในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บนั้น ชาวสยามไม่รู้จักปลูกฝีฉีดยา หลายคนมีแผลบนหน้าจากฝีดาษ ไม่รู้จักการผ่าตัด ชอบการนวดรักษาโรค มีการใช้ปูที่กลายเป็นหิน ตำกับเหล้าเพื่อรักษาโรคบิด

ด้านอาหารการกิน คนสยามกินอึ่งอ่าง คางคก หนู ไข่เหี้ย ตั๊กแตน กิ้งก่า ตับปลากระเบน ตะขาบปิ้ง และแมลงทุกชนิด ชอบสุบยาจุน และชอบกินหมากทำให้ฟันดำ ลิ้นชาวสยามนั้นหยาบ สามารถกินปลาเน่าหรือไข่เสียตายโคมได้ ชาวสยามไม่ชอบกินเนื้อสัตว์ แต่ชอบกินไส้สัตว์ มีการทำปุ๋จ๋า โดยเอาเนื้อปูมาสับกับกระเทียมใส่ในกระดองปูแล้วนำไปทอด

ด้านที่พักอาศัย และการแต่งกาย ชาวสยามชอบตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ ส่วนที่ห่างจากแม่น้ำลำคลองจะมีคนอาศัยอยู่น้อย ชอบเดินทางและขนส่งด้วยเรือในแม่น้ำลำคลองมากกว่ารถม้า ไม่ชอบสร้างเมืองชายทะเล ไม่ชำนาญเดินเรือทะเล ใช้ดาราศาสตร์เพื่อทำนายโชคชะตา บ้านชาวสยามสะอาดสวยงาม ฝา

บ้านทำด้วยไม้ไผ่ขัดและยกพื้นสูงเพื่อหนีน้ำท่วม มุงหลังคาด้วยใบไม้ใบหญ้า บางบ้านทำด้วยไม้กระดาน ซึ่งต่อขึ้นส่วนเข้าด้วยกันทั้งหลังได้โดยไม่ต้องใช้ตะปูสักตัวเดียว

ทหารใส่เสื้อสีแดง พระเจ้าแผ่นดินทรงฉลองพระองค์ทำด้วยผ้าตาตประดับผ้าลูกไม้จากยุโรป วังพระเจ้าแผ่นดินสร้างด้วยอิฐ หลังคายอดแหลมมุงด้วยดินบุก พื้นปูพรมเปอร์เซีย พระเจ้าแผ่นดินใส่หมวก ใส่รองเท้าปลายแหลมไม่หุ้มส้น ประชาชนไม่เคยเห็นพระเจ้าแผ่นดิน เพียงออกพระนามก็ถือเป็นการลบหลู่ พระบรมเดชานุภาพ ผู้หญิงสยามชอบไว้เล็บยาว

ด้านการปกครองท้องที่ อาณาจักรสยามแบ่งเป็น ๑๐ เมือง คือ ศรีอยุธยา Suphia บางกอก Bancok พิษณุโลก Porcelon เพชรบุรี Pipli กำแพงเพชร Campine ราชบุรี Rappri ตะนาวศรี Tenasserim นครศรีธรรมราช Ligour กาญจนบุรี Cambouri และนครราชสีมา Concacema

ด้านการป้องกันประเทศ ทหารสยามไม่ค่อยได้ออกรบ ใจไม่กล้า อ่อนแอ ไม่มีระเบียบวินัย ไม่กล้าฆ่าศัตรู อาวุธไม่ดี จี๊ม่ไม่เก่ง ใช้ช้างมากกว่าม้า ช้างของพระเจ้าแผ่นดินได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี ม้าสยามรูปร่างไม่งดงามพันธุ์ไม่ดี ดังนั้นจึงต้องนำม้ามาจากต่างประเทศ ทหารสยามกลัวความเหนื่อยยากในการสงคราม เมื่อออกสนามรบจะเอาข้าวใส่กระบอกไปสำหรับกินได้หนึ่งเดือน ถ้าสงครามมีนานและข้าวหมด ทหารมักจะตายเพราะหิวข้าวมากกว่าถูกศัตรูฆ่าตาย

การที่มีน้ำท่วมกับที่มีแม่น้ำตัดกรุงสยามออกเป็นตอน ๆ เป็นปรกาการที่มั่นคงสำหรับรับการรุกรานจากต่างประเทศ สยามมีเรือรบใช้พายและใบ ๕๐ ลำ หลายลำชำรุด มีปืนใหญ่ที่ไม่มีประสิทธิภาพเพราะขึ้นสนิม ดินปืนที่สยามทำเองนั้นไม่แรงพอ ต้องซื้อดินปืนจากยุโรป คนสยามไม่รู้จักรสร้างป้อมที่ทำให้เมืองมั่นคง ที่บางกอกมีป้อมสร้างโดยฝรั่งเศสสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ขณะที่เกิดปฏิวัติในอุษยามีชาวฝรั่งเศสหนีมายังป้อมนี้ และเมื่อพม่าที่มาคืออุษยากลับไป พระยาตากได้เข้ามายึดเมืองบางกอก

มีชาวต่างประเทศมาเป็นทหารรักษาพระองค์ เช่น กองร้อยชาวตาต (Tartars) และชาวอินเดีย สินค้าส่งออกสำคัญของสยาม คือ แร่กาลีน่า ดินบุก งา ดินประสิว และตะกั่ว สมัยก่อนการค้าของสยามรุ่งเรืองมาก เคยมีเรือเป็นพันๆลำจากจีนและยุโรปมาค้าขาย แต่ปัจจุบันชักลบลำยังหายาก

ด้านการละเล่น เด็กสยามชอบเล่นลูกข่าง ลูกหนัง ว่าวที่ผูกตะเกียงขึ้นไปตอนกลางคืน คนตรีสยามมีขอสามสาย ปี่ ขลุ่ย กลอง มีการเล่นหุ่นกระบอก สกา หมากรูก ตะกร้อ คนสยามชอบการพนันชนไก่ แข่งวัวแทนแข่งม้า ชอบร้องเพลงแต่ไม่รู้จักโน้ตเพลง และไม่จดไว้ในตำรา

มิชชันนารีคริสต์หมู่แรกได้แต่งกฎหมายศาสนาเบื้องต้นเป็นภาษาสยามโดยใช้ทำนองเพลงละติน เพื่อจารึกลงในความจำของศิษย์ และวิธีนี้ปรากฏผลดียิ่ง อาชีพนักแสดงละครเป็นอาชีพต่ำต้อย การแสดงมักตลกโปกฮา และมักมีคำลามกสอดแทรกอยู่ ชาวสยามชอบการพนันอย่างยิ่ง ผู้แพ้การพนันยอมขายลูกเมียของตนได้

ด้านการศึกษา การศึกษาสยามขาดวิชาที่ทำให้รู้จักคิดหาเหตุผล คนสยามพยายามจะไม่คิดเพราะความคิดทำให้เหนื่อย

ด้านศาสนา พวกฝรั่งเศสเรียกพระภิกษุในพุทธศาสนาว่า ตาลาปวง (Talapoin) ซึ่งได้มาจากคำว่า ตาลปัตร ที่พระภิกษุถือในมือ เพื่อไม่ให้เห็นสตรีขณะกำลังสวดมนต์

ด้านการศึกษา ไม่มีประเทศใดในโลก ที่คนทุจริตจะมีวิธีพลิกแพลงมากเท่ากับในประเทศไทย ในประเทศนี้ คนที่ชำนาญการในการทำให้อายุยืน สามารถทำเรื่องร้ายกลับเป็นดีได้ การลงโทษผู้กระทำความผิดมีหลายระดับ เช่น ตัดหญ้าให้ช้างกิน เอาเม็ดกริดสีระเซ่ ฉีดยา ดำน้ำลุยไฟ ตอกเล็บ บีบขมับ จนถึงตัดหัวประหารชีวิต

ด้านศิลปะ สยามไม่มีนักวาดรูปตามหลักศิลปะยุโรป เขาวาดแต่รูปสัตว์ประหลาดพิสดาร กับรูปเพื่อฝันฟุ้งซ่าน ไม่วาดภาพเป็นจริงตามธรรมชาติ ภาพวาดของสยามไม่ได้สัดส่วนงดงาม

เรื่องแร่ธาตุและสมุนไพร สยามมีเปลือกหอยที่ทำปูนขาวได้ มีปูนดำที่ดีกว่าปูนซีเมนต์ มีเหมืองทองคำที่บ้านจันดอม (Chandom) มีบ่อเงิน บ่อตะกั่ว ดีบุก เหล็ก และมีเหมืองเพชรโมรา